

વર્ષ : ૪૬ ♦ અંક : ૧૨
ડિસેમ્બર-૨૦૨૨

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 5/- Each

દિવ્યાદ્વાનિ

શ્રી આત્મસ્મુતિમંહિર મંગળ શુભારંભ

શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યસૂત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોણા ઢાર ૦૦૭. (પ્રિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૮૨૯૬૯૨૩૮૯ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટસ), ૯૮૨૯૬૯૨૩૭૯ (રિસેપ્શન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

પૂજય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી મહારાજ (સંસંધ) નું આગમન અને ત્યાગત

ભક્તિ સંગીત - ત્યાગી યુવા સાધકો (કોબા)

પૂજય આચાર્યશ્રી રાજહંસસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પૂજય ભાઈનશ્રી

પૂજયશ્રી નલીનભાઈ

ગ. બી. સુરેશજી

સંતશ્રી શુક્રદેવાનંદજી

પૂજયશ્રી હંસાબા

આદ. શ્રી નંદલાલજી

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ ‘દિવ્યધ્વનિ’ દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ગણ વર્ષથી ઓછી મુદ્તનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાઇટ/એમ.ઓ. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા’ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખોલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

ગ્રાહકોને નમ્ર વિનંતી

આપના હાલના મોબાઈલ નંબર તેમજ E-mail એફ્રેસ સંસ્થાને આપના ગ્રાહક નંબર સાથે રેકર્ડ અપદેશન માટે તુરત જ મોકલી આપવા વિનંતી.
મો.નં. ૮૪૨૮૬૬૨૩૭૬,
વોટ્સએપ નં. ૮૩૨૭૦૯૦૯૮૩

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર અસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

એમ કહેવાય છે કે,

“નિંદક નિયરે રાખીએ, આંગન કુટિ છવાય,
બિન પાની સાખુન બિના, નિર્મલ કરે સુભાય.”

હે પ્રભુ ! આ વાત તો સાચી છે કે આપણી જે નિંદા કરતો હોય તે, સાખુ અને પાણી વગર આપણા પાપોને ધૂએ છે. તેથી તેને આપણી નજીક રાખવો જોઈએ. પરંતુ અમને એમ લાગે છે કે કર્મને ધોવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય તો એ છે કે અમારે આપના અને સદ્ગુરુદેવના ચરણશરણમાં રહેવું જોઈએ. કારણકે આપનું અમૃતાવચનરૂપી શાનદાર અને સદ્ગુરુદેવના સહુપદેશરૂપી સાખુ તો અમારા અનંતકાળના કર્મને ધોઈ નાંખે છે અને નવા બંધાતા કર્મ પણ ઓછાં થઈ જાય છે!

આપે કહ્યું છે કે “કોઈપણ આત્મા ઉદ્યો કર્મને ભોગવતાં, સમત્વશ્રેષ્ઠીમાં પ્રવેશ કરી, અબંધપણે વર્તશે તો ખચીત ચેતનશુદ્ધિ પામશે. અનંતકાળમાં કાં તો સત્પાત્રતા થઈ નથી અને કાંતો સત્પુરુષ મણ્યા નથી, નહીં તો નિશ્ચય છે કે મોક્ષ હથેજીમાં છે, ઈષ્ટત્પ્રાર્થભાર પર પણી છે.”

હે અમારા પરમઉપકારી પ્રભુ ! આવો શ્રેષ્ઠતમ ઉપાય આ ભવમાં અનંતકૃપા કરી આપે અમને આપ્યો છે અને પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુદેવે પણ અમારી ઉપર અમાપ ઉપકાર કર્યો છે અને કરે છે - તેથી કહીએ છીએ કે આત્મજ્ઞાનનો ઉજાસ અને મુક્તિપથ ઉપર પ્રકાશ પાથરતાં જ્ઞાનકિરણો એ આપ આત્મજ્ઞાનીઓની મહાપ્રસાદી છે. આ પરમ ઉપકારનો બદલો અમે વાળી શકવા સમર્થ નથી. તેથી નિશ્ચય કરીએ છીએ કે - હે પ્રભુ ! પહેલા સદ્ગુરુદેવને કરીએ પ્રણામ, પણી કરવા તમામ કામ.

શરણના દેનાર આપને અમારા પ્રણામ,

ચરણમાં રાખનાર આપને અમારા પ્રણામ,

માર્ગ બતાવનાર આપને અમારા પ્રણામ,

ભવતાપ ટાળનાર આપને અમારા પ્રણામ.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજયંત્રભુ

પત્રાંક-૬૦૮

મુંબઈ, જેઠ, ૧૯૫૧

૧. સહજસ્વરૂપે જીવની સ્થિતિ થવી તેને શ્રી વીતરાગ ‘મોક્ષ’ કહે છે.

૨. સહજસ્વરૂપથી જીવ રહિત નથી, પણ તે સહજસ્વરૂપનું માત્ર ભાન જીવને નથી, જે થવું તે જ સહજસ્વરૂપે સ્થિતિ છે.

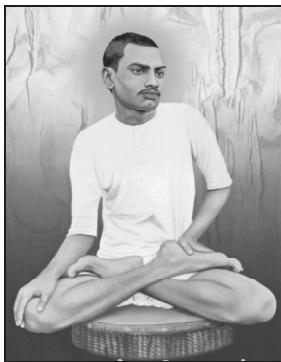
૩. સંગના યોગે આ જીવ સહજસ્થિતિને ભૂલ્યો છે; સંગની નિવૃત્તિએ સહજસ્વરૂપનું અપરોક્ષ ભાન પ્રગટે છે.

૪. એ જ માટે સર્વ તીર્થકરાદિ જ્ઞાનીઓએ અસંગપણું જ સર્વોત્કૃષ્ટ કહ્યું છે, કે જેના અંગે સર્વ આત્મસાધન રહ્યાં છે.

૫. સર્વ જ્ઞાનગમમાં કહેલાં વચનો એક માત્ર અસંગપણમાં જ સમાય છે; કેમકે તે થવાને અર્થે જ તે સર્વ વચનો કહ્યાં છે. એક પરમાણુથી માંડી ચૌદ રાજલોકની અને મેષોન્ભેષથી માંડી શૈવેશીઅવસ્થા પર્વતની સર્વ કિયા વર્ણવી છે, તે એ જ અસંગતા સમજાવવાને અર્થે વર્ણવી છે.

૬. સર્વ ભાવથી અસંગપણું થવું તે સર્વથી દુષ્કરમાં દુષ્કર સાધન છે; અને તે નિરાશ્રયપણે સિદ્ધ થવું અત્યંત દુષ્કર છે. એમ વિચારી શ્રી તીર્થકરે સત્સંગને તેનો આધાર કહ્યો છે, કે જે સત્સંગના યોગે સહજસ્વરૂપભૂત એવું અસંગપણું જીવને ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. તે સત્સંગ પણ જીવને ઘણી વાર ગ્રામ થયા છતાં ફળવાન થયો નથી એમ શ્રી વીતરાગે કહ્યું છે, કેમકે તે સત્સંગને ઓળખી, આ જીવે તેને પરમ હિતકરી જાણ્યો નથી; પરમ સ્નેહે ઉપાસ્યો નથી; અને ગ્રામ પણ અગ્રામ ફળવાન થવા યોગ્ય સંજ્ઞાએ વિસર્જન કર્યો છે, એમ કહ્યું છે. આ અમે કહ્યું તે જ વાતની વિચારણાથી અમારા આત્મામાં આત્મગુણ

આવિજ્ઞાવ પામી સહજસમાધિપર્યત પ્રામ થયા એવા સત્સંગને હું અત્યંત અત્યંત ભક્તિએ નમસ્કાર કરું છું.

૮. અવશ્ય આ જીવે પ્રથમ સર્વ સાધનને ગૌણ જ્ઞાણી, નિર્વાણનો મુખ્ય હેતુ એવો સત્સંગ જ સર્વપિણાપણે ઉપાસવો યોગ્ય છે; કે જેથી સર્વ સાધન સુલભ થાય છે, એવો અમારો આત્મસાક્ષાત્કાર છે.

૯. તે સત્સંગ પ્રામ થયે જો આ જીવને કલ્યાણ પ્રામ ન થાય તો અવશ્ય આ જીવનો જ વાંક છે; કેમકે તે સત્સંગના અપૂર્વ, અલભ્ય, અત્યંત દુર્લભ એવા યોગમાં પણ તેણે તે સત્સંગના યોગને બાધ કરનાર એવાં માઠાં કારણોનો ત્યાગ ન કર્યો !

૧૦. મિથ્યાગ્રહ, સ્વયંદ્રપણું, પ્રમાદ અને હંડ્રિયવિષયથી ઉપેક્ષા ન કરી હોય તો જ સત્સંગ ફળવાન થાય નહીં, અથવા સત્સંગમાં એકનિષ્ઠા, અપૂર્વભક્તિ આણી ન હોય તો ફળવાન થાય નહીં. જો એક એવી અપૂર્વભક્તિથી સત્સંગની ઉપાસના કરી હોય તો અલ્યકાળમાં મિથ્યાગ્રહાદિ નાશ પામે, અને અનુક્રમે સર્વ દોષથી જીવ મુક્ત થાય.

૧૧. સત્સંગની ઓળખાણ થવી જીવને દુર્લભ છે. કોઈ મહત્વ પુણ્યયોગે તે ઓળખાણ થયે નિશ્ચય કરી આ જ સત્સંગ, સત્પુરુષ છે એવો સાક્ષીભાવ ઉત્પન્ન થયો હોય તે જીવે તો અવશ્ય કરી પ્રવૃત્તિને સંકોચની; પોતાના દોષ ક્ષણે ક્ષણે, કાર્ય કાર્યે અને પ્રસંગે પ્રસંગે તીક્ષ્ણ ઉપયોગે કરી જોવા, જોઈને તે પરિક્ષીણ કરવા; અને તે સત્સંગને અર્થે દેહત્યાગ કરવાનો યોગ થતો હોય તો તે સ્વીકારવો, પણ તેથી કોઈ પદાર્થને વિષે વિશેષ ભક્તિસ્નેહ થવા દેવો યોગ્ય નથી. તેમ પ્રમાદે રસગારવાદિ દોષે તે સત્સંગ પ્રામ થયે પુરુષાર્થ ધર્મ મંદ રહે છે, અને સત્સંગ (અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત પત્રાંક-૫૫

પરમ શક્તેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

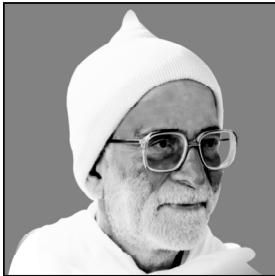
માનવભવમાં સાચા સુખની પ્રાપ્તિ થાય તે આપણું લક્ષ છે. જીવનનું ધ્યેય તે માત્ર કોરી વિદ્વત્તા પ્રાપ્ત કરવાનું નથી પરંતુ હદ્યની શુદ્ધિ દ્વારા પરમાત્માનું સાચિધ્ય અનુભવવું તે આપણો લક્ષ છે કારણ કે તેના દ્વારા આપણાને સહજાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે; જ્યારે ચક્કવર્તીપણું, મહારાજાપણું આદિ તો વગર માંગે પ્રાપ્ત થાય છે. તે ધ્યેય નથી પણ મળે છે એવો નિયમ છે. જેમ બેડૂતને હજારમણ ડાંગર પાકે તો ઘણું ઘાસ પણ મળે છે. ઘાસ મેળવવા તે ડાંગર વાવતો નથી પણ ડાંગર સાથે નિયમથી તેની પ્રાપ્તિ થાય છે; તેમ સાચા સાધકને આત્માની શાંતિ, કર્મની નિર્જરા અને આત્માનો પ્રસતતાપૂર્વકનો ઉત્ત્વાસ્થાવ અનુભવમાં આવે છે અને કર્મે કરીને તે મુનિ બને છે તથા કર્મથી પરમાત્મા બની જાય છે. અત્યારે આપણી દશા કેવી છે તેનું વર્ણન શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત-૫૫ દ્વારા વિચારણા કરીશું.

પ્રથમ શીર્ષક છે - ‘નીરાગી મહાત્માઓને નમસ્કાર’ - જેને જેવા બનવું હોય તેણે પ્રથમ તો તેવા વ્યક્તિની ઓળખાણ કરવી અને પછી નમસ્કાર કરવા, તેમની ભક્તિ કરવી અને તેમની આજ્ઞા પાળવી. જેમની આપણે સેવા કરી હોય, પ્રણામ કર્યા હોય તેમના જેવા આપણે કર્મે કરીને થઈ જઈએ છીએ.

“જીન થઈ જિનવર જે આચાદે, તે સહી જિનવર હોવે રે; ભૂંગી દ્વારાને ચટકાવે, તે ભૂંગી જગ જોવે રે”

સદાય જેઓ નિજાનંદમાં મસ્ત છે એવા મહાત્માઓને હું નમસ્કાર કરું છું.

“કર્મ એ જડ વસ્તુ છે. જે જે આત્માને એ જડથી જેટલો જેટલો આત્મબુદ્ધિએ સમાગમ છે, તેટલી તેટલી જડતાની એટલે અબોધતાની તે

આત્માને પ્રાપ્તિ હોય, એમ અનુભવ થાય છે.”

વીતરાગ દર્શનની પદ્ધતિની મુખ્યતાથી અહીં કથન કરેલું છે. આપણે કોઈ વ્યક્તિ કે પ્રાણીને જોઈએ તો તે બે વસ્તુના બનેલા છે. દા.ત. બિલાડી કે શાંતાબહેનને જોઈએ તે વાસ્તવમાં જીવ અને પુદ્ગલ (જડ)

નામના બે ભિન્ન પદાર્થોનું મિશ્રણ છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિ ગાથામાં તલવાર અને ભ્યાનના ઉદાહરણથી જીવ અને આત્મા ભિન્ન છે એમ જણાયું છે. જ્ઞાન, દર્શન યુક્ત અરૂપી તત્ત્વ જે જડ શરીરમાં નિવાસ કરે છે, જેનાથી તમે ખાન-પાન આદિ કિયા કરો છો તે ચેતન તત્ત્વ તમે છો અને શરીર તે તેનાથી જુદું છે.

“જે દણા છે દણિનો, જે જાણો છે રૂપ; અબાધ અનુભવ, જે રહે, તે છે જીવ સ્વરૂપ.”

શરીર રૂપી છે. તે ચામડાની આંખોથી દેખાય પણ આત્મા તે અરૂપી હોવાથી દિવ્ય નયનથી જ દેખાય છે.

“પ્રવચન અંજન જો સદ્ગુરુ કરે,
દેખે પરમ નિધાન જિનેશ્વર;

હદ્યનયણ નિહાળે જગધણી,

મહિમા મેરુ સમાન જિનેશ્વર.”

આવા દિવ્ય નયનોની પ્રાપ્તિ કરવી તેને જ ભેદજાનની સિદ્ધિ કે આત્મસાક્ષાત્કાર કહે છે. જડ-ચેતન ભિન્ન ભાસે તે જ મનુષ્યભવની સાર્થકતા છે. આપણે પર દ્રવ્યને પોતાનું માનીએ છીએ પણ નિશ્ચયથી તે ત્રણ કાળમાં ન આપણું હતું, ન છે અને ન થશે. આવી જ વિશ્વની વ્યવસ્થા છે, જેને તું આજે સ્વીકારે, કાલે સ્વીકારે કે કરોડ ભવે સ્વીકારે કે ન સ્વીકારે પણ આ જ સત્ય છે. ખાવું, પીવું વગેરે પ્રત્યેક કિયા કરવી પડે છે તો વાંધો નહિ પણ

અંદરમાં જાગૃતિ રાખવી કે ગાડી છે તો પેટ્રોલ નાખવું પડશે, પણ તેમાં રાગ-દ્રેષ કરવા નહીં. જે જેનો પરિચય કરે તે તેના જેવો થાય માટે સત્સંગતિ કરવી તથા સમયે સમયે જીવનને સંભાળવું.

“કરણો ક્ષય ડેવણ રાગ કથા, ધરણો શુભ તત્ત્વ સ્વરૂપ યથા; નૃપયંદ્ર પ્રાંય અનંત દહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો.”

જીવ જેવા ભાવ કરે તેવા કર્મો તેને બરાબર બંધાઈ જાય છે. આ સિદ્ધાંત તીર્થકર ભગવાનને પણ લાગુ પડે. ભગવાન ઋષભદેવને પણ છ મહિના આહાર નહોતો મળ્યો. જે કર્મ ભગવાન ઋષભદેવની શરમ ન રાખી તે મારી તમારી રાખશે? નહીં રાખે. માટે હંમેશાં પ્રત્યેક કિયા કરતા સાવધાન રહેવું. ‘ભાવ’ને સારા રાખવાં. આપણા વિચારો તે જીવનનું ઉત્થાન કરનાર બનવા જોઈએ. આપણા વિચારો પવિત્ર અને સ્વ-પર કલ્યાણકારી હોવા જોઈએ, માટે સંતોના સમાગમમાં રહેવું અને જડવસ્તુનો પરિચય ઓછો કરવો. ભૂખ કરતાં ઓછું ખાવું, સ્નાન કરવામાં અડધી ડોલ પાણી બહુ થઈ ગયું, જીવનબ્યવહાર જો ઓછા રૂપિયાથી ચાલી જાય તો પછી વધારે રૂપિયા કમાવવા જાવાં નાખવાં નહીં. જે સમય બચે તે પરમાર્થકાર્યમાં વાપરવો. નિવૃત્તિ પ્રત્યે જુકાવ ન થાય તો આત્મકલ્યાણની આગળની દશા પ્રગટી શકે નહીં, એમ સર્વ જ્ઞાની ભગવંતોએ કહ્યું છે તથા અનુભવ્યું છે :-

“અનંત સૌખ્ય નામ હુઃખ ત્યાં રહી ન મિત્રતા !
અનંત હુઃખ નામ સૌખ્ય, પ્રેમ ત્યાં, વિચિત્રતા !!
ઉધાર ન્યાય-નેત્રને નિહાળ રે ! નિહાળ તું;
નિવૃત્તિ શીધ્રમેવ ધારી તે પ્રવૃત્તિ બાળ તું.”

જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની દસ્તિ વચ્ચે પૂર્વ-પશ્ચિમ જેટલો તફાવત છે. બીજાને પણ શાંતિ થાય તેવું જીવન જીવનું આ સામાન્ય વાત છે, બાકી તો આત્માને આગળ રાખીને જીવન જીવનું એ પરમાત્મા થવાનો ઉપાય છે.

“સ્વરૂપલક્ષે, જિનાંશા આધીન જો.”

ગાડી, બંગલો, નોકર-ચાકર, પેન, કપડાં આદિનો ઉપયોગ કરવો પડે તો વાંધો નહીં પણ તેમાં આસક્ત થવું નહીં. ક્યારેક ક્યારેક તેનો અપરિચય

પણ કરવો. કોઈપણ કાર્યની સિદ્ધિ થવા માટે યોગ્ય દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની જરૂર છે. માટે વર્ષમાં ૧૦-૧૫ દિવસ નિવૃત્તિક્ષેત્ર માટે કાઢવાં, પછી ભલે તેના માટે દોઢાબે લાખનું નુકસાન ઉઠાવવું પડે પણ ઘરમાંથી બહાર નીકળવું. સત્ત્સમાગમની ઉપાસના નિવૃત્તિક્ષેત્રમાં કરવી તે ગાડો કાળમાં આત્મત્વ પ્રાપ્તિનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.

“આશ્વર્યતા છે, કે પોતે જડ છતાં ચેતનને અચેતન મનાવી રહ્યાં છે ! ચેતન ચેતનભાવ ભૂલી જઈ તેને સ્વ-સ્વરૂપ જ માને છે.”

કોઈ કહે છે કે સાહેબ મારી મૂછો કેવી છે? તો ભાઈ ! તે તારા આત્માએ બાંધેલ નામકર્મનો ઉદ્ય છે. તેમાં આત્મબુદ્ધિ કરવી નહીં. આ જીવ બધાને રાજ રાખવા જાય છે પણ ભાઈ ! દુનિયાના લોકો કોઈ દિવસ રાજ થયા નથી ને થશે નહિ કારણ કે બધા જુદી જુદી રૂચિવાળા છે. તેમને રાજ કરવા હોય તો ભગવાનને તથા સદ્ગુરુદેવને નારાજ કરવા પડે. માટે પ્રેમથી, ન્યાયથી સમજાવી, પટાવીને, પગે લાગીને કહેવું કે મને ધર્મ કરવા માટે થોડો સમય આપો. મારા આત્માની તથા તમારી પણ શાંતિ માટે સત્યના માર્ગ ચાલવાની મને તમે પરવાનગી આપો. આમાં મારું તથા તમારું પણ કલ્યાણ છે. આપણે જડને ચેતન માનવું નહીં. માથું દુઃખ, પેટમાં દુઃખ, કોઈ અપમાન કરે તો ઉદાસ થવું નહીં. આ બધો કર્મનો ઉદ્ય છે. સીતામાતાને ગર્ભાવસ્થામાં વનમાં એકલા છોડવામાં આવ્યા છતાં મહાસતી કહે છે કે મારા અંતરાય કર્મનો ઉદ્ય છે, જેથી આર્યપુત્રએ મારો ત્યાગ કર્યો; કર્યો તો ભલે કર્યો તેનું મને થોડુંક જ દુઃખ છે પરંતુ આર્યપુત્રને કહેજો કે લોકોના ભયથી કે અન્ય કોઈ કારણથી તમે ભલે સીતાનો ત્યાગ કર્યો પરંતુ આનાથી પણ વધારે દુઃખ આવે, મૃત્યુનો સ્વીકાર કરવો પડે તો કરજો પણ ધર્મનો ત્યાગ કરતાં નહીં. આનું નામ મહાન ધર્માત્મા. તેમણે રામનો વાંક બ્યવહારથી હોવા છતાં પણ ન કાઢ્યો પરંતુ પોતાના અંતરાયકર્મનો વાંક કાઢ્યો. તેમણે જડને જડ માન્યું અને પોતાના ભાગ્યનો દોષ કાઢ્યો.
“જે પુરુષો તે કર્મસંયોગ અને તેના ઉદ્યે ઉત્પન્ન

થયેલા પર્યાયોને સ્વસ્વરૂપ નથી માનતા અને પૂર્વ સંયોગો સત્તામાં છે, તેને અબંધ પરિણામે ભોગવી રહ્યા છે, તે આત્માઓ સ્વભાવની ઉત્તરોત્તર ઊર્ધ્વ શ્રેષ્ઠી પામી શુદ્ધ ચેતનભાવને પામશે, આમ કહેવું સપ્રમાણ છે. કારણ અતીકાળે તેમ થયું છે, વર્તમાનકાળે તેમ થાય છે, અનાગત કાળે પણ તેમ જ થશે.”

સંસારી જીવન એટલે પાપ-પુર્ણયનો સરવાળો. સત્ય સમજ તેનો સ્વીકાર કરે તો રસ્તો છે, નહીં તો ઘોર અંધકાર છે. અત્યારે તમે જે સ્થિતિમાં છો તે કાયમ રહેવાની નથી માટે તેમાં તલ્લીન થઈને રહેવું નહીં. અત્યારે ચારે બાજુ જે લીલીવાડી લાગે છે તે શાશ્વત નથી પણ થોડાક સમયની જ છે એમ શ્રદ્ધાન કરવું. “સગા દીઠા મેં શાહઆલમના, ભીખ માંગતા શેરીએ.” જીવનમાં દુઃખ આવે તો દુઃખી થવું નહીં પણ અત્યારે આપણે અલ્ય વીર્યવાળા જીવ છીએ એટલે પૂર્ણ સમભાવ ન રાખી શકીએ તો કાંઈ વાંધો નહીં પણ ભગવાનને પ્રાર્થના કરવી કે હે ભગવાન! આ દુઃખને સમતાભાવે સહન કરી શકું તેવી મને શક્તિ આપો. આવું સુખમાં પણ કહેવું કે હે પ્રભુ ! આ જે મને સુખના સંયોગ મળ્યા છે તેમાં પણ હું મારો સમય ખોંટિનહીં તેવી શક્તિ આપજો. આવી દણ્ણ જ્ઞાનીની હોય છે.

“જ્ઞાની કે અજ્ઞાની જન, સુખ દુઃખ રહિત ન કોઈ; જ્ઞાની વેદે વૈર્યથી, અજ્ઞાની વેદે રોય.”

સુખના સંયોગમાં અભેદબુદ્ધિ કરવી નહીં. તીર્થકર ભગવાન છ ખંડનું રાજ્ય છોડી દે છે અને આપણાથી છ રૂમનો બંગલો છૂટતો નથી ! તને જે વસ્તુ ગમે છે તે થોડા જ વખતમાં તારાથી વિખૂટી પડી જશે માટે કોઈ વસ્તુ સાથે ભીતરથી ભમત્વ કરવું નહીં. ભગવાન કહે છે કે જગતના કોઈપણ પદાર્થ સાથે મારે સ્વ-સ્વામી સંબંધ નથી, કર્મ સાથે પણ નથી અને કર્મથી ઉપજતા ભાવ સાથે પણ મારે સ્વ-સ્વામિ સંબંધ નથી. ભગવાન નવો મોક્ષમાર્ગ બનાવતા નથી. તેઓ પણ પૂર્વ થયેલા ભગવાનના બોધ અનુસાર પોતાના જીવનને ઢાળે છે. હવે, ભગવાન આપણને પ્રયોગ કરવાનું કહે છે. તે બોધ

ધણો સાંભળ્યો, સમજયો પણ હવે તારે શું કરવાનું તે સમજાવશે. “આત્મા વિનયી થઈ, સરળ અને લઘુત્વભાવ પામી સદૈવ સત્યપુરુષના ચરણકમળ પ્રતિ રહ્યો, તો જે મહાત્માઓને નમસ્કાર કર્યો છે તે મહાત્માઓની જે જાતિની રિદ્ધિ છે, તે જાતિની રિદ્ધિ સંપ્રાપ્ય કરી શકાય.”

વ્યવહારમાં તો આપણે બધા બહુ જ હોશિયાર છીએ. આપણા દીકરાને જો કિકેટર થવું હોય તો તેના રૂમમાં કિકેટરોના જ ફોટા જોવા મળશે. રાષ્ટ્રપ્રેમી હોય તો ગાંધીજી વગેરેના ફોટા હોય, તેમ આપણે પણ પરમાત્મા મહાવીર તથા જ્ઞાની સત્યપુરુષો કે જેમણે આત્માનો આનંદ પ્રાપ્ત કર્યો, પૂર્ણપદને પ્રાપ્ત કર્યું, માનવભવને પૂર્ણ સફળ કર્યો તેમના ફોટા રાખવા તથા દરરોજ તેમને પગે લાગવું જોઈએ. રોજ વંદન કરવામાં બે-ત્રાણ મિનિટ વાપરવી જોઈએ. પરમાત્મા અને સદ્ગુરુને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કરવા તે આત્મવિશુદ્ધિનું કારણ છે.

અંતમાં આપણે શરીરમાં રહેલ એક આત્મા છીએ અને તે શરીર તે ખોળિયું છે, ૪૩ છે એમ માની દરેક શરીરમાં રહેલ જીવમાત્ર પ્રત્યે મૈત્રીભાવ રાખવો. નિશ્ચયથી આપણું ભલું કે બૂરું કોઈ કરી શકતું નથી માટે મારે સર્વ જીવ સાથે મૈત્રી છે. અત્યારે આપણાને શરીર, પુત્ર, બંગલો આદિ જે સંયોગો મળ્યા છે તે લાંબો સમય ટકવાના નથી માટે જલ્દી જલ્દી આત્માનું કલ્યાણ થાય અને આપણી આજુબાજુવાળાનું પણ કલ્યાણ થાય તેમ પ્રત્યેક મિનિટનો સદૃપ્યોગ કરવો. વર્ષમાં ૧૦-૧૫ દિવસ શહેરમાંથી બહાર નીકળી શાંત, પ્રેરણામય વાતાવરણ કે જે જ્યાં જ્ઞાન, ધ્યાન, ભક્તિ, વૈરાગ્ય, સમાધિ આદિની પ્રાપ્તિ થાય તેવી જગ્યાએ અવશ્ય જવું જોઈએ. જેમ રજાના દિવસે જીવનમાં બદલાવ કરો છો તેમ આધ્યાત્મિક અવકાશ દ્વારા જીવનને બદલવું જોઈએ. એકાવન વર્ષ થાય એટલે વન એટલે કે ધાર્મિક નિવૃત્તિક્ષેત્રમાં રહી સેવા-સાધના કરી માનવભવને સફળ કરવો જોઈએ.

ॐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ

શ્રી જુગલકિશોરજી મુખ્તાર ‘યુગવીર’ વિરચિત

મેરી ભાવના - એક અનુચિંતન

(આધાર: પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી કૃત વિવેયન)

પૂજ્ય બહેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી

(ગાથા-૪)

અહંકાર કા ભાવ ન રખું,
નહીં કિસી પર કોધ કરું;
દેખ દૂસરોં કી બધતી કો,
કલ્પી ન ઈર્ષાભાવ ધરું,
રહે ભાવના એસી મેરી,
સરલ સત્ય વ્યવહાર કરું,
બને જહાં તક ઈસ જીવન મે
ઓરોં કા ઉપકાર કરું.

ગુજરાતી ગદ્યાનુવાદ

(૧) હું જીવનમાં અહંકાર નહિ કરું કારણ અહંકાર મારો દુશ્મન છે. ‘જગતમાં માન ન હોત તો મોક્ષ અહીં જ હોત.’ - પરમકૃપાળુદેવ. (૨) હું કોઈની ઉપર કોધ નહિ કરું કારણ કોધ તે મારો સ્વભાવ નથી - તે ક્ષણિક વિકારીભાવ છે. (૩) અન્ય જીવો-મનુષ્યોના વૈભવ આદિ જોઈને હું ઈર્ષાભાવ નહિ કરું અને બને ત્યાં સુધી મારા જીવનમાં સરળતાથી વર્તિશ તેમજ સત્ય વ્યવહાર કરીશ. (૪) વિશેષમાં સેવાભાવથી પ્રેરાઈને અન્ય જીવોનો ઉપકાર કરીશ.

વિશેષાર્થ :

સત્યસંગની ઉપાસના દ્વારા સાધક-શિષ્યને સદ્ગુરુની મુદ્રા, તેમના વચન અને તેમના વાત્સલ્ય સભર જીવનનો ખૂબ પ્રભાવ પડે છે એટલે તે પોતાના જીવનની શુદ્ધિ માટે વિશેષ ગુણો પ્રગટાવવાનો પુરુષાર્થ કરવા લાગે છે.

સૌથી પ્રથમ પોતાના અહંકારને તોડે છે. અનાદિકાળથી આપણો અહંકાર - મમત્વભાવ જ આપણને આ સંસારમાં રખડાવે છે. પરમકૃપાળુદેવ ફરમાવે છે :-

★ “અનાદિ સ્વખદશાને લીધે ઉત્પત્ત થયેલો એવો જીવનો અહંકાર-મમત્વભાવ તે નિવૃત્ત થવાને અર્થે આ છ પદની જ્ઞાનીપુરુષોએ દેશના પ્રકાશી છે.”

★ “અહંકારથી રહિત નહિ, સ્વધર્મ સંચય નાહીં; નથી નિવૃત્તિ નિર્મણપણો, અન્ય ધર્મની કાંઈ.”

- પ.કુ.દેવ-વીસ દોહરા-૧૨

માન આપણો મોટો દુશ્મન છે. જ્યાં સુધી સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે ત્યાં સુધી અભિમાન જતું નથી. જ્યારે પોતાના સાચા સ્વરૂપનું ભાન થાય ત્યારે જગતના કોઈ પદાર્થનું સ્વાભીપણું માને નહીં - એટલે કે શરીર, સ્વજન આદિનો મોહ ઘટે - એટલે પછી અહંકાર શેનો કરે ? સાધક-જ્ઞાની મહાત્મા આઠે પ્રકારના અભિમાન કરતા નથી.

જ્ઞાન, પૂજા, કુલં, જાતિ, બલં, રિદ્ધિ, તપો, વપુઃ અસ્ત્રાવાશ્રિત્ય માનિત્વ સ્મયમાહૃગતસ્મયાઃ”

- શ્રી રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર-ગાથા-૨૫

હું પણ હવે આઠેય પ્રકારના અભિમાનનો અપારિયય-અનાભ્યાસ કરીશ અને મારા આત્મતત્ત્વની શ્રદ્ધા દઢ કરીશ. હું કોઈના ઉપર કોધ કરીશ નહિ કારણ કે કોધ આપણા સ્વરૂપનું ભાન ભુલાવી દે છે. હું કોઈ સાથે માયાચાર નહીં કરું. સૌ સાથે સત્ય અને સરળતાપૂર્વક વ્યવહાર કરીશ. કોધ, માન, ઈર્ષા, માયાચાર આદિ સૌ વિકારીભાવ છે. તે ક્ષણિક છે - મારો સ્વભાવ નથી.

હું દરેક જીવને મારા જેવા જ માનીશ, જેથી મારામાં સેવાભાવ પ્રગટે. અન્ય જીવોના દુઃખમાં સહાયક થવાનો પ્રયત્ન કરીને મારો સ્વાર્થ ઓછો કરીશ. સર્વ જીવોના સુખમાં મારું સુખ માનીશ, કોઈનું સુખ જોઈને પ્રસર થઈશ. કોઈનો

બાધ્ય વૈભવ આદિ દેખીને ઈધ્યભાવ નહીં કરું.

આ રીતે સદ્ગુરુના સાન્નિધ્યમાં રહીને વિનય, ક્ષમા, સરળતા, સેવા, પરોપકાર આદિ તેમના જેવાં ગુણો પ્રગટાવીશ. આ રીતે હું મારા આત્માને નિર્ભળ કરીશ અને મારા સાચા સ્વરૂપ - આત્મતત્ત્વની દઢ શ્રદ્ધા કરીશ.

ઉપસંહાર :

ઉપરોક્ત ગાથામાં સદ્ગુરુના સાન્નિધ્યથી અને સત્સંગની ઉપાસનાથી સાધકના જીવનમાં આમૂલું પરિવર્તન આવી જાય છે. તેના દોષો નીકળી જાય છે અને દયા, વિનય, સમતા, ક્ષમા, સરળતા, સેવાભાવ આદિ ગુણો ‘આત્મલક્ષ’ સહિત પ્રગટવાથી સાચો મુમુક્ષુ-આત્માર્થ બની જાય છે.

★ કૃષાણની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ; ભવે ખેદ, પ્રાણી દયા, તાં આત્માર્થ નિવાસ.

- શ્રી આ.સિ. શાસ્ત્ર-૩૮

★ રે જીવ માન ન કીજુએ, માને વિનય ન આવે રે, વિનય વિના વિદ્યા નહીં, તો કિમ સમક્ષિત પાવે રે.

- શ્રી ઉદ્યરતંશુ મહારાજ

આ પ્રમાણે સત્સંગની ઉપાસનાના અપૂર્વ પ્રભાવથી સાધકને પોતાનું સ્વરૂપ સમજાઈ જાય છે અને વિભાવભાવો તે ‘પર’ છે અને કર્મના ઉદ્યમાં જોડાવાથી થાય છે તેમજ ક્ષણિક છે તેથી મારા નથી, એવો નિર્ણય થઈ જવાથી સર્વાત્મમાં સમભાવ રાખી પોતાના સ્વરૂપમાં જ સ્થિર થવાનો અભ્યાસ કરે છે.

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

પાના નં. ૫ પરથી ચાલુ...

જ્ઞાનવાન થતો નથી એમ જાણી પુરુષાર્થ વીર્ય ગોપવવું ઘટે નહીં.

૧૨. સત્સંગનું એટલે સત્પુરુષનું ઓળખાશ થયે પણ તે યોગ નિરંતર રહેતો ન હોય તો સત્સંગથી પ્રામ થયો છે એવો જે ઉપદેશ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ તુલ્ય જાણી વિચારવો તથા આરાધવો કે જે આરાધનાથી જીવને અપૂર્વ એવું સમ્યક્ત ઉત્પન થાય છે.

૧૩. જીવે મુખ્યમાં મુખ્ય અને અવશ્યમાં અવશ્ય એવો નિશ્ચય રાખવો, કે જે કંઈ મારે કરવું છે, તે આત્માને કલ્યાણરૂપ થાય તે જ કરવું છે, અને તે જ અર્થે આ ત્રણ યોગની ઉદ્યબળે પ્રવૃત્તિ થતી હોય તો થવા દેતાં, પણ છેવટે તે ત્રિયોગથી રહિત એવી સ્થિતિ કરવાને અર્થે તે પ્રવૃત્તિને સંકોચાતાં સંકોચાતા ક્ષય થાય એ જ ઉપાય કર્તવ્ય છે. તે ઉપાય મિથ્યાગ્રહનો ત્યાગ, સ્વચ્છંદપણાનો ત્યાગ, પ્રમાદ અને ઈદ્રિયવિષયનો ત્યાગ એ મુખ્ય છે. તે સત્સંગના યોગમાં અવશ્ય આરાધન કર્યા જ રહેવાં અને સત્સંગના પરોક્ષપણામાં તો અવશ્ય અવશ્ય આરાધન કર્યા જ કરવાં; કેમકે સત્સંગપ્રસંગમાં તો જીવનું કંઈક ન્યૂનપણું હોય તો તે નિવારણ થવાનું સત્સંગ સાધન છે, પણ સત્સંગના પરોક્ષપણામાં તો એક પોતાનું આત્મબળ જ સાધન છે. જો તે આત્મબળ સત્સંગથી પ્રામ થયેલા એવા બોધને અનુસરે નહીં, તેને આચરે નહીં, આચરવામાં થતા પ્રમાદને છોડે નહીં, તો કોઈ દિવસે પણ જીવનું કલ્યાણ થાય નહીં.

સંકેપમાં લાખાયેલાં જ્ઞાનીના માર્ગના આશ્રયને ઉપદેશનારાં આ વાક્યો મુમુક્ષુજીવે પોતાના આત્માને વિષે નિરંતર પરિણામી કરવા યોગ્ય છે; જે પોતાના આત્મગુણને વિશેષ વિચારવા શર્દુલે અમે લખ્યાં છે.

સમ્યક્ તપ

પાના નં. ૧૩ પરથી ચાલુ...

મનોક્ષવસ્તુમાં પ્રીતિરૂપ રતિ, અપૂર્વ વસ્તુના દર્શનમાં ઉપયોગનું અચંભિત થઈ જવારૂપ વિસ્મય (આશ્વય), દર્શનાવરણીયના ઉદ્યથી જ્ઞાનજ્યોતિ સ્તમિતા (મંદપડવારૂપ) હોવારૂપ નિદ્રા, વિભાવવ્યંજન પર્યાયમાં ઉત્પત્તિરૂપ જન્મ અથવા નવીન દેહ ધારણરૂપ જન્મ તથા ઈષ્ટવિયોગથી ઉત્પન વ્યકૃળતારૂપ ઉદ્દેગ-આ ૧૮ દોષોથી જે રહિત છે તથા અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ તથા અનંત વીર્યરૂપ અનંત ચતુર્યથી જે મંડિત છે. એવા શ્રી અરિહંત દેવ હોય છે. તેમજું ચિત્ત લગાવીને ધ્યાન કરવું જોઈએ.

(કુમશ:)

સમ્યક તપ (ક્રમાંક-૨૩)

બા. બુ. સુરેશજી

મધ્યલોકના ઉપર અર્થાત્ મેરુપર્વતની તળેટીથી ઉપર સુમેરુની ચારેબાજુ ચક્કર લગાવતા જ્યોતિષ દેવ રહે છે. આ જ્યોતિષદેવ પાંચ પ્રકારના હોય છે - સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા. આ બધા દેવો મણિઓની આભાઓથી પ્રકાશિત વિમાનોમાં રહે છે, તે સ્વયં તો વિમાનમાં રહીને જ ભોગવિલાસ કરે છે, વિમાન જીતે ચાલે છે અથવા આભિયોગ્ય જીતિના દેવ તેને ખેંચે છે. આ બધા વિમાન સુમેરુ પર્વતની ચારે બાજુ ચક્કર લગાવતા રહે છે જેથી ઘડી, કલાક, પ્રહર, દિવસ, માસ, પક્ષ, વર્ષ આદિની ગજાના કરાય છે. અઢીદીપની બહારના જ્યોતિષદેવ સ્થિર વિમાનોવાળા હોય છે. ચિત્રાભૂમિથી (મેરુ પર્વતની તળેટીથી) ૭૮૦ યોજન ઉપર તારાઓના વિમાન છે, તેનાથી ૧૦ યોજન ઉપર સૂર્યનું વિમાન છે, તેનાથી ૮૦ યોજન ઉપર ચંદ્રનું વિમાન છે, તેનાથી ૪ યોજન ઉપર નક્ષત્રોના વિમાન છે, તેનાથી ૪ યોજન ઉપર બુધગ્રહનું વિમાન છે, તેનાથી ૩ યોજન ઉપર શુક્રગ્રહનું વિમાન છે, તેનાથી ૩ યોજન ઉપર બૃહસ્પતિગ્રહનું વિમાન છે. તેનાથી ૩ યોજન ઉપર મંગળગ્રહનું વિમાન છે તથા તેનાથી ૩ યોજન ઉપર શનિગ્રહનું વિમાન છે. આ રીતે ૧૧૦ યોજનના વિસ્તારમાં (ઉચ્ચાઈમાં) જ્યોતિષ દેવોના વિમાન છે. તેમની ઉત્કૃષ્ટ આયુ એક પલ્યથી થોડી વધારે હોય છે તથા જ્ઘન્ય આયુ ઉત્કૃષ્ટ આયુના આઠમાં ભાગ પ્રમાણ હોય છે. સમ્યક્ત્વ અને પરમાર્થ સમજથી રહિત બાળતપ આદિ કરવાથી જ્યોતિષ, ભવનવાસી તથા વ્યંતરવાસી દેવોના આયુનો અનુબંધ થાય છે.

સુમેરુ પર્વતની ચોटીથી માત્ર બાલ (વાળ) જેટલા અંતરથી દેવલોકનો પ્રારંભ થાય છે, જે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન સુધી ૧૮૮ ઘનરાજુ પ્રમાણમાં ફેલાયેલ છે. અહીં માત્ર દેવયોનિના જીવ જ રહે છે માટે આને દેવલોક કહે છે. આમાં રહેનારા દેવોને વૈમાનિક દેવ કહે છે. વિમાનનો અર્થ ‘જેમાં તે રહે છે’ અને ‘વિશેષ

જ્ઞાનુક્ત’ એવો છે. આ કારણે તેમને વૈમાનિક દેવ કહે છે. તેઓ આપણી જેમ પૃથ્વી પર નથી રહેતા કારણ કે દેવલોકમાં ક્યાંય પણ પૃથ્વી હોતી નથી. તેઓ આકાશમાં રત્નોથી નિર્મિત વિમાનોમાં રહે છે. એક-એક વિમાન સંખ્યાત, અસંખ્યાત યોજન વિસ્તારવાળું હોય છે. આ વિમાનોમાં આવાસ આદિ બધું રત્નોથી નિર્મિત હિવ્યતાયુક્ત હોય છે. અહીં સૂર્ય, ચંદ્ર આદિ હોતા નથી, રત્નોના શીતળ પ્રકાશથી સદાય દિવસ જેવો જ પ્રકાશ રહે છે, અંધકાર લેશ માત્ર પણ નથી. અહીં ઠંડી, ગરમી આદિની કોઈ સમસ્યા રહેતી નથી. સદાય વસંતાત્મક મનમોહક મોસમ હોય છે. દેવોનું શરીર શુભ વૈકિયિક હોય છે, જે સમધાતુ-ઉપધાતુઓથી રહિત હોવાથી ભૂખ, તરસ, રોગ, આણસ, નિદ્રા, થાક આદિ બાધાઓથી રહિત હોય છે. તેઓ સદાય સ્વર્થ, પ્રસન્ન અને વિવિધ પ્રકારની કીડાઓમાં વ્યસ્ત રહે છે. તેઓ કદી પરસ્પર લડતા-જઘડતા નથી. અહીં દેવ-દેવાંગના પોત-પોતાના પરિવાર સાથે રહે છે. પરિવારનો અર્થ એક દેવની જેટલી દેવીઓ હોય છે તે તેનો પરિવાર કહેવાય છે. અન્ય બધા મિત્ર હોય છે. અહીં વિભિન્ન બિલકુલ થતો નથી અર્થાત્ એક દેવ અન્ય દેવની દેવી સાથે અનુચ્છિત સંબંધ બનાવતો નથી. બધા પોતાના પરિવારમાં જ સંતુષ્ટ રહે છે. અહીં એક માત્ર પતિ-પત્નીનો જ સંબંધ હોય છે, માતા-પિતા, પુત્ર, ભાઈ, બહેન આદિનો સંબંધ હોતો નથી કારણ કે એમનો જન્મ માતા-પિતા વિના, ગર્ભમાં રહ્યા વિના જ ઉપપાદ શાયાથી અંતર્મૂહૂર્ત કાળમાં નવયુવક - યૌવનાની જેમ થાય છે. તે ઉપપાદ શાયામાં જીવ અન્ય ગતિથી આવીને ક્ષણભરમાં જ યુવક-યુવતીની જેમ પૂર્ણ સ્વર્થ અને વૈભવ સાથે જન્મ ધારણ કરે છે અને પછી આયુપર્યત તેવું જ તરણ શરીર રહે છે. અહીં બધા દેવ-દેવીઓ હળી-મળીને હિવ્ય ઈન્દ્રિય ભોગોને ભોગવતા સુખપૂર્વક કાળ વ્યતીત કરે છે. માટે આને

સ્વર્ગ કહે છે. પરંતુ અહીં પણ સાચું આત્મિક સુખ નથી, એ ધ્યાનમાં રહેવું જોઈએ.

સ્વર્ગમાં બે-બેના યુગલમાં એકના ઉપર એક એમ ૧૬ વિમાન છે, તે યુગલોના નામ આ પ્રકારે છે - સૌધર્મ - ઈશાન, સાનત્કુમાર - માહેન્દ્ર, બ્રહ્મ - બ્રહ્મોત્તર, લાંતવ - કાપિષ્ઠ, શુક - મહાશુક, શતાર - સહસ્રાર, આનત - પ્રાણત, આરણ - અચ્યુત. આ યુગલોના ઉપર નવ ગ્રૈવેયક વિમાન છે, જે આ પ્રમાણે છે : સુદર્શન, અમોઘ, સુબુદ્ધ, પયોધર, સુભદ્ર, સુવિશાલ, સુમન, સૌમનસ તથા પ્રિયંકર. તેમની ઉપર ૮ અનુદિશ વિમાન છે, જેના નામ આ પ્રકારે છે : આદિત્ય, અર્થિ, અર્થિમાળી, વૈરોચન, પ્રભાસ, અર્થિપ્રભ, અર્થિમાધ્ય, અર્થિરાવર્ત્ત તથા અર્થિવિશિષ્ટ. તેમની ઉપર ૫ અનુત્તર વિમાન છે : વિજય, વૈજયંત, જયંત, અપરાજિત અને સર્વથિસિદ્ધિ. આ બધા વિમાનો વચ્ચે અવકાશ રાખતા વ્યવસ્થિત છે.

આમાં નીચેથી ઉપરના વિમાનોમાં દેવોની સ્થિતિ અર્થાત્ આયુષ્ય, પ્રભાવ અર્થાત્ વરદાન - શાપની શક્તિ, સુખ અર્થાત્ શાતા, ધૂતિ અર્થાત્ શરીર, વસ્ત્ર, આભૂષણ આદિની કાંતિ, લેશયા વિશુદ્ધિ અર્થાત્ ઉપરની શુભ લેશયાઓ, ઈન્દ્રિયવિષય અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોની વિષયગ્રહણ કરવાની ક્ષમતા, અવધિ વિષય અર્થાત્ અવધિજ્ઞાનનો વિષય. આ બધું વધતું જાય છે; સાથે-સાથે ગતિ અર્થાત્ ગમનાગમન, શરીર અર્થાત્ શરીરની ઊંચાઈ, પરિગ્રહ અર્થાત્ વિષયોનો સંગ, અભિમાન અર્થાત્ માન કષાય, આ બધું ઉપર ઉપરના દેવોમાં ઓદૃં થતું જાય છે. ઉપર ઉપરના દેવોમાં કાય પ્રવિચાર (મૈથુનસેવન) પણ ઓદૃં થતું જાય છે. ભવનવાસી, વંતરવાસી, જ્યોતિષ્ઠ અને સૌધર્મ - ઈશાન યુગલના દેવો મનુષ્યોની જે મ મૈથુનસેવન કરે છે, તેની ઉપર સાનત્કુમાર-માહેન્દ્ર સ્વર્ગના દેવ-દેવીઓ સ્પર્શ માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે, બ્રહ્મ-બ્રહ્મોત્તર, લાંતવ-કાપિષ્ઠના દેવ-દેવીઓ દર્શન માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે, શુક-મહાશુક, શતાર-સહસ્રારના દેવ-દેવીઓ પોતાના પ્રિય-પ્રિયાના શર્ષ સાંભળવા માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે, આનત-

પ્રાણત, આરણ-અચ્યુતના દેવ-દેવીઓ મનમાં સ્મરણ માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે. આગળના નવ ગ્રૈવેયક, નવ અનુદિશ તથા પાંચ અનુત્તરોમાં મૈથુન સેવનની ઈચ્છા જ થતી નથી. ત્યાં માત્ર દેવો જ રહે છે તથા બધા પોતાના જ સ્વામી અર્થાત્ અહમિન્દ્ર હોય છે, અતિમંદ કષાયી હોય છે, અધિકાંશ જ્ઞાનચર્ચા આદિ સાત્ત્વિક કાર્યોમાં જ વસ્ત હોય છે. ઉપર-ઉપરના વિમાનોના દેવોને વિષયોની ઈચ્છા ઓછી થતી જાય છે તેથી વિષયસેવન વિના જ તેઓ સદાય પ્રસત્ર રહે છે. તેમને કમશા : ઉત્કૃષ્ટ શાતાવેદનીયનો ઉદ્ય હોય છે, માટે સદાય સ્વભાવથી પ્રસત્ર રહે છે કારણ કે પૂર્વભવમાં તેમણે પ્રત, સંયમ, જ્ઞાન, ધ્યાન આદિની સાધના કરેલી હોય છે; જેના ફળસ્વરૂપ વિષયોની તીવ્ર ઈચ્છા ત્યાં ઉત્પત્ત થતી નથી. “અભિપ્રાય એ છે કે પ્રસત્ર રહેવા માટે વિષયસેવનની અનિવાર્યતા નથી અને વિષયસેવનની પ્રસત્રતા વધતી પણ નથી. મનની ઈચ્છાપૂર્તિ થઈ જવાથી માત્ર કાલ્યનિક સંતુષ્ટિ થાય છે.” માટે આ ૧૬ વિમાનોમાં કમશા : મંદકષાયી, સજજન પ્રકૃતિવાળા જ જન્મ લે છે તથા ૮ ગ્રૈવેયકોમાં પંચમહાત્રાત્મારી મુનિ જ જાય છે તથા નવ અનુદિશ અને પંચ અનુત્તર વિમાનોમાં તો મહાજ્ઞાની (સાંખ્યકદાસી) મહાસંયમી મુનિ જે એક કે બે ભવાવતારી હોય તે જ જન્મ લે છે. ઉપરના સ્વર્ગોમાં દેવાંગનાઓ આદિ વિષય-પોષણના નિભિત ન હોવાથી દીર્ઘકાળ સુધી જ્ઞાન-વૈરાયને વધારતા - વધારતા પણી મનુષ્યભવ ધારણ કરીને સંયમી થઈને મુક્ત થઈ જાય છે. “આશય એ છે કે આપણે પણ આ દેવ-હુર્લભ મનુષ્યભવને અસંયમમાં ગુમાવવો જોઈએ નહીં.”

સર્વથિસિદ્ધિ વિમાનથી ૧૨ યોજન ઉપર ઈષ્ટત્તુ પ્રાગ્ભાર નામની આઠમી પૃથ્વી છે. તેને સિદ્ધશિલા પણ કહે છે કારણ કે તેના ઉપર જેમણે કરવા યોગ્ય બધું કરી લીધું છે એવા કૃતકૃત્ય, સર્વ કર્મોથી રહિત, અશરીરી, અનંત ચતુષ્યમંડિત, અષ્ટમહાગુણધારી, અંતિમ શરીરથી કાંઈક ન્યૂન, પુરુષાકાર સિદ્ધ પરમેષ્ઠીઓનું પરમધામ સિદ્ધલોક છે, જયાં તનુવાતવલયના અંતિમ છેડા પર લાગેલા ચિત્પિડ્રૂપ થઈને અનંતકાળ સુધી અનંતા સિદ્ધ ભગવંતો નિવાસ

કરે છે. એવા સિદ્ધાતયને અને સર્વસિદ્ધોને હું ભાવ નમસ્કાર કરું છું. એવું ચિંતન કરીને સ્વયંને સિદ્ધ સ્વરૂપ ચિંતન કરતાં અત્યંત એકાગ્રતાને પ્રાપ્ત થઈને પોતાના નિરંજન કારણસમયસારરૂપ નિજ સ્વરૂપમાં લીન થઈ જવું સંસ્થાનવિચય ધર્મધ્યાન છે.

આ ધ્યાનમાં સંપૂર્ણ લોકસ્વરૂપનું ચિંતન કરીને જેની એકાગ્રતા અને નિર્મળતા અતિશયતાને પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી છે એવા યોગી એવું વિચારે છે કે આ ૧૪ રાજુ લોકમાં હું અનાદિકાળથી પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છું. પ્રત્યેક યોનિ, પ્રત્યેક ગતિ તથા પ્રત્યેક સ્થાનમાં હું અનંતવાર ભ્રમણ કરી ચૂક્યો છું. બસ ! હવે ક્યાંય જવું નથી, એક સિદ્ધાલય જ જવું છે અને તેનો ઉપાય પોતાના ચૈતન્યલોકમાં ઢરવું તે છે. તેથી હવે હું સર્વ લોકનો ત્યાગ કરીને રાગ-દ્રેષ્ટ રહિત થઈ પોતાના સ્વધામ ચૈતન્યલોકમાં પ્રવેશ કરું છું, એવા ચિંતન દ્વારા આત્મવીર્યનું સ્ફુરણ કરીને યોગી સ્વરૂપસ્થ થાય છે.

આ સંસ્થાનવિચય ધર્મધ્યાનના બીજા પણ ચાર ભેદ છે, જેમાં પદ, પિંડ, રૂપ તથા ગુણોને સંસ્થાન રૂપમાં રાખીને તેમનું ધ્યાન કરવામાં આવે છે. તે નીચે પ્રમાણે છે :-

(१) पदस्थ धर्मध्यान

“ઉંકાર, નમસ્કાર મંત્ર આદિ પવિત્ર પદનું આવલંબન લઈને જે ધર્મધ્યાન કરવામાં આવે છે તે પદસ્થ ધર્મધ્યાન છે.” આમાં મંત્ર કે પદના વાચ્ય (અર્થ) અને તેના ભાવ પર ઉપયોગને એકાગ્ર કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. તેના માટે જે પદનું અવલંબન લઈએ તેમના બાહ્યાભ્યંતર સ્વરૂપનું આપણને સારી રીતે જ્ઞાન હોવું જોઈએ. બાહ્યસ્વરૂપનું જ્ઞાન ઉપયોગને અન્યત્રથી હટાવીને તે પદમાં એકાગ્ર કરવા માટે આવશ્યક છે તથા પદવિશેખના મૂળ સ્વરૂપનું ભાવભાસન કરવા માટે તેના અંતર્ગ સ્વરૂપનું સમૃજ્જ્ઞાન હોવું અનિવાર્ય છે. જેમ કે નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરતા સમયે તેના પાંચેયપદ-અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ તેના બાહ્યાન્તર સ્વરૂપનું જ્ઞાન હોવું આવશ્યક છે. તો જ તેમાં એકાગ્ર થઈને તેના ભાવને ગ્રહણ કરી શકીએ. પ્રસંગવશ તે પંચ પરમેષ્ઠીના સ્વરૂપનું સંક્ષિપ્ત કથન કરીએ છીએ.

અરિહંતપદનું સ્વરૂપ

સમ ધાતુઓ અને ઉપધાતુઓ તથા બાદર નિગોદિયા જીવોથી રહિત પરમ પવિત્ર શુદ્ધ સ્ફટિક જેવું જેમનું પરમોદારિક શરીર છે, ત્રણ લોકની સ્વામિતાને દર્શાવનાર ત્રણ છત્ર જેમના મસ્તક પર સુશોભિત છે, અતિશય વૈભવના ચિહ્ન સ્વરૂપ દ્વારા જેમના ઉપર ઢોળાઈ રહ્યા છે, દિવ્ય આભાયુક્ત, સમવસરણમાં સ્થિત ભવજીવોના સાત-સાત ભવ પ્રતિબિંબિત થઈ રહ્યા છે એવું ભામંડળ જેમના પૂર્ખ ભાગમાં સુશોભિત છે, જેમના બંને પાથ્રોમાં અશોકવૃક્ષ જે તેમના અશોક સ્વરૂપનું સૂચ્યક હોય તેમ શોભાયમાન થઈ રહ્યું છે, જેમના મસ્તક પર દેવો નિરંતર દિવ્ય પુષ્પાંજલિ ક્ષેપિત કરી રહ્યા છે, મધુર ધ્વનિમાં જ્યાં દેવ-દુંહુભિઓ વાગી રહી છે જે તેમની પ્રભુતાને માનો કે દિગ્-દિગંતમાં અનુનાદિત કરી રહી છે, ભવ જીવોની નિબિડ (ગાઢ) મોહ-ગ્રંથિ ને ક્ષણમાત્રમાં વિદીજ કરનારી દિવ્યધ્વનિ જેમના સમસ્ત પ્રદેશોથી પ્રવાહિત થઈ રહી છે તથા જે ધર્મજી પદના સૂચ્યક દિવ્ય સિંહાસન પર તેનાથી નિર્લિમ અંતરિક્ષમાં વિરાજમાન છે. એવા અષ્ટ પ્રાતિહાર્યોથી જે વિભૂષિત છે. મુહૂર્ત માત્ર માટે ત્રણેય લોકના પ્રાણીઓને શાતા થવી, દેવલોકમાં સ્વયં ઘંઠનાદ થવો ઈત્યાદિ દશ જન્મકૃત, અંતરિક્ષમાં વિહારાદિ ૧૦ કેવળજ્ઞાન કૃત તથા દિવ્ય સુગન્યિત પવન ઈત્યાદિ ૧૪ દેવકૃત. એવા ઉદ્દ અતિશયોથી જે યુક્ત છે. જે (અશન) ભોજનના વિકલ્પરૂપ ક્ષુધા, પાનના વિકલ્પરૂપ તૃપ્તા, અનિષ્ટની આશંકારૂપ ભય, આવેશયુક્ત પારિણામરૂપ રોગ (દ્વિષ), પરમાં પ્રીતિરૂપ રાગ, પદાર્થોના સ્વરૂપની ભ્રમજ્ઞારૂપ મોહ, આર્ત, રૌદ્ર, ધર્મ, શુક્લ વિચાર (ધ્યાન) રૂપ ચિંતા, અવસ્થાકૃત શરીરમાં વિકાર તથા શિથિલતારૂપ જરા, શારીરિક પીડારૂપ રોગ, વિભાવ વ્યંજનપર્યાપ્તિનો નાશ થવારૂપ મૃત્યુ કે દેહનું આત્મ પ્રદેશોથી પૃથ્વી થવારૂપ મૃત્યુ, દુર્ગંધ્યયુક્ત પાણીના ટીપાના સમૂહ રૂપ પરસેવો, અનિષ્ટ ભાવ કે કાર્ય થવાથી ઉત્પત્ત પશ્ચાત્તાપ પારિણામરૂપ ખેદ, મિથ્યાલિમાનરૂપ મદ,

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પ૨)

ભય-સ્વયં દ્વારા નિર્મિત કારાગૃહ

સમાણ શ્રુતપ્રફાળુ

આજની જટિલ જીવનશૈલીના કારણે લોકોના માનસપટલ પર અસુરક્ષા અને ભયનો વ્યાપક પ્રભાવ જોવા મળી રહ્યો છે. ભય અને અસુરક્ષાથી પીડિત વ્યક્તિ પોતાના અને અન્યો માટે નુકસાનનું કારણ બનતા હોય છે. આવી ભયજન્ય માનસિક સ્થિતિ શારીરિક, માનસિક, ભાવનાત્મક અને આધ્યાત્મિક સ્વાસ્થ્યને ભારે નુકસાન પહોંચાડે છે. વિશ્વની અગણિત ચ્યંતકારિક પ્રતિભાઓ આ ભયના પ્રભાવના લીધે કાળનો કોળિયો બની ગઈ છે. આજના માનસશાખીઓ અને ચિકિત્સકોએ સુખ, શાંતિ અને પ્રસમતા માટે ભયને સૌથી પ્રમુખ બાધક તત્ત્વ માન્યું છે. આપણી નકારાત્મક ભાવનાઓ અને પ્રવૃત્તિઓથી આનો જન્મ થાય છે. એટલે આને સ્વયં દ્વારા નિર્મિત કારાગૃહ કહી શકાય.

વર્તમાન જીવનશૈલીમાં દરેક વ્યક્તિ કોઈને કોઈ અચાનક આવનારી આશંકાઓથી ભયભીત રહે છે. ભયના અનેક ચહેરાઓ હોય છે. ભયની એક સ્થિતિને મુશ્કેલીથી સમામ કરીએ તો બીજી નવી સ્થિતિ મોં ફાડીને ઉભી હોય છે. પ્રાણીમાત્રને અનેક દુઃખો, આપદાઓ અને ચિંતાઓ-પીડાઓ વળગેલી છે. જીવનમાં અચાનક કોઈ માઠો બનાવ બને કે એ વહેમાઈ જાય છે. બીજી બાજુથી નજર કરીએ તો સમાજની, રાજ્યની બધી જ વ્યવસ્થા ભયપ્રેરિત છે. આપણે ડરવીને લોકોને સારા બનાવવાની કોશિશ કરીએ છીએ. ડરથી મોટી કોઈ ખરાબી નથી. આ તો એવું થયું કે ઝેરથી લોકોને જીવાડવાની કોશિશ કરીએ છીએ. ભગવાન મહાવીર કહે છે : અભયનો ગુણ જેનામાં છે એ જ સાચા અર્થમાં અહિંસાનો ઉપાસક બની શકે છે, ભગવાન કૃષ્ણ કહે છે : દૈવી સંપદાનો પહેલો ગુણ છે અભય. વિવેકાનંદજી કહે છે : સત્ય, પવિત્રતા અને અભય આ ત્રણ ગુણો જેનામાં છે એ મનુષ્ય ત્રિલોકને વશ કરવાની શક્તિ ધરાવે છે. ઐશ્વર્ય અને ઉત્ત્રતિની કામનાવળાને છ

વસ્તુઓ છોડવાની આજા વિદ્ધરનીતિમાં કરવામાં આવી છે, એમાંનો એક ભય છે.

નિર્ભય અને અભયનો લેદ : આજે આપણે સૌથી પહેલા બે શબ્દોને સમજી લઈએ : નિર્ભય અને અભય. શબ્દકોશમાં નિર્ભય અને અભયનો એક જ અર્થ જોવા મળશે પણ જીવનકોશમાં આ બનેના અર્થ અલગ છે. નિર્ભય એટલે વ્યક્તિ ખરેખર અંદરથી ભયભીત છે પરંતુ બહારથી આકમકતાનો બુરખો પહેરીને એવું બતાવે છે કે હું ભયમુક્ત છું. નિર્ભયતામાં અંદર ભય છુપાયેલો છે. આવી વ્યક્તિ બહારથી આકમક હોય છે, બીજાને ડરાવે છે પણ અંદરથી પોતે પણ ડરેલ હોય છે. આવી વ્યક્તિ અંદરથી એટલી કમજોર હોય છે કે પોતાના ભયથી બચવા પછી એ હિસાનો સહારો લે છે. અભય આત્માનો એક એવો ગુણ છે જેમાં વ્યક્તિ અંદર અને બહાર બને રીતે ભયથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત હોય છે, આવી વ્યક્તિ કોઈથી ડરતી પણ નથી અને કોઈને ડરાવતી પણ નથી. આવી વ્યક્તિ હંમેશાં હિસાની ભાવનાથી મુક્ત હોય છે.

સમાજમાં બે પ્રકારના લોકો તમને દેખાશે. એક કમજોર અને બીજો અહંકારી. કમજોર વ્યક્તિ ભયભીત હોય છે અને ભયને છુપાવવા એ સારો હોવાનો દંબ કરે છે, ખરેખર એ સારો છે નહિ અને અહંકારી વ્યક્તિ નિર્ભિક બનીને બુરાઈના માર્ગ પર જશે. પરિણામ એ આવ્યું કે આ ભયશાસ્ત્રિત વ્યવસ્થાએ કેટલાક સારા લોકોને ભીરુ બનાવી દીધા છે અને કેટલાક ખરાબ લોકોને નિર્ભિક બનાવી દીધા. આ બને પરિણામ સમાજ માટે ખતરનાક છે. જ્યાં સારા લોકો ભયભીત હોય અને ખરાબ લોકો નિર્ભિક હોય એ વ્યક્તિ અને સમાજની શું સ્થિતિ થઈ શકે એ આપણે કલ્પી શકીએ છીએ. સ્વસ્થ સમાજ તેને કહેવાય જ્યાં સારા લોકો ભયમુક્ત હોય અને ખરાબ લોકો ભીરુ હોય. પરંતુ અહીંથાં તો ખરાબ અક્કડ

બનીને ચાલે છે અને સારા માણસની કરોડ૨જ્ઞ
સાવ તૂટી ગયેલી હોય છે.

ચાર પ્રકારના ભય :

૧. પ્રકૃતિગત ભય : આ ભય દરેક જીવની એક સ્વાભાવિક અને મૌલિક મનોવૃત્તિ છે. દરેક વ્યક્તિમાં ભય ઈનબિલ્ટ છે અને એ બહુ જરૂરી છે. આ ભય અસ્તિત્વગત છે. અસ્તિત્વ બચાવવા માટે પ્રકૃતિ દ્વારા ઉભું કરેલું સુરક્ષાકવચ છે. ભય નહિ હોય તો તમે તમારા અસ્તિત્વને ટકાવી કેવી રીતે શકશો? ભય નહિ હોય તો બાળક એના હાથને આગમાં નાખતા કેવી રીતે બચાવી શકશો? ભય નહિ હોય તો તમે કેવી રીતે તમારી કાર કાયદેસરના નિયમ મુજબ ચલાવી શકશો? ભય નહિ હોય તો તમે ઝેર ખાવાથી કેવી રીતે બચશો? ભય નહિ હોય તો ટ્રક ડ્રાઇવર જ્યારે હોર્ન વગાડશે ત્યારે આપણે આપણી જાતને સાઈડમાં કેવી રીતે કરી શકીશું? ભય નહિ હોય તો એક બાળક સમુદ્રના વહેતા તેજ પાણીના પ્રવાહથી જાતને કેવી રીતે બચાવશે? બાળકમાં ભય નહિ હોય તો એ તેના અસ્તિત્વને ટકાવી નહિ શકે. તેનો ભય એના માટે જીવન બચાવવાનું માપક યંત્ર છે.

૨. સામાજિક ભય : ખોટું કાર્ય કર્યા પદ્ધી રખે એ કોઈ જાણી જાય! તેવો સર્વસામાન્ય ડર રહે તે સામાજિક ભય છે. તુલસીદાસ કહે છે : 'તુલસી ડરે સો ઊંબરે ગાફિલ ખાવે માર.' - અહીંયા ભાવ એ છે કે જીવનમાં ખોટું કરતા ડરો. ડરો પણ શું કામ? હું તો કહું છું સજાગ રહો કે આપણાથી કોઈ ખોટું કાર્ય થાય નહિ. 'ભૂલ કરકે ભી હમસે કોઈ ભૂલ હો ના' એની વાત છે. જે માણસ ખરેખર નૈતિક અને પ્રામાણિકતામાં નિષ્ઠા ધરાવે છે, તેને કોઈનાથી પણ ડરવાની જરૂર રહેતી નથી.

૩. ધાર્મિક ભય : આપણે ધર્મ પણ ભય આધારિત છે. ભય બતાવીને આપણે લોકોને પુણ્યતમાં બનાવવાની કોશિશ કરીએ છીએ. પરિણામે આપણા પુણ્ય પણ પાપ જેવા થઈ ગયા છે. લોકોને ભયભીત કરવા સરળ છે. લોકોને પ્રેમાળ બનાવવા અધરા છે. કેમકે પ્રેમ માટે જરૂરી હોય છે એક આંતરિક

વિકાસ. ભય માટે અંતરવિકાસની કોઈ જરૂર નથી રહેતી. ભયનું શાખ રાજનેતાના હાથમાં પણ શોભતું નથી, તો ધર્મનેતાના હાથમાં ક્યાંથી શોભે? પરંતુ દુર્ભાગ્યથી ધર્મજગતમાં પણ ધર્મગુરુઓ લોકોને ભય બતાવીને ધાર્મિક બનાવવાની કોશિશ કરે છે. ભયથી કોઈ ક્યારેય સાચા અર્થમાં ધાર્મિક થયો છે ખરો? ભય એ જ તો અધર્મનું મૂળ છે. ભયથી કોઈ વ્યક્તિ ક્યારેય બદલાતી નથી, બહારથી બદલાયેલી લાગશે પણ અંતર આત્મામાં બુરાઈઓ બદબદતી હોય છે. પ્રેમથી માણસમાં સાચા અર્થમાં બદલાવ શરૂ થાય છે. ભયનું શાખ લોકોને કહે છે : બદલો, નહિ તો નરકમાં સડશો. પ્રેમનું શાખ લોકોને કહે છે : તમે જેવા છો એવા અમને સ્વીકાર્ય છે.

એક નાનકડા બાળકને પણ ભયભીત કરી શકાય છે અને એ બહુ સરળ છે પણ તેનામાં પ્રેમના બીજ કેવી રીતે રોપશો? મૃત્યુની ક્ષણ સુધી લોકો પ્રેમના પાઠને શીખી નથી શકતા. બાળકો પાસેથી તમારી ઈચ્છા મુજબનું કામ કરાવવું છે તો શું કરશો? એને મારો, એના પર ખીજાઓ, એને દંડ આપો, ડર બતાઓ. નાનું બાળક અસહાય છે. તમે તેને ડરાવી શકો છો. એ બાળક તમારા ઉપર નિર્ભર છે. મા જો મોટું ફેરવી લે અને બાળકને કહી દે કે હું તારી સાથે નહિ બોલું તો બાળક ઉખેલા વૃક્ષની જેમ નિઃસહાય બની જશે. માની લો કે તમારો દીકરો કોઈ ખોટું કામ કરે છે, તમે એને મારશો. ડરને કારણે તે ખોટું કામ છોડી દેશે, પણ સમજણપૂર્વક નહિ. જો બાળક સવારે વહેલો નથી ઉઠતો અને તેને તમે માર્યો, તે વહેલો ઉઠવા લાગ્યો. નિયમિતતાનો પાઠ તમે શીખવ્યો પરંતુ સાથોસાથ ભયભીતતાનો દોષ પણ તમે તેના અંતરમનમાં રોષ્યો. એ દોષ વધુ ભયંકર છે. તમે એને ભયની તાલીમ આપી કહેવાશે. આખી જિંદગી પદ્ધી તે આ ભયથી મુક્ત નહિ થઈ શકે. તમે ગમે એટલા લેક્ચર આપો તેની એના સબ કોન્સ્યુસ મન પર કોઈ અસર નહીં થાય. અભય શ્રેષ્ઠ અને દૈવી ગુણ છે. જો મનુષ્યમાં તે ગુણ નથી તો બીજો કોઈ ગુણ વિકસી શકશે નહીં. માટે જરૂરી છે કે મા બાપ તેના બાળકને અને ગુરુ

તેમના ભક્તોને ભયનું શાખ નહિ, પ્રેમનું શાખ શીખવે. ભય બતાવીને ન શિષ્ય કે શ્રાવકને ધાર્મિક બનાવી શકાય છે અને ન કોઈ બાળકને સંસ્કારી.

૪. માનસિક ભય : બીમારીનો ભય, મૃત્યુનો ભય, કાનૂનનો ભય, નોકરી ચાલી જવાનો ભય, ભીડનો ભય, ઊંચાઈ અને પાણીનો ભય. આવો ભય જલ્દીથી નીકળતો નથી, કેમકે આ બાળપણમાં જ વાતાવરણ અને વડીલો દ્વારા અંતરમનમાં રોપવામાં આવેલ હોય છે અથવા તો પૂર્વજન્મના કોઈ સંસ્કારો અધૂરા રહી ગયા હોય એ આ જન્મમાં ભયના સ્વરૂપે પ્રગત થતાં હોય છે. આનાથી મુક્ત થવા ઘણા અજ્ઞાની લોકો જ્યોતિષ, માદળિયાં, જાતજાતના નંગવાળી વીટીઓ, ગળે- છાથે-પગે અનેક પ્રકારના ગંઠલા દ્વારા બાંધવા, આવા તો કેટકેટલાય ઉપાયો કરે છે, પણ આ ઉપાયોથી કયારેય દુઃખ કે ભય ટળતાં નથી. ઊલદું, તેના કારણે માણસનું મન વધું ભયભીત બની જાય છે. આવા ભયમાં કયારેક તો માણસ જીવન હારી જાય છે અને આપદ્વાત પણ કરી બેસે છે.

કહેવાય છે કે વિશ્વમાં દર દસ વ્યક્તિએ બે વ્યક્તિ કોઈપણ ભયથી પીડાતી હોય છે, એટલે કે દુનિયાની ૨૦ ટકા પ્રજા ભયની છાયામાં જીવતી હોય છે. ન્યૂટન પાણી જોઈને ગભરાતો, જહોન ઘડિયાળના ટાવરમાં ઉકા વાગે કે રૂમમાં ભરાઈ જતો. સીઝર મેધિયર્ના સાંભળીને ધ્રૂજવા માંડતો ને ભૂગર્ભમાં સંતાઈ જતો. માણસને જેટલો રોગ નથી મારતો એટલો એનો તીવ્ર ભય મારી નાખે છે. મનોવિજ્ઞાન પણ વ્યક્તિના ભયગ્રસ્ત માનસને જ આ માટે જવાબદાર ગણે છે. જેના પર થયેલા અનેક પ્રયાગોમાંનો એક પ્રયોગ એવો છે કે એક ગુનેગારને ફાંસીની સજામાંથી મુક્ત કરી સર્પ કરડાવવાની સજા અપાઈ. તેની આંખે પાટા બંધાયા. જલ્દાદે કહું : ‘સાવધાન ! તારી પાસે સર્પ આવી રહ્યો છે. એ હમણા દંશ મારશે..’ એમ બોલી પોતે તેના હાથમાં એક ટાંકણી મારી. ગુનેગાર તો ‘સાપ કરડશે ને હું મરી જઈશ’ એવા ભયથી કંપી ઊઠ્યો અને ટાંકણી અડી કે સર્પે જ દંશ દીધો છે - એવું મનોમન માની લીધું. પરિણામે તેના લોહીમાં વિષકણ વ્યાપી ગયા

અને પરિણામે તે તત્કાળ મૃત્યુ પામ્યો.

એક ભાઈ માનસિક રીતે ખૂબ ભયભીત રહેતા હતા. ઘણા ઉપાય કર્યા. ક્યાંય મેળ ના પડ્યો, ત્યારે એની પત્ની તેને એક માંત્રિક પાસે લઈ ગઈ, એને બધી સ્થિતિ જોઈ માંત્રિકે એક તાવીજ બનાવી કહું કે આ દોરો હાથમાં બાંધી લ્યો, બધો ભય ગાયબ થઈ જશે. થોડા દિવસ પછી એ ભાઈ અને પત્ની માંત્રિકને મળવા ગયા અને માંત્રિકે પૂછ્યું કે કેમ છે બધું ? ભાઈએ કહું કે બાકી બધું ઠીક છે પણ એક જ ડર સતાવે છે કે ક્યાંય આ તાવીજ ગુમ ન થઈ જાય તો સાસું. આ ડરના લીધે રાતના ઊંઘી પણ શકતા નથી. ત્યારે મહાત્માએ કહું, કે આના માટે તો તારે જ સંકલ્પબળ જગાડવું પડશે. આ એક એવી સમસ્યા છે એમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી પણ કાંઈ કરી શકતા નથી. વ્યક્તિ પોતે જ જાગે અને આત્મશક્તિ જગાડે તથા દસ્તિને સકારાત્મક કરે તો જ ભયમુક્તિ સંભવ છે.

● ● ●

જેટલાં માનવી, એટલા સુખ !

પાના નં. ૧૮ પરથી ચાલુ...

ઉડાડશો, તો પછી સુખ જ સુખ છે.

કેટલાક સંતોષમાં સુખ જુએ છે. ભવિષ્યની ચિંતા કરવાને બદલે વર્તમાનના આનંદને અનુભવે છે. સંતોષ હોય એટલે દુઃખ અડકે નહીં અને દુઃખ ફરકે નહીં તો સુખ જળવાઈ રહે. સંતોષ હોય તો બીજાની ઈર્ઝારી થાય નહીં. મનમાં બળતરા જાગે નહીં અને આવું થાય તો જીવનમાં દુઃખી થશો નહીં.

એથી આગળ વધીને કેટલાક સેવામાં પરમસુખ માને છે. વિઝ્યાત હિંદી સાહિત્યકાર શ્રી હજારીપ્રસાદ દ્વિવેદીએ કહું છે, ‘બીજા મનુષ્યનાં દુઃખથી દુઃખી થવું એ જ સાચું સુખ છે.’

આમ, જેને આપણે સુખ માનીએ છીએ, એ વ્યક્તિએ વ્યક્તિએ જુદાં જુદાં રૂપ ધરાવે છે. સહુનું સુખ પોતીકું. પોતાની નજરે એને સુખ માને ને અનુભવે તો પછી પરમ સુખ કર્યું ?

જેટલાં માનવી, એટલાં સુખ !

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાણ દેસાઈ

આ પૃથ્વી ઉપર જેટલા માનવીઓ વસે છે, સુખ વિશેના એટલા જ્યાલો જોવા ભળશે. માનવી એના જીવનમાં ડગલે ને પગલે દ્વિધા અનુભવતો હોય છે. અનિશ્ચિત મનને કારણે એ નિશ્ચિતરૂપે એનો માર્ગ પસંદ કરી શકતો નથી, પરંતુ સુખ એ એવી બાબત છે કે જેના વિશે દરેક વ્યક્તિની પાસે પોતીકો સ્પષ્ટ જ્યાલ છે. જેમ વ્યક્તિએ-વ્યક્તિએ સુખ જુદું હોય છે, એ રીતે ગ્રાચેક વ્યક્તિના સુખપ્રાપ્તિનાં માર્ગો પણ બિન હોય છે. આજની દુનિયાનો માનવી ભૌતિક સુખ તરફ આંધળી દોડ લગાવી રહ્યો છે, ત્યારે સુખનો જ્યાલ વ્યક્તિના ઉછેર, ચોપાસની પરિસ્થિતિ અને એના માનસ પર આધારિત હોય છે. જેવું એનું માનસ હોય કે જેવો એનો વ્યવસાય હોય, એવો એનો સુખનો જ્યાલ હોય ! આથી કોઈ ધનવાનને ધનપ્રાપ્તિમાં સર્વોચ્ચ સુખ દેખાતું હશે, તો કોઈ સંત ધનત્યાગમાં પરમસુખ માનતા હશે. વળી, જેમ વ્યક્તિની ઉંમર અને અવસ્થા બદલાતી જાય, તેમ તેમ એનાં સુખના જ્યાલોમાં પરિવર્તન આવે છે. બાળપણમાં રસ્તા પરથી રૂપિયો મળે તો આનંદ થાય અને ધનિક બન્યા પછી સામે રૂપિયાનો ઢગ બડકાયેલો હોય તો પણ સહેજે આનંદ થતો નથી. આથી આઠ-નવ વર્ષનું બાળક જે બાબતમાં સુખ-સર્વસ્વ માનતું હોય છે, તેનાથી સીતેર વર્ષનો વૃદ્ધ સાવ બિન બાબતમાં પરમસુખ નિહાળતો હોય છે. સુખ વિશે વિચાર કરીએ ત્યારે માનવીના મનની માવજતનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. માનવીનું મન કેવું ઘડાયેલું છે એના પર પણ એના સુખનો આધાર છે. કોઈ હિંસક માનવીને બીજાને પીડા પહોંચાડાતી હોય અથવા તો પોતે પીડા આપી શકતો હોય, ત્યારે પારાવાર સુખ ઉપજતું હોય છે, તો સત્કર્મપ્રેમી સરજનને બીજાને મદદ કરવામાં સુખાનુભવ થતો હોય છે. કોઈને અન્યને આધાત

આપવો ગમે છે, તો બીજાને પરોપકાર. આથી કહેવાયું છે કે ‘તું તું મતિભિના.’

મધ્યમવર્ગના માનવીને ભૌતિક ચીજ-વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય, ત્યારે સુખ થતું હોય છે, એની ફલેટ લેવાની ઈચ્છા પૂર્ણ થાય ત્યારે એ પરમસુખના સાતમા આસમાને પહોંચી જતો હોય છે. એટલે કે સુખનો એક આધાર વ્યક્તિના માનસિક ઘડતર અને આર્થિક સ્થિતિ પર છે, તો સુખનો બીજો આધાર એ વ્યક્તિની મનઃસ્થિતિ પર છે. ડાયાબીટીસ થયા પૂર્વે રસગુલ્લા જાપટી વખતે જેટલો આનંદ થતો હતો, એટલી મજા ડાયાબીટીસ થયા બાદ રસગુલ્લા આરોગતી વખતે થતી નથી. ભોજનનો ઉત્સાહ તો એટલો જ હોય છે, એમાં રહેલા સ્વાદસુખનો અનુભવ પણ એટલો જ તીવ્ર હોય છે, પરંતુ ડાયાબીટીસ થયા પછી હાથ જરા અટકી જતો હોય છે, થોડીક કાણ મનમાં એવો વિચાર પણ આવતો હોય છે કે આને કારણે મારા સ્વાસ્થ્ય પર અવળી અસર પડશે. આમ, રસગુલ્લા ખાતી વખતે ભોજન કરનારની મનઃસ્થિતિમાં થોડું પરિવર્તન આવતું હોય છે અને તેથી જો માનવીની મનઃસ્થિતિ સારી ન હોય, તો ક્યારેક એ જેમાં સુખ માનતો હોય છે, એમાં પણ એ સુખને અનુભવી શકતો નથી. સુખનો અનુભવ કેટલો બધો સાપેક્ષ છે !

તમારે માટે કોઈ કીમતી ભેટ લાવ્યું હોય અને તે તમને ઉત્સાહપૂર્વક આપવા આવે, ત્યારે તમે ઓફિસમાં બોસ સાથે થયેલી ચડસાચડસીને કારણે પરેશાન હો, તો તમારો એ ચીજવસ્તુ સ્વીકારવાનો આનંદ થોડો જાંખો પડી જશે. એટલે કે સુખના અનુભવ સાથે પરિસ્થિતિ અભિનરૂપે જોડાયેલી છે. પરિસ્થિતિ સારી હોય તો સુખ મળે, પણ જો કેન્સર થયું હોય અને સાવ પાછલી અવસ્થામાં વાહનની ઈચ્છા પરિપૂર્ણ થાય, ત્યારે એ ઈચ્છાનું સુખ મળશે

નહીં.

એક જ સુખાનુભવમાં પણ તડકી-છાંયડી આવતા હોય છે. જીવનભર જે સુખકાજે અથાગ પરિશ્રમ કર્યો હોય, તે એવે સમયે મળે કે જીવારે એની ચમક મનમાંથી ઓસરી ગઈ હોય. વિશ્વપ્રવાસ કરવાની જીવનભર ઈચ્છા રાખી હોય, પણ જીવારે એ શક્ય બને ત્યારે આરોગ્ય સાવ કથળી ચૂક્યું હોય. વળી, સુખ સાથે વ્યક્તિનો સંસાર પણ જોડાયેલો છે. તમે એક સુખની ખોજ કરતા હો અને તે પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે એવું પણ બને કે સંસારના અન્ય પ્રશ્નથી તમે ધેરાઈ ગયા હો. જેમ કે એક વિશાળ બંગલો લેવાની તમે ઈચ્છા રાખી હોય અને જીવારે બંગલો મળે ત્યારે તમે પુત્રનાં કાળાં કરતૂતોથી પરેશાન હો, તો એ પ્રાપ્તિના સુખનો પૂર્ણ-આનંદ તમે મેળવી શકશો નહીં.

ક્યારેક માનવી સુખપ્રાપ્તિના વિચારથી વિષયનો ઉપભોગ કરે છે. એ માને છે કે એની વાસનાતૃપ્તિ થવાથી એને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે. એ સુખ દેહસંલગ્ન હોય છે. ઈન્દ્રિયોના બાધ્ય આનંદરૂપે અનુભવે છે. પણ હકીકતમાં તો એ સુખની ગલીપચી એના મનમાં થતી હોય છે અને એનું અતૃપ્ત વાસનાથેલું મન એ પછી વારંવાર આ સુખની યાચના કર્યા કરશે. આથી ફરીવાર એનામાં કામભોગોની ઈચ્છા જાગ્રત થશે. તેથી સુખ મળવાથી એની ઈચ્છાનું પૂર્ણવિરામ આવતું નથી, પરંતુ સતત અતૃપ્તિના અલ્પવિરામનો અનુભવ કરતો હોય છે. વળી, વાસનાગ્રસ્તને એકવાર સુખની પ્રાપ્તિ થઈ, પછી એ એનાથી વધુ સુખ મેળવવા માટે જાવાં મારતો હોય છે.

આમ, વ્યક્તિનું સુખ અનેક બાબત પર આધારિત હોય છે. ક્યારેય એ સુખને પૂર્ણરૂપે પામી કે અનુભવી શકતો નથી. દુઃખનો અનુભવ હોય, તો જ એ સુખનો પૂર્ણરૂપે અનુભવ પામી શકે. શંકર-પાર્વતીના પ્રેમનો વિચાર કરો તો એમાં પહેલાં શંકર પાર્વતીને જાકારો આપે છે, દુઃખી પાર્વતી તપશ્ચર્યા કરે છે અને પછી શંકર સામે ચાલીને એનો સ્વીકાર

કરે છે.

મહર્ષિ વાલ્મીકિના ‘રામાયણ’માં કે કાલિદાસના ‘શાહુંતલ’માં વિરહ પછીનું મિલન ઉત્કટાભર્યું દર્શાવાયું છે. આથી કવિ ભાસે કહ્યું છે કે ‘દુઃખની અનુભૂતિ પછી જ સુખ સાચું લાગે છે. જેમ અંધકાર પછી દીપદર્શન સાચું લાગે છે.’

ક્યારેક એવું જોવા મળે છે કે દુઃખી માનવી સુખની ઈચ્છા કરતો હોય છે અને સુખી માનવી અવિક સુખની ખેવના રાખતો હોય છે. આવી ઈચ્છાની અવિરત દોડ જોવા મળે. અને તેથી એમ પણ લાગે કે કદાચ દુઃખની ઉપેક્ષા કરવી એ જ પરમસુખ છે. જીવનમાં સુખ કર્યાં વસેલું છે? તમે કઈ અવસ્થામાં સૌથી વધુ સુખી હતા? જીવનકિની પૂછો ખોલીને જોશો તો જ્યાલ આવશે કે યુવાવસ્થામાં ઈચ્છાની પૂર્તિ, વાસનાની તીવ્રતા અને પ્રાપ્તિની જંખનાને કારણે પ્રાપ્ત સુખનો આનંદ પામી શક્યા નહીં. પ્રૌઢાવસ્થામાં શારીરિક અને આર્થિક પરેશાનીઓ વધતાં સુખ દૂર ચાલ્યું ગયું અને એ પછી વૃદ્ધાવસ્થામાં તો લાચાર થતાં દુઃખ જ સવાર થઈ ગયું.

આ દસ્તિએ વિચારીએ તો બાલ્યાવસ્થા એ સુખનો સુવર્ણકાળ લાગે છે. બાળપણની મસ્તીમાં કેવો આનંદ હતો. ઘરઆંગણો કિકેટ રમવામાં કેવી મજા આવતી હતી! ગોછિયાઓ સાથે ઘૂમવામાં કેવી મોજ આવતી હતી. જિંદગી પર ચિંતાનો કોઈ બોજ નહોતો કે ફિકરની કોઈ સત્તામણી નહોતી. યુવાનીમાં તો વૃત્તિઓની ભારે પજવણી હતી. અતૃપ્ત લાલસાઓનો ઉશ્કેરાટ હતો, જીવારે બાલ્યાવસ્થામાં વાસનાના આવા કોઈ જંગાવાતો નહોતા.

કેટલાક એમ માને છે કે દુઃખી દુઃખી થાવ નહીં એટલે તમે સૌથી વધુ સુખી થઈ જશો. જીવનના દુઃખ તરફ એક જુદો જ અભિગમ અપનાવો. મુશ્કેલીઓ સામે પોઝિટીવ વિચારથી ચાલો. એ દુઃખની બાબતને ઈશ્વરની દેન, કર્માનું ફળ કે દૈવની ઈચ્છા માનો અને આમ જો તમે તમારા દુઃખનો છેદ (અનુસંધાન પાના નં. ૧૬ ૫૨)

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત સમાધિતંત્રનું અમૃતરસપાન (ક્રમાંક-૬૩)

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (ભોટાડ)

સર્વ શાક્ખના સારસ્વતૃપ આત્મસિદ્ધિશાક્ખના
પ્રદાતા, સત્તમાર્ગ પ્રકાશનાર, મૂળમાર્ગના રચનાકાર, ભેદથી પાર અભેદતાના અલાભધારી, અપૂર્વ
અવસરના ભાવક પરમકૃપાળુદેવ અમરમૌલિમણિ
છે. પરમકૃપાળુદેવની સમ્યક્ દિવ્યધવનિ
વ્યાખ્યાનસાર-૧ માં લખે છે, “સમ્યક્તવ અથવા
ચારિત્રથી બંધ થતો નથી એ તો ચોક્કસ છે; તો પછી
ગમે તે કાળમાં સમ્યક્તવ અથવા ચારિત્ર પામે ત્યાં તે
સમયે બંધ નથી; અને જ્યાં બંધ નથી ત્યાં સંસાર
નથી. સમ્યક્તવ અને ચારિત્રમાં આત્માની શુદ્ધ
પરિણાતિ છે, તથાપિ તે સાથે મન, વચન, શરીરના
શુભ જોગ પ્રવર્તે છે. તે શુભ જોગથી શુભ એવો બંધ
થાય છે. તે બંધને લઈને દેવાદિગતિ એવો જે સંસાર
તે કરવો પડે છે પરંતુ તેથી વિપરીત જે સમ્યક્તવ
અને ચારિત્ર જેટલે અંશે પ્રામ થાય છે તેટલે અંશે
મોક્ષ પ્રગટ થાય છે; તેનું ફળ દેવાદિ ગતિ પ્રામ થઈ
તે નથી. દેવાદિ ગતિ જે પ્રામ થઈ તે ઉપર બતાવેલા
મન, વચન, શરીરના શુભ જોગથી થઈ છે; અને
અબંધ એવું જે સમ્યક્તવ તથા ચારિત્ર પ્રગટ થયું છે
તે કાયમ રહીને ફરી મનુષ્યપણું પામી ફરી તે ભાગને
જોડાઈ મોક્ષ થાય છે.” આ અપૂર્વવાણીને આત્મસ્થિત
કરીએ.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્યના સમાપ્તિતંત્રનું
 અમૃતરસપાન કરી રહ્યા છીએ. શ્લોક એકસઠમાં
 અભ્યાસ કર્યો કે શરીરો સુખ-દુःખને જાણતા નથી
 કારણ શરીર અચેતન છે, ૪૩ છે. ઇતાં અજ્ઞાની,
 મિથ્યાત્વી, મૂઢ જીવો શરીરમાં જ નિશ્ચહ અને
 અનુગ્રહની બુદ્ધિ કરે છે. બહિરાત્મા ઉપવાસ, પ્રત,
 તપથી શરીરને કૃશ કરવાની દેખબુદ્ધિ કરે છે તથા
 મોહવશાતું વસ્ત્ર-આભૂષણાદિથી અનુગ્રહ-રાગબુદ્ધિ
 કરે છે. કારણ જીવને દેહાધ્યાસ વર્તે છે. હવે શ્લોક

૬૨-બાસઠમાં કહે છે કે જ્યાં સુધી શરીરાદિમાં આત્મબુદ્ધિથી પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં સુધી સંસાર છે, તેના અભાવે મુક્તિ છે. ભેદજ્ઞાનથી એકતાબુદ્ધિથી મુક્ત થવાની વાત છે.

‘स्वबुद्धया यावद्गृहणीयात् कायवाक्चेतसां त्रयम्।
संसारस्तावदेतेषां भेदाभ्यासे तु निवृत्तिः ॥ ६२॥

अन्यथ : यावत् कायवाक् चेतसां त्रयं स्वबुद्ध्या
गृहणीयात् तावत् संसारः तु एतेषां भेदाभ्यासे निवृत्तिः॥

શાખાથી : યાવત् = જ્યાં સુધી, કાયવાક્ચેતસાં
 ત્રયં = શરીર, વચન અને મન એ ત્રણને જીવ,
 સ્વબુદ્ધયા = આત્મબુદ્ધિથી, ગૃહણીયાત् = ગ્રહણ
 કરે, તાવત् = ત્યાં સુધી, સંસારઃ = સંસાર છે, તુ
 = પરંતુ, એતોષાં = એ મન, વચન કાયનો, ભેદાભ્યાસે
 = આત્માથી ભિન્ન હોવા રૂપ અભ્યાસ થતાં, નિવૃત્તિ:
 = મુક્તિ થાય છે.

ભાગાંતર : જ્યાં સુધી શરીર, વચન અને મન એ ગ્રાહેયને જીવ આત્મબુદ્ધિથી ગ્રહણ કરે ત્યાં સુધી સંસાર છે. પરંતુ એ મન, વચન, કાયનો આત્માથી લિખિત હોવાડ્રપ અભ્યાસ થતાં મંજુસ્ત થાય છે.

ભાવાર્થ : શ્રી પૂજુયપાદ આચાર્ય લખે છે કે સંસારની અવધિ ત્યાં સુધી છે જ્યાં સુધી ભેદજ્ઞાનના અભ્યાસને જીવનમાં અપનાવ્યો નથી. પરમહૃપાળુદેવ કહે છે,

“જડને ચૈતન્ય બને દ્રવ્યનો સ્વભાવ ભિન્ન,

સુપ્રતીતપણે બને જેને સમજાય છે;

સ્વરૂપ ચેતન નિજ, જડ છે સંબંધ માત્ર,

અથવા તે શૈય પણ પરદવ્યમાંય છે.”

આ પ્રતીતિથી અનુકૂળ સંસારથી મુક્ત થવાય છે. જ્યાં સુધી જીવને મન, વચન, કાયમાં આત્મબુદ્ધિ રહે છે, તેની સાથે એકતાબુદ્ધિ રહે છે ત્યાં સુધી જીવ

સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો રહે છે. પરંતુ જ્યારે જીવને મન-વચન-કાયમાં આત્મબુદ્ધિનો ભ્રમ નાશ પામે છે-આ ગ્રાણેય આત્માથી ભિન્ન છે એવો નિશ્ચયપૂર્વક અનુભવનો અભ્યાસ થાય છે ત્યારે સંસારના બંધનથી મુક્ત થાય છે.

બહિરાત્મા ‘હું જ્ઞાતા ચિદાનંદ સ્વરૂપ હું’ એવું શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમાં ગ્રહણ કરતો નથી અને મન-વચન-કાયા સાથે એકતાબુદ્ધિ રાખે છે ત્યાં સુધી સંસારમાં ભભ્યા કરે છે. જ્યારે હું ચૈતન્યમૂર્તિ આત્મા હું, મન-વચન-કાયાથી ભિન્ન હું એવા ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ પરિભ્રમણથી મુક્તિ આપે છે.

શ્રી નિયમસાર ગ્રંથમાં શ્રી આચાર્યપ્રવર કુંદુંદસ્વામી કહે છે, “આવો ભેદનો અભ્યાસ થતાં જીવ, મધ્યસ્થ થાય છે તેથી ચારિત્ર થાય છે. ભેદજ્ઞાન તે જ મોક્ષનું કારણ છે.”

કાયા અને વચનની પ્રવૃત્તિ સમયે મનની પ્રવૃત્તિ સાથે હોય છે પણ મનોયોગ જુદ્ધો ગણ્યો છે. વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિ બંધ હોય તો પણ મનની પ્રવૃત્તિ વિકલ્પો, વિચારો, હર્ષશોકની પ્રવૃત્તિ થાય છે. ભેદજ્ઞાનથી મન પણ વિરામ પામે છે ત્યારે શુદ્ધાત્માનો અનુભવ થાય છે તો સંસારથી મુક્તિ મળે છે.

આ ગ્રંથની ૪૮મી ગાથામાં કહું કે વચન-કાયાને પર જાણી મનને આત્મા સાથે યોજવું. તેના વિસ્તારમાં વિચારીએ. મન બે પ્રકારથી સમજવું જોઈએ. એક દ્રવ્યમન - જે પુદ્ગલમય છે. પુદ્ગલને આત્મા માની શકાય નહિ. હવે આત્માનો જે ઉપયોગ મનન કરવાનું કાર્ય કરે છે તે વિભાવદશા આત્માની છે તે ભાવમન છે. ભાવમન-વિભાવદશાથી મુક્તિ થતાં સ્વભાવ દશામાં જીવાય છે. પરને પોતાનું માને તે માન્યતા ઊભી છે તો સમ્યગ્રદર્શનની પ્રાપ્તિ શક્ય નથી. પરનું માણિત્ય જીવને રહ્યા કરે તો સ્વભાવનો મહિમા કેવી રીતે આવે? અરીસામાં બીજો પદાર્થ દેખાય છે તેને અરીસો દેખાતો નથી. જ્યાં સુધી ભાવમનની પ્રક્રિયા ચાલુ છે ત્યાં સુધી નિર્વિકલ્પ અનુભવ થાય નહિ.

તેથી મન-વચન-કાયા ગ્રાણેયથી હું ભિન્ન હું

શુદ્ધ જ્ઞાન સ્વરૂપ, આનંદમય પરમ જ્યોતિ સ્વરૂપ નિર્વિકલ્પ આત્મા હું એવી અનુભૂતિ વર્તમાનમાં થવી તે સમ્યગ્રદર્શન છે. પરમકૃપાળું શ્રીમદ્જીની પાવન ભારતી કહે છે, “હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ ખ્રી પુત્રાદિ કોઈ પણ મારાં નથી, શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ અવિનાશી એવો હું આત્મા હું, એમ આત્મભાવના કરતાં રાગદેખનો ક્ષય થાય.” આ પરમ સત્યવાર્તા છે.

હવે શ્લોકના શબ્દોના ‘ભાવ’ સમજવાનો અભ્યાસ કરીએ.

(૧) યાવત् - જ્યાં સુધી વાક્કાયચેતસાં - વાણી, શરીર અને મન-ચિત્ત, ત્રયં = ગ્રાણેય. સ્વબુદ્ધ્યા = આત્મબુદ્ધિથી ગૃહણીયાત् = ગ્રહણ કરે છે. જ્યાં શરીરાદિ પર પદાર્થોમાં આત્મબુદ્ધિ છે, એકત્વપણું રહ્યા કરતું હોય છે ત્યારે કર્તા-ભોક્તા બુદ્ધિ પણ હોય છે. જ્યાં કર્તા-ભોક્તા બુદ્ધિ હોય ત્યાં રાગ-દેખના ભાવો હોય છે. જ્યાં રાગ-દેખાદિ ભાવો હોય ત્યાં સંસારનું પરિભ્રમણ હોય છે. મુક્ત દશા હોતી નથી. શરીરાદિ પર પદાર્થોમાં અહં-મમત્વ તે સંસારનું કારણ છે. મન-વચન-કાયાનો ભેદવિજ્ઞાનનો અભ્યાસ મુક્તિનું કારણ છે. સ્વબુદ્ધ્યા = આત્મબુદ્ધિ. એકતાભાવ સંસારનું કારણ છે. એકતા-બુદ્ધિ છે ત્યાં સુધી સંસાર છે.

(૨) એલેણાં ભેદાભ્યાસે નિવૃત્તિઃ - મન-વચન-કાયાનો ભેદરૂપી અભ્યાસ થતાં સંસારથી મુક્ત થાય છે. શરીરાદિ કિયામાં આત્મબુદ્ધિ છે તે સંસાર છે. તેનાથી ભિન્ન હું એ અભ્યાસ ભેદજ્ઞાન છે. ભેદજ્ઞાન સંસાર-મુક્તિનો ઉપાય છે.

ગ્રંથાધિરાજ સમયસાર - સંવર અધિકાર કળશ ૧૩૧માં કહું છે,

“ભેદવિજ્ઞાનતઃ સિદ્ધાઃ સિદ્ધા યે કિલ કેચન । અસ્યૈવાભાવતો બદ્ધા બદ્ધા યે કિલ કેચન ॥”

(યે કેચન કિલ સિદ્ધાઃ - જે કોઈ સિદ્ધ થયા છે. ભેદવિજ્ઞાનતઃ સિદ્ધા - ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે. યે કેચન કિલ બદ્ધાઃ - જે કોઈ બંધાયા છે, અસ્ય એવ અભાવતઃ બદ્ધાઃ - તે તેના અભાવથી જ બંધાયા છે.)

જ્યાં સુધી જીવને ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ નથી ત્યાં
સુધી જીવ કર્મથી બંધાયા કરે છે. મોક્ષનું પ્રથમ કારણ
ભેદવિજ્ઞાન છે.

આ જ મહાત્રાંથના ૧૩૦મા કળશમાં કહે છે,
ભાવયેત્તબે દવિજ્ઞાનમિદમચ્છિન્ધારયા ।
તાવદ્યાવત્પરા ચ્યુત્વા જ્ઞાનં જ્ઞાને પ્રતિષ્ઠિતે ॥

इदम् भेदविज्ञानं = आ भेदविज्ञान अच्छिन्न
धारया = अछिन्न धाराथी तावत् भावयेत् = त्यां
सुधी भाववुं यावत् परात्च्युत्वा = ज्यां सुधी
परभावोथी छूटी ज्ञानं ज्ञाने प्रतिष्ठते = ज्ञान ज्ञानमां
ज ठरी ज्ञय) भेदविज्ञान क्यां सुधी भाववुं ? एक
तो मिथ्यात्वनो अभाव थई सम्प्रक्षान थाय एटले
झरी मिथ्यात्व न आवे त्यां सुधी भेदविज्ञान भाववुं
अने बीजुं ज्यारे ज्ञान शुद्धोपयोग रुपे स्थिर थई
ज्ञय अने झरी विकार रुपे न परिणमे त्यारे ज्ञान
ज्ञानमां स्थिर थयुं कहेवाय. भेदविज्ञान भावतां
संसारथी मुक्त थवाय छे मोक्ष, पमाय छे.

વચ્ચનામૃત શતક શ્લોક-૩૨માં શ્રી નમિશ્વરમુનિએ સાધકોને સરસ બોધ દીધો છે. “અધ્યાત્મનો અભ્યાસ કરતી વખતે મુમુક્ષુએ તત્ત્વ સમજવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. શબ્દના ગુણ દોષમાં અટકવું ન જોઈએ. શબ્દના વિસ્તારથી ભાવધારામાં ઉત્ત્રત્ય-ઉર્ધ્વભાવ આવે તે વિચારવું જોઈએ. હે ભવ્ય ! જો તું બુદ્ધિમાન છે, તો વારંવાર અધ્યયન કરીને તત્ત્વ સમજ, જેથી અંતર્ગત પરિણાતિમાં આત્મા નજરાય, આત્માનું ઘૂંટણ થયા જ કરે.”

શરીર-મન-વાણીને જે પોતાનું સ્વરૂપ માને છે તેને શરીર આદિથી ભિન્ન પોતાનું જ્ઞાન આનંદમય સુખસ્વરૂપ ભાસ્તું નથી. તેની દિલ્લિમાં અસમાધિ રહે છે. અંતરાત્મા તો જાણો છે કે દેહ-મન-વાણી સાથે મારે કોઈ સંબંધ નથી. હું તો જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્મા છું. આવી જગૃતિમાં ચૈતન્ય-શુદ્ધાત્માના આશ્રયે સમાધિ રહે છે. શરીરમાં રોગાદિ આવે કે નીરોગી રહે-બને દશામાં હું તો તે રોગી-અરોગી અવસ્થાથી ભિન્ન છું. પરમકૃપાળુદેવની ભારતી લખે છે,

“સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જણાય;
પ્રગટું ચૈતન્યમય, એ અંધાશ સદાય.”

રાગ અને દેખ, શુભ-અશુભ, બધી અવસ્થામાં આત્મા ન્યારો (ભિન્ન) જણાય છે. આ ભેદજ્ઞાન અંતરાત્માને સદાય વર્તાનું હોય છે. વિશેષ ચૈતન્યની સ્થિતિ માટે સ્થિરતાની જ્ઞાની આત્મ-ભાવના ભાવે છે. “હે સાધક ! નિરંતર ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ કર, જેથી મોક્ષદશાને પામીશ.” આચાર્યદિવનો બોધ તત્ત્વબોધ છે.

પૂજય બેનશ્રી ચંપાબેનની અમૃતભારતી લખે
 છે કે “એક ખ્યાનમાં બે તલવાર સમાઈ શકતી નથી.
 ચૈતન્યનો મહિમા અને સંસારનો મહિમા બે સાથે ન
 રહી શકે. કેટલાક જીવો માત્ર ક્ષણિક વૈરાગ્ય કરે કે
 સંસાર અશરણ છે, અનિત્ય છે, તેમને ચૈતન્યની
 સમીપતા ન થાય પણ ચૈતન્યના મહિમાપૂર્વક જેને
 વિભાવોનો મહિમા ધૂટી જ્ય, ચૈતન્યની કોઈ
 અપૂર્વતા લાગવાથી સંસારનો મહિમા ધૂટી જ્ય, તે
 ચૈતન્યની સમીપ આવે છે. ચૈતન્ય કોઈ અપૂર્વ ચીજ
 છે; તેની ઓળખાણ કરવી. તેનો મહિમા કરવો....
 જેમ કોઈ રાજમહેલને પામી પાછો બહાર આવે તો
 ખેદ થાય, તેમ સુખધામ આત્માને પામી બહાર આવી
 જવાય તો ખેદ થાય છે. શાંતિ અને આનંદનું સ્થાન
 આત્મા જ છે. તેમાં દુઃખ અને મલિનતા નથી -
 એવી દસ્તિ જ્ઞાનીને નિરંતર રહે છે.”

“કાયા, વાણી, મન માને, જ્યાં સુધી જવ આપણાં; ત્યાં સુધી હોય સંસાર, મોક્ષ લે લિન્ન ભાવતાં.”

- પ્ર. આચાર્યશ્રી વિદ્યાસાગરજી

“देहादि मे निरत है जबलौं हि जीव,
निभ्रान्त दुःख सहता तबलौं अतीव ।
शुद्धात्म ध्यान तुझको जब हो खुशी है
तेरे तदा निकट ही शिव - कमिनी है ॥” ६३

- પૂ. આચાર્યશ્રી વિદ્યાસાગરજી
“જ્યાં લગી મન-વચન-કાયને, આતમરૂપ મનાય,
ત્યા લગી છે સંસારને, ભેટ થકી શિવ થાય.”

- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી (કમશઃ)

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (ક્રમાંક-૩૧)

મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંડાર

કમઠનો ઉપસર્ગ અને પ્રભુની નિશ્ચલતા-૧

● **મૂળ શ્લોક :** (વસંતતિલક)

પ્રાગભારસંભૂતનભાંસિ રજાંસિ રોષા-
દુઃથાપિતાનિ કમઠેન શઠેન યાનિ ।
છાયાઽપિ તૈસ્તવ ન નાથ ! હતા હતાશો,
ગ્રસ્તસ્ત્વમાંભિરયમેવ પરં દુરાત્મા ॥૩૧॥

● **અન્વયાર્થ :**

(હે) નાથ ! શઠેન કમઠેન પ્રાગભાર સંભૂત નમાંસિ રોષાત્
યાનિ રજસ્ય ઉત્થાપિતાનિ, તૈઃ તવ છાયા અપિ ન હતા,
(તુ) પરં હતાશઃ અયમ् એવ દુરાત્મા અમીભિઃ ગ્રસ્તઃ ॥

● **શાન્દાર્થ :** પ્રાગભાર - અતિ ઊંચા, સંભૂત -
વ્યાપી જીય, ફેલાય, નભાંસિ - આકાશ, રજાંસિ -
ધૂળ, રોષાત્ - રોષથી, દ્રેષથી, ઉત્થાપિતાનિ -
ઉડાડી, કમઠેન - કમઠ (મેઘમાળી દેવે), શઠેન -
માયાવી, મૂર્ખ, યાનિ - જે, છાયા - છાયા, કંતિ,
અપિ - પણ, તૈઃ - તે ધૂળથી, તેના વડે, તવ-
તમારી, ન હતા - હણાઈ નહીં, પરાભવ થયો
નહીં, નાથ ! - નાથ !, હતાશઃ - હતાશ થયેલ,
ગ્રસ્તઃ - ધેરાયો, અમીભિઃ - આ ધૂળ વડે, અયમેવ
- તે પોતે જ, (તુ - વળી), પરં - ફક્ત, કેવળ,
દુરાત્મા - દુષ્ટ આત્મા (કમઠ).

● **સમશ્લોકી ગુજરાતી પદાનુવાદ :**

(હરિઝિત)

આકાશ આચ્છાદિત કરે એવી અતિશય ધૂળ જે,
શઠ કમઠ હૈયે કોષથી ઉડાડી સ્વામી આપને;
છાયા પરંતુ નાથ ! તેથી આપની ઢંકાઈ નથી,
ફેલટો છવાયો દુષ્ટ પોતે કૃત્ય પોતાના થકી ! (૩૧)
(મંદાકંતા)

કોધાંનિથી કમઠ અસુરે ધૂળની વૃષ્ટિએથી,
ધેરી લીધું ગગન સઘળું સર્વથા નાથ તેથી;
કંતિ તેથી નવ ઘટી પ્રભુ લેશ જો કે તમારી,
બાજી તેના કર થકી ગઈ સર્વથા તારનારી (૩૧)

● **ભાવાર્થ :** હે નાથ ! દુષ્ટ કમઠે (મેઘમાળી દેવે)
રોષથી પૂર્વ ભવના વૈરથી આપની ઉપર આકાશને
આચ્છાદિત કરનાર જે ધૂળ ઉડાડી તેથી આપ તો શું
આપની છાયા પણ હણાઈ નહીં (આપની કંતિ અને
પ્રભાવ મહિન ન થયા). ઉલ્ટાનું હતાશ બનેલ કમઠ
તે જ ધૂળ વડે પોતે જ ધેરાયો (કર્મરૂપ રજથી મહિન
થયો, ચીકણા ગાઢા કર્મ બાંધ્યા).

● **વિશેષાર્થ / પરમાર્થ :** ‘કલ્યાણ મંદિર’ સ્તોત્રમાં
શ્લોક-૩૦ સુધી તેના રચયિતા સિદ્ધસેન દિવાકર
સૂરિજીએ પાર્શ્વપ્રભુની ભક્તિનો કમ વિવિધરૂપે
જાળવેલ હતો. હવેના ગ્રાણ શ્લોક ૩૧ થી તુ સુધીમાં
કથાનું અવલંબન લીધું છે. સુપ્રસિદ્ધ કમઠકથાને સ્પર્શ
કરીને તેની પરાસ્ત લીલાને વિરોચિત ભાષામાં
પ્રદર્શિત કરીને પ્રભુને વિજયમાળા અર્પિત કરી છે.
આ કમમાં કથાનું સ્થળ રૂપ દર્શાવીને આધ્યાત્મિક
ભાવોનો સ્પર્શ કર્યો છે.

પહેલા આપણે સંકોપમાં તે કથાનક જોઈએ.
કમઠ અને મરુભૂતિ બે ભાઈઓ અરવિંદ રાજના
રાજ્યમાં સેવા આપતા હતા. મોટો કમઠ દુરાચારી
હતો, જ્યારે નાનો મરુભૂતિ સંસ્કારી હતો.
મરુભૂતિની ગેરહાજરીમાં કમઠે તેની પત્ની પર કુદ્દિ
કરતા રાજાએ તેને કાઢી મૂક્યો. અપમાનિત કમઠ
તાપસ બન્યો પણ મનમાં મરુભૂતિ પ્રત્યે કોષ અને
વેર રાખ્યા. બહારગામથી મરુભૂતિ પાછો ફરતા તેણે
બધી હકીકિત જાણી. ધાર્મિક અને ક્ષમાવાન નાનો
ભાઈ મોટાભાઈની ક્ષમા માગવા તેની પાસે ગયો.
માણ્ય નમાવીને ક્ષમા માગતા, કમઠે તે નમાવેલ માણ્ય
મોટી શિલાથી ફોડીને હત્યા કરી. રૌદ્રધ્યાન અને
સંજી પંચેન્દ્રિયની હિંસાથી કમઠ મરીને સર્પ થયો.
ક્ષમાભાવ અને સમતાથી મરુભૂતિને સમકિત થયું.
તેથી પાર્શ્વપ્રભુના જીવના ભવોની ગણતરી શરૂ થઈ.
બીજા ભવમાં તે હાથી થયા અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન

થયું. કમઠના બીજા ભવમાં તે ઝેરી સર્વ થયો અને પૂર્વના વૈરભાવથી હાથીને દંશ મારીને માર્યો. ત્રીજા ભવમાં મરુભૂતિ દેવલોકમાં અને કમઠ નરકમાં ગયા. ચોથા ભવમાં મરુભૂતિ કિરણવેગ મુનિ બન્યા ત્યારે કમઠે ભયંકર અજગાર બનીને તેમને ગળી જઈને હત્યા કરી. પાંચમાં ભવમાં મરુભૂતિ દેવલોકમાં અને કમઠ નરકમાં ગયા. છાંઢી ભવમાં મરુભૂતિ પ્રજનાભ ચક્કવર્તી થયા ત્યારે કમઠે કુરંગક ભીલના ભવમાં ઝેરી તીરથી માર્યા. સાતમા ભવમાં મરુભૂતિ દેવલોકમાં અને કમઠ નરકમાં ગયા. આધમા ભવમાં મરુભૂતિ સુવર્ણબાહુ મુનિ બન્યા ત્યારે કમઠે સિંહ બનીને તેમને ફાડી ખાંધા. નવમા ભવમાં મરુભૂતિ દેવલોકમાં અને કમઠ નરકમાં ગયા. છેલ્ટ્વા દસમા ભવમાં મરુભૂતિનો જીવ વારાણસીમાં અશ્વસેન રાજાની વામાદેવી રાણીની કુશીમાં પાર્શ્વકુમાર તરીકે જન્યા. કમઠ મેઘમાળી નામનો વ્યંતરદેવ થયો. કમઠે આગળના ભવોમાં પાંચ વખત પાર્શ્વકુમારના જીવને મરણાંત ઉપસર્ગ કરેલ તો પણ હજુ કોષ તથા વેરની આગ તેના હૃદયમાં ભભુકૃતી હતી. આ ભવમાં પણ મેઘમાળી તરીકે તેણે મુનિ બનેલ પાર્શ્વ કુમારને ભયંકર ઉપસર્ગ કર્યા. તદ્દ્ભવ મોક્ષગામી અને શલાકાપુરુષ પાર્શ્વમુનિનું આયુષ્ય અન્ન અપવર્તનીય (સમય માત્રના ફેરફાર વિના આયુષ્ય પૂર્ણ કરે) હોવાથી, કમઠ તાપસની પંચાઙ્ગિ યજાઓહુતિ આગમાંથી નાગ-નાગણીને ઉગારેલ તે ધરણોંદ - પદમાવતિ બનતા પાર્શ્વમુનિની મદદે આવ્યા. મેઘમાળી દેવે (કમઠનો જીવ) અનેક પ્રકારના ભયાનક ઉપસર્ગો ધ્યાનસ્થ પાર્શ્વમુનિ પર કર્યા. પરંતુ પ્રભુએ તો ધ્યાન અને આત્મભાવમાં અડગ અને નિશ્ચલ રહીને કેવળજ્ઞાન પ્રગટાવ્યું. સમતાસાગર પાર્શ્વ પ્રભુને તો ધરણોંદ અને મેઘમાળી (અને સર્વ જીવો) પ્રત્યે સમદાટિ, સમતા અને કરુણા જ હતા.

શ્લોક ૩૧-૩૨-૩૩ માં કમઠના ત્રણ મુખ્ય વૈકન્યિક ઉપસર્ગોનું અલંકારિક શાબ્દગ્યિત્ર આચાર્યશ્રી રજૂ કરે છે. પહેલામાં ધગધગતી રેતી-ધૂળથી આકાશ

ભરી દીધું, બીજામાં જળવષથી નાકે આવીને અડે તેટલું પૂર વિકુલ્યું અને ત્રીજામાં ભૂત-પ્રેત-પિશાચના ભયનું તાંડવ ઊસું કર્યું.

પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જીવે તીર્થપદ પ્રવર્તાવ્યું. (દસમા ભવમાં) તે પહેલાના ભવોમાં ભાઈ (કમઠ) સાથે વેરસંબંધ બંધાયો હતો. પછી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો જીવ મોક્ષમાર્ગમાં આવી વિકાસ કરવા લાગ્યો અને વેરને બદલે ક્ષમા અને સમતા ધારણ કર્યા. પરંતુ તેના ભાઈનો (કમઠનો) જીવ આ માર્ગનો અરૂપ્યિવાન હતો. તેથી તેને એ વેર શાલ્યની જેમ ખૂંચતું હતું. તે તો એ વેરભાવનો બદલો લેવા ખૂબ તલસતો હતો. આથી તે મરુભૂતિ (પાર્શ્વનાથ પ્રભુ) ના જીવને ધોર ઉપસર્ગ (મૃત્યુ) ની અવસ્થા સુધી લઈ જતો હતો. તો પણ પાર્શ્વપ્રભુનો જીવ ક્ષમાભાવ ધારણ કરી વેર મિટાવવા પ્રયત્ન કરતો હતો. આ પ્રમાણે નવ ભવ સુધી ચાલ્યું. પ્રભુના જીવે સમભાવથી નિર્વરવૃત્તિ ધારણ કરી. પણ ભાઈના જીવને (કમઠને) એથી વેર શમન થવાને બદલે વેર વિશેષને વિશેષ વધતું ગયું. આ વેર પાર્શ્વપ્રભુના અંતિમ (દસમા) ભવ સુધી રહ્યું. તે ભવમાં કમઠ મેઘમાળી નામનો વ્યંતર દેવ થતા એ યોનિ અનુસાર બીજાને ઉપસર્ગ કરવાની શક્તિઓ (વૈકિય અને વિકુલ્યક) પ્રગટી હતી. પાર્શ્વકુમાર દીક્ષા પછી મુનિ અવસ્થામાં આરાધના-ધ્યાન કરતા હતા ત્યારે પૂર્વ વૈરના ઉદ્યના કારણે કમઠે (મેઘમાળી દેવે) ધણા દારુણ ઉપસર્ગો કર્યા હતા. આ ઉપસર્ગો પ્રભુને હાનિકારક નીવડવાને બદલે કમઠને પોતાને જ નજ્યા હતા. કમઠે આકાશ ભરાઈ જાય એટલી હેઠ પ્રભુ પર ધૂળ ઉડાઈ (શ્લોક-૩૧) અને એ ધૂળના વંટોળમાં પ્રભુને ગુંગળાવી દેવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ પ્રભુ ધ્યાનમાં નિશ્ચલ રહ્યા અને સમતાપૂર્વક ક્ષમાભાવ રાખ્યો.

વિશુદ્ધ થતા જતા પાર્શ્વમુનિના આત્માની અશાતના કરતા કૃત્યને લીધે તે ધૂળ કમઠને પોતાને જ ભયંકર કર્મબંધ કરવામાં નિમિત્ત બની. થોડા

સમયમાં જે તીર્થકર થવાના છે તે આત્મા પર ઉપસર્ગ કરવાથી અને તે કષાયભાવને કારણે અનંતાનુભંધી કર્મો કર્મઠે બાંધ્યા. જેમ જેમ તે વધુ ઉપસર્ગ કરતો ગયો તેમ તે કર્મો ગાડો અને ચીકણા (નિકાચિત) થતા ગયા. એટલે કે પ્રભુને દુઃખ આપવા કરેલ કાર્ય (ઉપસર્ગ) કર્મઠને પોતાને જ લાંબા કાળ સુધી ભયાનક દુઃખો આપનારું બની ગયું.

કથાની આ પૃષ્ઠભૂમિકા પર આચાર્યશ્રીએ કલ્યાણમંદિર ભક્તિસ્તોત્રને આગળ વધાર્યું છે. શાંતચિત્તથી પાર્શ્વપ્રભુ મુનિ અવસ્થામાં ધ્યાનમળન છે, જરાપણ તેઓ વિચલિત થતા નથી. આખરે કર્મઠનો જ પરાજ્ય થયો. કર્મઠે જે પ્રકારે ઉપદ્રવ (પરિષહ) કર્યો તેનું શ્લોક-૩૧ માં અલંકારિક વિસ્તૃત વર્ણન છે. તીવ્ર રોષથી અર્થાત્ પ્રચંડ કોષ્ઠ ધારણ કરીને તેણે તે આકાશકૈત્રને અત્યંત ઉષ્ણ રેતીના કણોથી ભરી દીંબું, જે અસ્વચ્છ હતું. તે ધૂળને તીવ્ર વેગથી પ્રહારક બનાવી દીધી અને પ્રભુને ધ્યાનથી ચલાયમાન કરવા માટે દૈવી શક્તિ વિકુર્વી. સર્વપ્રથમ આ વૈરાત્માએ ભારે ધૂળ સાથે ઉપદ્રવનો આરંભ કર્યો હતો. આ તેનો પ્રથમ ઉપદ્રવ હતો. આગળના પદોમાં જળવર્ષ (શ્લોક-૩૨) અને પ્રેત્યપ્રેક્ષણ (ભૂત-પ્રેતના ભયની ભૂતાવળ, શ્લોક-૩૩) - આ બે ભયંકર ઉપસર્ગોનું હૃદ્યદ્રાવક આખ્યાન કર્યું છે. આ શ્લોક-૩૧ માં રજ-ધૂળના ઘોર તાંડવને પ્રસ્તુત કરેલ છે. આ ધૂળથી માત્ર આકાશ જ છવાઈ ગયું નહીં, પરંતુ પ્રભુના સમગ્ર દેહને આવિષ્ટ કરી દીંબું. નાક, કાન તથા સમગ્ર મુખમંડળ પર ધગધગતી ધૂળ છવાઈ ગઈ. જીવન પર આધાત કરવાનો તે દુરાત્માનો મનોભાવ પ્રગટ થઈ રહ્યો હતો.

તે દુરાત્માને ક્યાંથી ખબર હોય કે દેવાધિદેવ અનંત શક્તિના સ્વામી છે ! તીર્થકર નામકર્મના પ્રભાવથી તેઓ જરાપણ વિચલિત ન થયા. તેમની ધ્યાનસમાધિ સામાન્ય ન હતી. વીર્યાતરાયના ક્ષયથી તેઓ અનંતવીર્યના સ્વામી હતા. પ્રભુ અડોલ હતા. કર્મઠ જેમ જેમ શક્તિપ્રહાર કરી રહ્યો હતો તેમ તેમ તે શક્તિહીન થઈને પરાસ્ત થતો ગયો. તેની શક્તિનો

ઝાસ થતાં તે હતાશ થઈ ગયો. પ્રભુને ક્ષતિ પહોંચાડવાની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ તેમની છાયાને પણ કાંઈ અસર ન થઈ. અહીં છાયાનો અર્થ માત્ર પડછાયો જ નહીં, પરંતુ વ્યાપક પ્રભાવ અને કાંતિ છે. કર્મઠ નિરાશ થઈને બીજા ઉપસર્ગની શોધમાં લાગી ગયો (શ્લોક-૩૨ અને ૩૩).

આ પ્રથમ ઉપસર્ગમાં પ્રભુનો વિજય થયો. તેમની માત્ર બાબ્ય રજ શાંત ન થઈ, પરંતુ પ્રભુની કર્મરજ પણ ખાખ થઈ જતાં, ધાતીકર્મોનો નાશ થતાં, તેઓ ઉપરની કેવળ ભૂમિકાનો સ્પર્શ કરવા લાગ્યા. આચાર્યશ્રીએ આ ઉપસર્ગના માધ્યમને એક નિર્જરાના માધ્યમ તરીકે દશાવિલ છે. પ્રભુની ઉપાદાનશક્તિ એટલી પ્રબળ છે કે ઉપસર્ગકર્તાનો બળવાન પ્રયાસ નિર્ઝળ થઈને તે જ નાટ થઈ જાય છે. મહાબળવાન રાવણ શ્રીરામ સાથે ટકરાઈને જીવનથી જ હારી ગયો. કંસ શ્રીકૃષ્ણ સાથેની અથડામણમાં નાશ પામ્યો. ભગવાન પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર ઉપસર્ગ નિર્જરાનું અનુપમ ઉદાહરણ છે. કથાનુયોગમાં ગજસુકુમાર, સુદર્શન શેઠ, ધર્મરુચિ અઙ્ગાર, ગુણચંદ્ર કેવળી વગેરે દૃઢાંતો જાણીતા છે. વિશ્વામિત્ર અને વશિષ્ઠનું પુરાણગ્રંથોમાં પ્રસિદ્ધ ઉદાહરણ છે. પરિષહના બે પાત્રોમાં, કાષાયિક દુષ્ટુદ્ધ્રિ પાત્ર વેર રાખી, ઉપસર્ગ કરી કેટલાય જન્મો સુધી પાપનું ભાજન બનીને દુર્ગતિમાં ચાલ્યા જાય છે. સમભાવથી ઉપસર્ગને સહન કરનાર સદ્ધુદ્ધ્રિ પાત્ર પરિષહને પરમ નિર્જરાનો હેતુ બનાવે છે.

કથાનકમાં બે પાત્ર હોય છે, નાયક અને ખલનાયક. તે બે બાબ્ય ભૌતિક દણિથી પરસ્પર સંઘર્ષ કરે છે. પરમાર્થ દણિથી અનુયોગી (નાયક) અને પ્રતિયોગી (ખલનાયક) બસે આત્માની જ પર્યાય છે. કથાનાયક છે તે શુદ્ધાત્મા છે અને ઉપદ્રવકારી ખલનાયક દ્વેષાત્મક વિભાવ એટલે કે વિકારી આત્મા છે. જ્ઞાનીની દણિએ, રામ તે છે કે જે સદ્ગુણો અને સત્તશક્તિઓનો બંડાર છે. રાવણ તે છે કે જે ભૌતિક શક્તિના કારણે અહંકારનું રૂપ ધારણ કરીને અંતરાત્મામાં બેઠો છે. એક અપેક્ષાએ રામ-રાવણનો સંઘર્ષ છે તે અનાદિનો જ્ઞાન અને કર્મનો વિશ્રણ છે.

કમઠ એક પ્રબળ સંસ્કારથી ઉતેજિત કષાયનું રૂપ છે અને પાર્શ્વપ્રભુ કષાયની ઉપશાંતતા બાદ જે વીતરાગતા પ્રગટે છે તેનું રૂપ છે.

આ શ્લોક-૩૧ માં કમઠે કરેલ ઉપસર્ગ અને પાર્શ્વ પ્રભુની અડોલતાનું વર્ણન છે. જુઓ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના પૂર્વના ૧૦મા ભવથી (એટલે કે મરુભૂતિ અને કમઠના પહેલા ભવથી) ચાલી આવતી વેર પરંપરા. કમઠ પ્રભુને હેરાન કરતો જાય છે અને મારણાંતિક ઉપસર્ગો કરે છે, છતાં દરેક વખતે પ્રભુ તેને ક્ષમાના દાન આપે છે. તે બધા ભવોનું વર્ણન વાંચતા સહેજે થાય કે કદી પણ વેરઅનુબંધ કરવો નહિ.

એક બાજુ પ્રભુની ક્ષમાની પરાકાણ છે, તો બીજી બાજુ કમઠના કોધની પરાકાણ છે. કમઠ ધૂળનો વંટોળિયો વિકુવનિ પ્રભુ ઉપર ધૂળ ઉડાડે છે, ત્યારે પ્રભુ તો પોતાના આત્મધ્યાનમાં લીન છે. તે કમઠનો દ્રેષ્ટ કરતાં નથી કે તેનો દોષ જોતા નથી. જેનો આધાર લઈને દુનિયાના જીવો તરી જાય, તેનું જ નિમિત્ત લઈને કમઠ કર્મનો ભાર વધારી દુર્ગતિના દ્વાર ખોલે છે. કેવી છે કર્મની વિચિત્રતા અને વિષમતા ! પરંતુ કર્મનું ગણિત તો અફર છે. જે ખાડો ખોટે તે જ તેમાં પડે. આંગણે બાવળ વાવો તો કડવી લીંબોળી જ મળે, મીઠી કેરી નહીં ! તે ન્યાયે, જે ભાવે જેવાં કર્મ બાંધ્યા તેનું ફળ તેને જ ભોગવંનું પડે. બિચારો કમઠ ! પ્રભુ પાર્શ્વનાથને હેરાન કરવા ગયો અને પોતે જ ગાઢા કર્મથી બંધાઈ ગયો.

આ શ્લોકમાં સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરીજી પ્રભુ પ્રત્યેની પોતાની ભક્તિ પ્રદર્શિત કરીને, કમઠના દાયાંતથી કહે છે કે જે જિનેશ્વર પ્રભુની અવજ્ઞા-અશાતના કરે છે તેનાથી ભગવાનનું તો કાંઈ બગડતું નથી. તેઓ તો વીતરાગ-સર્વજ્ઞ-નિરંજન-નિરાકાર છે. પરંતુ અવજ્ઞા કરનારનું જ અહિત થાય છે. આમ, પોતાનું જ અહિત થતું હોવાથી પરમાત્માની ક્યારેય અવજ્ઞા-અશાતના ન કરવી. જેમ ચંદ્ર ઉપર કોઈ દ્રેષ્ટથી પથ્યર મારે તો ચંદ્રને બદલે પાછો પડેલ પથ્યર પોતાને જ વાગે છે, તેમ પ્રભુનો અવર્જાવાદ-અવજ્ઞા

કરનાર પોતાના આત્માનું જ અહિત કરે છે. પ્રભુની આશાતનાથી ઘોર મિથ્યાત્વ કર્મબંધ થાય છે. કોઈપણ નાના જીવની પણ આશાતનાથી પાપકર્મનો બંધ થાય છે, તો દેવ-ગુરુની આશાતનાની તો વાત જ શું કરવી ? માટે તે સર્વથા ત્યાજ્ય છે. આ જ રીતે પરમાત્માનો ગુણાનુવાદ, પૂજા, ભક્તિ વગેરેથી પાપકષય અને પુષ્ય ઉપાર્જન થાય છે. પૂજ્ય (દેવ-ગુરુ-ધર્મ) ની આશાતના એ મિથ્યાત્વ (અશ્રદ્ધા, અજ્ઞાન) છે અને પૂજ્ય પુરુષો પ્રત્યે બહુમાનભાવ, ઔચિત્યપૂર્ણ આચરણ, વિનય એ સમ્યકૃત્વ (શ્રદ્ધા, સાચું જ્ઞાન) છે. બિનસાંપ્રદાયિકતા અને ધર્મનિરપેક્ષતાના નામે અંગ્રેજીએ અને આજના શિક્ષણો-સંસ્કૃતિએ પૂજ્ય પુરુષો પ્રત્યે બહુમાનને બદલે ઘૃણા-તિરસ્કાર પેદા કર્યા છે. તેઓને પદ્ધતાને, જૂનવાણી અને અંધશ્રદ્ધાનુ માનવા પ્રેર્યા છે અને પોતાને આધુનિક, સુધરેલાં, જમાના પ્રમાણે વર્તનારા કહીને અનુચિતતા, અજ્ઞાન અને અહિત દર્શાવેલ છે.

● ઉત્થાનિકા : હવે પછીના શ્લોક-૩૨ માં, કમઠ અકાળે વૃષ્ટિ અને અતિ જળવર્ષા કરીને પ્રભુ પર ઉપસર્ગ કરે છે.

● અંતમંગળ : અંતમાં સહુ જીવ જીણતા-અજીણતા પ્રભુની આશાતનાથી દૂર રહી, ભક્તિભાવપૂર્વક તેમની આજ્ઞા આરાધીને આત્મકલ્યાણ કરે તેવી મંગલભાવના સાથે જિનાજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિશ્રા મિ દુક્કડમ્ભ.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

ગુરુ એટલે....

- પરમાત્માની આજ્ઞાના પરિપૂર્ણ પાલક.
- પરમ આદર્શ જીવન જીવનારા.
- પંચાચાર સ્વયં પાળે, પળાવે અને પાળનારની અનુમોદના કરનારા.
- દરજી, મોચી, હજામ આદિ કોઈની પણ પરાધીનતામાં નહીં રહેનારા-સંપૂર્ણ સ્વાધીન જીવન જીવનારા.
- સદ્ગુરુચરણાર્પણ પરમાત્મા.

પરિણામનું અવલોકન, લક્ષણો અને સાધના (ભાગ-૬)

રમેશભાઈ કાંતિલાલ ખંદાર

આત્મનિરીક્ષણ ક્યારે ?:

ઉદ્યપ્રસંગ ચાલતા પરિણામનું અવલોકન કરવાની ક્ષમતા ન હોય ત્યારે પ્રસંગ પતી ગયા પછી આત્મનિરીક્ષણ કરવું અત્યંત આવશ્યક છે. આત્મનિરીક્ષણ ન કરે તો તે અશુભ ભાવો સંસ્કારરૂપ બનવાની સંભાવના વધતી જાય છે. પ્રસંગ પતી ગયા પછી જેટલી જલ્દીથી આત્મનિરીક્ષણ કરે તેમ તેમ તે અશુભ ભાવોથી બંધાયેલા કર્મો વધુ ને વધુ હળવા થાય છે અને કદાચિત્ ખરી પણ જાય.

આત્મનિરીક્ષણ પ્રસંગ પતી ગયા પછી થાય છે તેથી પ્રસંગ હવે સ્મૃતિનો વિષય બની ગયો છે. વધુ પ્રમાણમાં આવેશ-ક્ષાય થયા હોય તેવા પ્રસંગો જ સ્મૃતિમાં રહે છે. અપ્રયોજનભૂત, સામાન્ય, નકારાત્મક કે અહિત કરવારૂપ વિચારોની નોંધ સ્મૃતિમાં બંધુ આછીપાતળી અથવા તો નહિવત્તુ જેવી હોય છે. તેથી જ ચાલતા પરિણામોનું અવલોકન ઘણું વધારે અસરકારક અને લાભદાયી છે. આત્મજાગૃતિને વધારવાનો આ અક્સીર ઉપાય છે, રામભાણ ઉપાય છે.

આત્મનિરીક્ષણ સતત કરવાનો અભ્યાસ હોય તો કાંઈક વિશેષ સ્મૃતિમાંથી યાદ કરીને આત્મનિરીક્ષણ થોડું વધુ થઈ શકે. ગ્રાણ દિવસ પછી તો પ્રસંગ પણ સ્મૃતિમાં અસ્પષ્ટ હોય. આજનું મનોવિજ્ઞાન કહે છે કે ગ્રાણ દિવસ સુધી આત્મનિરીક્ષણ ન કર્યું તો તે પરિણામ સંસ્કારરૂપ બની અવચેતન મનમાં અનાદિની વૃત્તિઓ સાથે ગુંથાઈ જાય છે. દ્યાંત તરીકે કોઈ વ્યક્તિને દ્વેષરૂપ વિચારો વધુ ને વધુ આવતા હોય તો તે ટેવરૂપ બની જાય છે. સંસ્કારરૂપ થાય છે. પછી તો તે વ્યક્તિનો ગુણાનુવાદ કરવો પડે તો તે પણ માત્ર બુદ્ધિ કે મનના સ્તરે જ થઈ શકે. હદ્યના ભાવપૂર્વક ન થઈ શકે.

આ બધાનો સાર એ છે કે ચાલતા પરિણામનું

અવલોકન એ અત્યંત વધુ અસરકારક છે. સાતે પ્રકારના શુભાશુભ વિકલ્પો તુર્ત જ ખ્યાલમાં આવે. તદુપરાંત, આત્મવિચાર અને સુવિચાર સિવાયના અન્ય પાંચ અશુભ વિકલ્પોની સભાનતા વધતી જાય. આત્મનિરીક્ષણમાં તો આધાત પ્રત્યાધાતરૂપ લાગણી-વિચારો જ સ્મૃતિમાં આવે. ચાલતા પરિણામનું અવલોકન કરવાનો સહૃથી મોટો ફાયદો એ છે કે વિચારરૂપ પરિણામનું અવલોકન થતું રહેવાથી રૈદ્ર, અહિતકારી, નકારાત્મક, તરંગી કે કર્તવ્ય ફરજરૂપ વિચારો અવચેતન મનમાં પ્રવેશ પામી શકતા નથી. ધ્યેયના લક્ષપૂર્વક એ બધા વિચારોનો નિષેધ વર્તે છે. શરૂઆતમાં આ નિષેધ ખેદરૂપ હોય છે. અર્થાત્, વિચારોની શુંખલા પછી જાગૃતિરૂપ અવલોકન થાય છે. અભ્યાસ વડે કરીને એ વિચારોની શુંખલા ટૂંકી થતી જાય છે, જાગૃતિ વધતી જાય છે. છેવટે તો કોઈ પણ અવિચાર આવે અને જાગૃતિના પ્રકાશમાં તુર્તજ પકડાય એવી આત્મજાગૃતિ કેળવવાની છે. આત્મભાવ-અન્યભાવની સ્પષ્ટતા, ધૂટવાની તીવ્ર ભાવનારૂપ નિર્વેદ, સ્વરૂપ પ્રામિની ગંભના, વગેરે જેટલા વધુ હોય તેટલા અંશે આત્મજાગૃતિનો-નિજાવલોકનનો અભ્યાસ વધુ સારી રીતે થાય.

આત્મનિરીક્ષણ નિજાવલોકન જેટલું અસરકારક નાહિ હોવા છતાં તેમાં આત્મજાગૃતિનો અંશ તો રહેલો જ છે. નિર્વેદ, સંવેગ, શમરૂપ મુમુક્ષુતાના અંશો પ્રગટ્યા પછી આત્મનિરીક્ષણ કરવાની ક્ષમતા પ્રગટે છે. ચિંતન-મનનથી તત્ત્વનિર્ણય થાય છે અને પછી આત્મનિરીક્ષણ થવા માંડે છે. સદ્ગુરુના બોધનું ચિંતન-મનન પણ આત્મનિરીક્ષણની જ પ્રક્રિયા છે. પણ તત્ત્વનિર્ણય થયા પછી આત્મનિરીક્ષણ વધુ અસરકારક બને છે.

આત્મનિરીક્ષણના અભ્યાસથી જાગૃતિના અંશો વધતા જાય છે. ધીમે ધીમે ચાલતા પરિણામનું

અવલોકન કરવાની ક્ષમતા કેળવાતી જાય છે. આત્મજાગૃતિના અંશો વિશેષ પ્રમાણમાં વધતા જાય છે. ક્રેચે કરી હવે સમયવર્તી ઉદ્યમાં-પરિસ્થિતિમાં પ્રતિકારરૂપ વિચારો પકડાતા જાય છે. પ્રતિકારરૂપ વિચારો પકડાવા એ જ સ્વદોષનિરીક્ષણ છે. ધ્યેયની દફતા હોય તો પ્રતિકારનો બચાવ નહિ થાય. આવી સભાનતા પ્રતિકારના રસને મોળો પાડે છે અને સમયને પણ ટૂંકાવી હે છે. અભ્યાસ વધે તેમ તેમ ક્રેચે કરી પ્રતિકારરહિત સ્વીકારભાવ કેળવાતો જાય છે. આગળની દશામાં મિથ્યાઅભિપ્રાયરૂપ સૂક્ષ્મદોષ પણ પકડાતા જાય છે.

આત્મનિરીક્ષણ એ ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ છે:-

ખ્યાલમાં રહે કે આત્મનિરીક્ષણ કે નિજાવલોકન એ ભેદજ્ઞાનના અભ્યાસની જ પ્રક્રિયાના મહત્વના અંગરૂપ છે તથા ભેદજ્ઞાનના અભ્યાસ વિના અનાદિની વૃત્તિઓનો ક્ષય અસંભવિત છે. ચિંતન, મનન, સ્વદોષનિરીક્ષણ, આલોચના-પ્રતિકમણ-પ્રત્યાખ્યાન, આત્મનિરીક્ષણ, નિજાવલોકન, અંતરપરિણિતિમાં સ્વ-પરનો વિવેક, ઉદ્યમસંગનો પ્રતિકારરહિત શાંતભાવે સ્વીકાર વગેરે ભેદજ્ઞાનનો પ્રયોગાત્મક અભ્યાસ છે અને અંતર્મુખતાની સાધનાના ગ્રાણ છે. અંતર્મુખતાની સાધનાનો મુખ્ય હેતુ-ધ્યેય અનાદિની વૃત્તિઓનો ક્ષય કરી નિર્મણ રત્નત્રય પ્રગટાવી મોક્ષમાર્ગની કેડી અંકારવી એ જ છે. અનાદિની વૃત્તિની નાગપાશ જેવી પકડમાંથી મુક્ત થયા વિના ઉપયોગ અંતર્મુખ થાય નહિ એ નિર્વિવાદ છે અને અંતર્મુખતાની સાધનાથી જ અનાદિની વૃત્તિઓના મૂળ છેદાય છે.

‘આ આત્મભાવ છે અને આ અન્ય ભાવ છે’ એવા જ્ઞાનના દઢ નિર્ણયરૂપ સંકલ્પબળથી રાગદ્વેષરૂપ પ્રતિકારનો નિષેધ થશે. આત્મભાવનાને બળ મળે છે અને અનાદિની વૃત્તિનું ઉપશમન થતું રહે છે. જ્ઞાનના નિર્ણયમાં જેટલી કચાશ તેટલી ખટાશ અને સાધના માટે તેટલી જ ઉણપ આવે.

રાગદ્વેષરૂપ વિભાવનો સ્વીકાર એ જ આલોચના છે. એ મારો સ્વભાવ નથી એવો અંતરનો

ભાવ એ પાછા ફરવારૂપ પ્રતિકમણ છે. ‘હું તો રાગદ્વેષને, તેને કરનાર રમેશને, તથા સર્વ બાધ્ય નિમિત્તને જોનાર-જાણનાર ચૈતન્ય આત્મા છું’ એ પ્રત્યાખ્યાન છે, જે ભેદજ્ઞાનની પ્રક્રિયાનું મહત્વનું અંગ છે. આત્મનિરીક્ષણમાં પ્રસંગ પતી ગયો હોવાથી વસ્તુ પરોક્ષ છે. નિજાવલોકનમાં વસ્તુ-પ્રસંગ પ્રત્યક્ષ છે તેથી સૂક્ષ્મ ભાવો પણ પકડાય છે.

આગાજ જણાવ્યું તેમ આત્મનિરીક્ષણમાં વિચારના કારણભૂત પરિણામ પરોક્ષ છે, સ્મૃતિરૂપ છે. સ્મૃતિમાં તો આધાતરૂપ પરિણામ જ ગ્રહણ થાય છે. દિવસ દરમાન સામાન્ય જીવ તો ૩૦૦૦૦ થી વધુ વિકલ્પો કરતો હોય છે. એ બધા વિકલ્પોનું આત્મનિરીક્ષણ રાત્રે કરવું સંભવિત નથી. બહુ ઓછા પ્રમાણમાં આધાતજનક વિચારો અને પ્રતિક્રિયાઓની સ્મૃતિમાં નોંધ લેવાયેલી હોય છે. આધાત પ્રત્યાધાતની અસર નહિવત્ત હોય એવા સ્થૂળ કષાયથી બંધાયેલા કર્મો હળવા હોય છે. પણ આધાત પ્રત્યાધાતથી થયેલ ચિંતની મલિનતા વિશેષ હોય છે અને તેને નિર્મૂળ કરવી આવશ્યક છે. આત્મનિરીક્ષણથી આધાત પ્રત્યાધાતથી થયેલ ચિંતની મલિનતાને નિર્મૂળ કરી શકાય છે. કેવી રીતે થાય છે? એ જ્ઞાનીએ નીચે પ્રમાણે ઉપાય બતાવેલ છે.

પાયછીતકરણેનમ, વિસોહીકરણેનમ અને વિસલ્લીકરણેનમ નો વાસ્તવિક અર્થ :

પાયછીતકરણેનમ: રાગદ્વેષરૂપ આવેશનો સ્વીકારમાત્ર ‘પાયછીતકરણેનમ’ છે. રાગદ્વેષના સ્વીકારમાં પાછા વળવાનો ભાવ અંતર્ગત છે. સ્વીકારભાવથી તેની માત્રા ધણી ઓછી થઈ જાય છે તથા અવચેતન મનની અનાદિની વૃત્તિઓને ચેઠેલું બળ પણ નિર્માલ્ય થઈ જાય છે. વિભાવની આલોચના હૃદયના-અંતરના ભાવપૂર્વક હોવી અનિવાર્ય છે અને ત્યારે જ તે ‘પાયછીતકરણેનમ’ કહેવાય. વિભાવનો બેદ ન વર્તે તો સમજવું કે આલોચનામાં કચાશ છે. વિભાવરૂપ અટકની ખટક હોવી જરૂરી છે.

વિસોહીકરણેનમ: અદ્દ ફળનો વિચાર કરી ધ્યેયના

લક્ષે એવા વિકારભાવ નહિ કરવાનો નિર્ણય કરવો જરૂરી છે, જે વૃત્તિના મૂળ પર ધા કરે છે. તેથી થતી ચિત્તની વિશુદ્ધિ એ જ 'વિસોહીકરણેનમ'નો ભાવાર્થ છે. વિસોહીકરણેનમ અંતરના ભાવથી એવા ભાવ નહિ કરવાનો નિર્ણય જરૂરી છે. તેથી અશુભ અનુબંધ શિથિલ થાય છે અને અભિપ્રાયના રૂપાંતરણની પ્રક્રિયાને વેગ મળે છે.

તદ્ધુપરાંત, એ રાગદ્રેષ થવાના (અભિપ્રાયરૂપ) મૂળ કારણોનો વિચાર કરવાથી (વિસલ્લીકરણ) વૃત્તિઓના મૂળ વધુ ઢીલા પડે છે અને વધુ ચિત્તશુદ્ધિ થાય છે તે 'વિસલ્લીકરણેનમ'નો વાસ્તવિક અર્થ છે. જેટલા અંશે નિર્વેદ ગુણની તારતમ્યતા વધુ તેટલા અંશે વિકારભાવ નહિ કરવાનો નિર્ણય દઢ થતો જાય છે. રાગદ્રેષરૂપ પોતાની નબળાઈને મોક્ષમાર્ગની સીડીનું પગથિયું બનાવી સાધક જીવ નુક્સાનીમાં પણ કમાણી કરવાનો પુરુષાર્થ કરે છે. આ સમસ્ત પ્રક્રિયામાં આત્મનિરીક્ષણ અને નિજાવલોકન અત્યંત મહત્વનો ભાગ બજવે છે.

આત્મનિરીક્ષણમાં સ્વનો અભ્યાસ થાય છે. આત્મનિરીક્ષણમાં સ્વની-સ્વના લક્ષની મુખ્યતા હોવી ઘટે. સ્વના હિતને-કલ્યાણને લક્ષમાં રાખી પરિણામનું અવલોકન થવું ઘટે. સ્વની મુખ્યતાપૂર્વકના વિચારથી આત્માનું લક્ષ બંધાય છે. આત્મનિરીક્ષણ પણ સ્વાધ્યાય જ છે અને તેથી આત્મગુણ ઉત્પત્ત થવાની સંભાવના પ્રગટે છે. આત્મકલ્યાણની ભાવના હોય તે ઈધાનિષ્ઠને બદલે હિતાહિતને સતત લક્ષમાં રાખીને પોતાના પરિણામનું અવલોકન કરતો હોય છે.

આત્મનિરીક્ષણ કે નિજાવલોકનમાં પરિણામનું નિરીક્ષણ કરતા સુખદુઃખની લાગણી વેદાય એ જ્ઞાનીનાં વચનને અનુસરતી હોય તો જ્ઞાનીની અને જ્ઞાનીનાં વચનની પ્રતીતિ થાય. આ પ્રતીતિ સિદ્ધાંતરૂપ હોય છે તેથી સત્યનો સ્વીકાર થાય છે અને દર્શનમોહ મંદ પડતો જાય છે. જ્ઞાની પ્રત્યે, જ્ઞાનીનાં વચન પ્રત્યે શ્રદ્ધા દઢ થાય છે. દણ્ણાંત: પોતાના ગુણનું ઉત્કૃષ્ટપણું સહન કરવામાં આવે, અન્ય જીવના ગુણોનું ઉત્કૃષ્ટપણું સહન કરી

પ્રમોદભાવના થાય. જીવ આગળ વધે અને ગુણો પ્રગટતા જાય તેમ લઘુતાભાવ પ્રગટતો જાય તો તે જ્ઞાનીનાં વચનને અનુસરતો હોવાથી જ્ઞાની અને જ્ઞાનીનાં વચનો પ્રત્યે શ્રદ્ધા-પ્રતીતિ વધતી જાય છે અને સંસ્કારરૂપ સ્વચ્છંદતાની હાનિ થાય છે. એવી રીતે અન્યના ગુણો જોઈને મત્સરીભાવ (ઈધ્ય) ન થાય અને પ્રમોદભાવ થાય તો જ્ઞાનીનાં વચનોની પ્રતીતિ દઢ થાય છે. તત્ત્વત્રય પર હોવા છતાં તેના લક્ષે પરિણામનું અવલોકન સ્વલ્લીં છે. જ્ઞાની, પ્રસંગ કે તત્ત્વત્રય નિમિત્તરૂપ હોવા છતાં તેને ગૌણ કરી પોતાના પરિણામનું નિરીક્ષણ કરવાનું છે.

આચ્ચવતતત્ત્વની સમજા અને સભાનતા વધે છે:

આચ્ચવની ઓળખાણ થવામાં આત્મનિરીક્ષણ ઉપયોગી થાય છે. પરિણામરૂપ વિભાવભાવનું નિરીક્ષણ એટલે વિભાવના કારણો શોધવા, વિભાવ કેમ થયો? ક્યા નિમિત્તે થયો? એની સાથેનો કોઈ ભૂતકાળનો સંબંધ કારણરૂપ હતો? કે પછી પોતાની પ્રકૃતિરૂપ લેશ્યા કારણભૂત હતી? કે નિમિત્તમાં ફેરફાર કરવાની બુદ્ધિરૂપ અજ્ઞાન કારણ હતું? કે પોતાની મહત્ત્વાની સિદ્ધ કરવાના હેતુએ વિવાદરૂપ સંવાદ ઊભો કરેલો? પોતાના હિતને લક્ષમાં રાખીને જ આવી સુવિચારણા થઈ શકે. પૂર્વના કર્મોદ્ય સ્વતંત્રપણે નવા કર્મનો બંધ ન કરાવી શકે. જીવ તે ઉદ્યમાં કોઈ રીતે ભજે, ઉદ્યમાં તન્મય થાય, પ્રભાવિત થાય તો જ નવા કર્મબંધમાં તે કર્મોદ્ય માત્ર નિમિત બને છે. કર્મોદ્ય તો ખરવા માટે જ ઉદ્યમાં આવેલ છે પણ આપણે તેને વળગીને આચ્ચવને આમંત્રણ આપીએ છીએ. ઉદ્યથી નિર્વેપ રહે તો આચ્ચવ તત્ત્વની ઉત્પત્તિ જ થતી નથી. 'સમયસાર' પણ કહે છે કે ઉપયોગના પ્રયોગ અનુસાર નવીન કર્મબંધ થાય છે. જેટલા અંશે ઉપયોગ ઉદ્ય સાથે ભજે, પ્રભાવિત થાય તેટલા અંશે નવો કર્મબંધ થાય. રાગદ્રેષ થયા એ ચારિત્રમોહ છે. આત્મહિતનું લક્ષ નથી તો કોઈને કોઈ રીતે પોતાના દોષનો બચાવ કરવો એ દર્શનમોહરૂપ છે, જે અનંતસંસારની શુંખલાને લંબાવે છે. આચ્ચવને આચ્ચવરૂપ ન જાણીએ તો અન્ય તત્ત્વોની સમજણમાં પણ ભૂલ આવશે.

પરદોષનિરીક્ષણ પણ પરિણામનું અવલોકન?

પોતાના પરિણામનું અવલોકન પરની મુખ્યતાથી થાય તો તેમાં નિમિત્તને દોષિત ગણવાની પૂરેપૂરી સંભાવના રહે છે. ‘પોતાના પરિણામ માટે પોતે જ સંપૂર્ણપણે જવાબદાર છે’ એ સિદ્ધાંતનો અપલાપ થાય છે. ઉદ્યમસંગ, નિમિત્ત, કર્મદય વગેરે સર્વ નિમિત્તમાત્ર છે અને નિમિત્તમાત્ર નિર્દોષ છે એ સમજણ ખ્યાલમાં રાખીને પોતાના પરિણામનું અવલોકન કરવું અત્યંત જરૂરી છે. નિમિત્તનું જ્ઞાન જરૂરી હોવા છતાં અધ્યાત્મમાં પ્રગતિ સાધવી હોય તો નિમિત્તનું નિમિત્તરૂપે જ્ઞાન કરી નિમિત્તના લક્ષે થતા પોતાના પરિણામ પર દાખિ રાખવી અનિવાર્ય છે. પરિણામ પોતાની પર્યાય છે અને તે પર્યાયમાં પોતાનો આત્મા જ વ્યાપેલો છે. અર્થાત્, પરિણામના અવલોકનમાં જીવ પોતાના આત્માની અત્યંત નજીક આવેલ છે, સ્વસંભુબ થયેલ છે. નિમિત્ત પર દાખિ છે તો વિપરિતદાખિ અપેક્ષાએ જીવ પોતાના આત્માથી કરોડો માઈલ દૂર છે. અધ્યાત્મભાષામાં જીવના બહિમુખ પરિણામ અનાત્મરૂપ કહેવાય છે.

આત્મનિરીક્ષણ અને વ્યવહાર સમક્ષિત:

જેમ જેમ આત્મનિરીક્ષણ વધતું જાય તેમ તેમ તેમાં ઊડાણ આવતું જાય છે. સંયોગી અવરસ્થાથી ઉત્પત્ત થયેલ આઝ્ઞવ, સંવર, નિર્જરા વિગેરે તત્ત્વોની યથાર્થ ઓળખાણ થતી જાય છે. સાત તત્ત્વોની સમજણ નિર્મળ અને યથાર્થ થવા માંડે છે. પુણ્યતત્ત્વ અને આઝ્ઞવતત્ત્વમાં થતી ભૂલ પકડાય છે. શુભભાવ વિભાવરૂપ છે તથા તેની સાથે રહેલ ‘આત્મલક્ષ’ સ્વભાવરૂપ છે એ સમજાતું જાય છે. શુભાશુભ વિભાવમાં પુણ્ય, પાપ, આઝ્ઞવ અને બંધ રહેલા છે એ સ્પષ્ટ થાય છે. પરિણામના અવલોકનથી અંતરપરિણાત્મિમાં સ્વ-પરનો વિવેક સઘન થાય છે અને બાધ્યમાં ઉદ્યનો પ્રતિકારરહિત સ્વીકાર થવા માંડે છે. આ જ ભેદજ્ઞાનનો પ્રયોગાત્મક અભ્યાસ છે કે જે સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષતત્ત્વની સમજણને યથાર્થ કરે છે. આ રીતે પરિણામનાં અવલોકનથી સાત તત્ત્વોની સમજણ અને શ્રદ્ધા વિશુદ્ધ થાય છે

અને આત્માનુભૂતિની સંભાવના વધતી રહે છે. સાત તત્ત્વોની યથાર્થ સમજણને જ વ્યવહાર સમક્ષિત કરે છે. આવી સ્વભાવ-વિભાવની સમજણ પરિપક્વ થતી જાય અને ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ સરળપણે થતો જાય. સ્વભાવ-વિભાવનું ભેદજ્ઞાન કહો કે રાગ અને જ્ઞાનનું ભેદજ્ઞાન કહો એ બંને એકાર્થવાચી છે અને એ ભેદજ્ઞાન જ મહત્વનું છે.

જ દ્વયોની સ્વતંત્રતા જ્ઞાણે તો બે દ્વયોની ભિન્નતા સમજાય અને એ સ્થૂળ અધ્યાત્મ છે. એક જ પદાર્થમાં બે ક્ષણિક ભાવોમાં ભિન્નતા કરવી એ સૂક્ષ્મ અધ્યાત્મ છે, સ્વભાવ અને વિભાવનું ભેદજ્ઞાન છે. જેમાં કોઈ પ્રકારનો સંયોગ ન હોય તે સ્વભાવભાવ છે અને જેમાં કોઈ પ્રકારનો સંયોગ હોય તો તે વિભાવભાવ છે. જિજ્ઞાસાબળની અનિવાર્યતા અને અનાદિની વૃત્તિનું આત્મવૃત્તિમાં રૂપાંતરણ વગેરે આવતા લેખમાં વિચારણ કરીશું.

જેના દર્શને દિવ્ય થવાય

જેના દર્શને દિવ્ય થવાય, એવા સંતના શરણે રહીએ,
જેના બોલે હૈયે ટાઢક થાય, એવા સંતચરણે શીશા ધરીએ.

મને ગુરુ મળ્યા સંત જેવા, સ્પર્શે હૈયું નિર્મળ થાય,
રાગ રહે ના દ્રેષ રહે, મન મારું નિર્ભય થાય;
જેના જ્ઞાન પ્રકાશથી, અંધારા દૂર થાય,
એવા સંતને ભાવે સુણીયે.

સંસાર તો તોફાની દરિયો, જીવન નાવ ડેલા ખાય,
સંત સુકાની હોય જેના, મુસાફરી મોજે થાય;
જેના હલેસે હોડી હંકતા, સામા કાંઠે પહોંચાય,
એવા સંતને સાહિલ કરીએ.

ગુરુ ગયા રહ્યા ગુરુ વચનો, હદ્યે જઈ કોતરાઈ,
આત્મા દું આપનો સેવક દું, ભિત્તા જ હૈયે ઉભરાય;
સંત તણા આયનામાં શુદ્ધ આત્માનું દર્શન થાય,
એવા સંતને દર્પણ કરીએ.

રચયિતા : ગૌતમભાઈ બી. શાહ (કોબા)

મનાગરૂપો

વિભાગેન

એસ. મહેતા

મનની અંદર રહેલ કષાયરૂપી સંસારસાગર આપણી અંદર અને બહાર, રાત અને દિવસ ધુઘવાતા માર્યા કરે છે. સમુદ્રના તોફાનો તો શમી જતાં દસ્તિગોચર થાય છે, પરંતુ મનોજગતના સાગરમાં તો પ્રતિક્ષણ પ્રચંડ વાવાજોડાના પ્રક્રિયો ઉઠતાં જ હોય છે. મનની એકાગ્રતા માટે જીવનની પરમ શુદ્ધિ અનિવાર્ય છે. મનુષ્યે આ માટે આત્મનિરીક્ષણ કરતાં રહેવું જોઈએ. સૂચિ મંગલથી ભરેલી છે. એ રીતે જોવાની જો કળા સિદ્ધ થઈ ગઈ તો આનંદ અને પ્રેમના અનંત ઝરા આપણા હૃદયમાં અસ્ખલિત રીતે વહેતાં થઈ જશે. આનંદનો અક્ષય બજાનો આપણામાં જ પડેલો છે. હૃદયાકાશ દિવ્ય પ્રકાશથી જળહળી ઉઠશે. અંતરાત્માના દિવ્ય ભંડારને જોતાં શીખો ! બહારના નિરબ આકાશને નિરખીને ચિત્તને નિર્મણ અને નિર્લેપ બનાવો.

વિશ્વ વંદનીય જગતપિતા મહાવીર ભગવાનની વાણી જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે જીવનવિશુદ્ધિનો પરમ મંગલ માર્ગ સૂચ્યવે છે. શુદ્ધિ વગર સ્વરૂપનિષા અથવા પરમાત્મભાવની ઉપલબ્ધિ સર્વથા અશક્ય છે. મન એ જ જગત છે. મનન કરવાની શક્તિ એ મનનો ધર્મ છે. મનઃશુદ્ધિ કમિક રીતે આત્મશુદ્ધિની દિશા તરફ મંગળ યાત્રાના શ્રીગણેશ છે. મનના બળ ઉપર જ આ સંસાર છે. મનની શક્તિને ઓછી આંકવા જેવી તો નથી જ. આત્મશુદ્ધિની પૂર્વભૂમિકારૂપે મનઃશુદ્ધિ અતિ અનિવાર્ય છે. આત્મા સમજણના ઘરમાં ન આવે, એટલે કે તેને સ્વરૂપોલબ્ધિ ન થાય ત્યાં સુધી ઈન્દ્રિયો ઉપર મનનું સ્વામિત્વ હોય છે. સંસારની દરેક પ્રવૃત્તિના કેન્દ્રમાં મન પ્રધાનતા ભોગવે છે.

મન જ સંસારનું મૂળ છે. મન જો બદલાઈ જાય તો જ મોક્ષની મંગળ યાત્રા શક્ય બને છે. મનનો સંયમ મોક્ષનું સાધકતમ નિમિત્ત છે. મન સદા અરીસાની જેમ નિર્મણ અને સ્વચ્છ હોવું જોઈએ. મન બૃહુ પ્રભાવી વસ્તુ છે. આત્મામાં અપરિમિત સામર્થ્ય અને અનંત જ્ઞાનગુણની ગરિમા હોવા છતાં, તેની ઉપર જ્યાં સુધી મનનું સાપ્રાજ્ય છવાયું છે ત્યાં

સુધી આત્માની આત્મંતિક શુદ્ધતા અશક્ય છે. જ્યાં સુધી જીવ મનનો નિગ્રહ ન કરે ત્યાં સુધી આત્માની આત્મંતિક શુદ્ધતા અશક્ય છે. જ્યાં સુધી જીવ મનનો નિગ્રહ ન કરે ત્યાં સુધી કાયકલેશ કે ધર્મકિયાઓ નિષ્ફળ જાય છે. મનનું નિયમન સંયમનું મૂળ છે. ધર્મનો પાયો છે. સદાચારનું સ્થાન છે અને આત્મકલ્યાણનો માર્ગ છે. મન ચંચળ છે. તેને વશ કરવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય વડે તે વશ કરી શકાય છે. મનને નાથવાનો જીવ જાગૃતપૂર્વક સતત અભ્યાસ કરે અને ક્ષણે ક્ષણે નિષ્ફળપૂર્વક જ્ઞાન અને વૈરાગ્યવૃત્તિ વધારતો રહેતો એક દિવસ મન આત્માના ચરણોમાં આળોટતું થઈ જાય. આ જ વિશિષ્ટ જાતનું મનઃસ્તપ છે.

જીવનમાં સૌથી મહત્વની બાબત એ છે કે, તમારા મનને હુંમેશાં શાંત રાખો. મનમાં ચાલી રહેલાં વિચારોને બચાબર પકડી રાખો. મનમાં જેના વિચાર કરીએ છીએ તે બાબત જ આપણા વ્યક્તિત્વને પ્રતિબિંબિત કરે છે. મનમાં ચાલતા વિચાર એ વ્યક્તિની યથાર્થ ઓળખ બની જાય છે. તમારી ચિત્તની દિશા જ તમારી વિચારસૂચિની ઓળખ બનતી હોય છે. જો ચિત્તમાં શુભ ભાવ હશે તો જીવનમાં ઉચ્ચ વિચારો આવશે અને જો ચિત્તમાં અશુભ ભાવ આવશે તો તેની તૃતીએ પ્રાપ્તિ માટેની ઝંખના મનમાં દોડાદોડ કરવા લાગશે. આથી એમ નક્કી થાય છે કે વ્યક્તિએ જે પામવું છે તે તરફ જ તેનું ચિત્ત સદાયે રાખવું જોઈએ. જો ચિત્ત આત્માના વિચારોમાં ડૂબેલું હશે તો અચૂક સાહજિક રીતે ઉર્ધ્વતાને પામશે. મનમાં સુવિચાર અને કુવિચાર આવતાં હોય છે કારણ કે આપણો દુશ્મન આપણી ભીતરમાં જ વસતો હોય છે. માણસની ભીતરમાં જ દેવ અને દાનવ વસતાં હોય છે. દેવ એને સારા માર્ગે અને દાનવ એને અવળા માર્ગે ગતિ કરાવે છે. જીવનમાં સદાચારી બનવા માટે પહેલાં તો દુરાચારને ઓળખવા માટેની જાગૃતિ જોઈશે. મનમાં જો ખરાબ વિચારો પ્રવેશી ગયા તો (અનુસંધાન પાના નં. ૩૨ પર)

ਮਕਰਸ਼ੰਕਾਂਤਿਨੀ ਸਂਦੇਸ਼

પાર્લબેન બી. ગાંધી

ભારત એ તહેવારોનો દેશ છે. અહીં જુદી જુદી જીતિના લોકો વસે છે, જેઓ અનેક ભાષાઓ બોલે છે. આમ, ‘વિવિધતામાં એકત્રા’ એ ભારતની સંસ્કૃતિ છે. અહીં એક બાબત હંમેશાં ધ્યાન ખેંચનારી બની રહે છે કે કોઈપણ જ્ઞાતિનો તહેવાર હોય તો પણ તેની ઉજવણી બધા લોકો સાથે મળીને કરે છે. તહેવારો એ માનવીને ઉત્સાહ, આનંદથી જીવન જીવવાની પ્રેરણા આપે છે. થોડા થોડા સમયનાં અંતરે આવતા તહેવારો માનવીને ગમ-ઉદાસી અને નિરાશામાંથી બહાર કાઢી, મનમાં આશાનું નવું કિરણ પ્રગટાવી આગળ વધવાનો સંદેશ આપે છે. તહેવારો જુદા જુદા હોય છે પરંતુ મોટા ભાગે તેની પાછળ ધાર્મિક કારણ એક યા બીજી રીતે જોવા મળે છે. તહેવારો આથી જ ધાર્મિક, રાષ્ટ્રીય, સામાજિક એમ જુદા જુદા પ્રકારનાં જોવા મળે છે. આવો જ એક તહેવાર એટલે મકરસંકાતિ.

મકરસંકાંતિ એ આમ જોઈએ તો પતંગનો
તહેવાર છે. આ દિવસોમાં લોકો પતંગ ચગાવે છે.
આકાશમાં રંગબેરંગી પતંગો એવી તો છવાઈ જાય
છે કે આકાશ જાણે બહુરંગી હોય તેવો આભાસ
થાય છે. જુદા જુદા આકારની, રંગની, કદની પતંગો
જોઈ માનવહૃત્યું હિલોળે ચેતે છે. એમાંથે ધાબે ચડીને
ઉંઘિયું, શેરડી, બોર, લીલા ચાણા, ચીકી વગેરે
આરોગવાની મજા જ કંઈ ઓર જ હોય છે. આ
પતંગ માનવજાતને એક મહત્વનો સંદેશ પણ આપી
જાય છે.

પતંગ દોરીની મહદ્દથી આકાશને આંબવા
ઉંચે ને ઉંચે ચડતી જાય છે. જાણો તે આકાશને
આંબી લેશો અથું લાગે છે ને ત્યાં જ એક પતંગ આવે
છે, પેચ લડાવે છે ને પેલ્લી પતંગ કપાઈ જાય છે.
દોરાની મહદ્દથી ઉંચી ઉડતી પતંગ દોર કપાતા જ
દૂર કોઈ ખાબોચિયા, પહાડ કે ખેતરમાં પડી જાય
છે. તેનું નામોનિશાન મટી જાય છે. તેનું અસ્તિત્વ
નામશેષ થઈ જાય છે.

આ પતંગ દોરાની સહાયથી ઉપર ઉંઘે
તેવી જ રીતે બાળકો, યુવાનો, કિશોરો, માતા-પિતા
અને કુટુંબની સહાયથી જીવનમાં આગળ વધે છે.
પતંગને વિચાર આવે છે કે જો હું આ દોરાથી બંધાયેલી
ન હોત તો ક્યાંય પહોંચી ગઈ હોત, પણ દોરો
કપાતા જ તેનું અસ્તિત્વ વિલીન થઈ જાય છે. તેવી
જ રીતે આજના બાળકો-યુવાનો એટલા તો સ્વચ્છંદી
અને સ્વતંત્ર બની ગયા છે કે તેમને લાગે છે કે માતા-
પિતા, વડીલો, સમાજ એ બધા બંધનરૂપ છે. જો
તેમનું બંધન ન હોત તો અમે ક્યાંય પહોંચી ગયા
હોત. પણ એક વાત યાદ રાખવી જરૂરી છે કે -
માવતર અને વડીલો એ છતનાં સ્થાને છે. જેવી રીતે
છત વગરનું મકાન એ તડકો, વરસાદ, ઠંડીથી રક્ષણ
નથી આપી શકતું, એ જ રીતે વડીલો વગરની
જિંદગીમાં હજારો મુશ્કેલીઓ આવ્યા વગર રહેતી
જ નથી. જે લોકો જીવનમાં માવતરનું મહત્વ
સમજતાં નથી તેના જીવનમાં હુમેશાં એક યા બીજી
રીતે મુશ્કેલીઓ આવ્યા જ કરે છે. આથી જ એ
સમજવું જરૂરી છે કે જેવી રીતે પતંગને દોરાનું બંધન
રક્ષક બનેલું છે, તેવી જ રીતે માતા-પિતા, વડીલો,
સમાજ પણ બંધન સહિત આપણી રક્ષા જ કરે છે.

દિવસે દિવસે વડીલો પ્રત્યેનો આદર,
સન્માનભાવ અને પ્રેમ ઓછાં થતાં જાય છે. ૨૦-
૨૫ વર્ષ જે સંતાનોને પોતાના પેટ કાપીને, પાણી
માગે ત્યાં દૂધ આપીને ઉછેર્યા હોય એ સંતાનો પ્રેમમાં?
(વાસનામાં) ગળાડૂબ થઈને માતા-પિતાની ઈચ્છા
વિરુદ્ધ ભાગી જઈને લગ્ન કરે છે. આવા લગ્નોનો
અંજામ શ્રદ્ધા અને આફિતાબની જિંદગી જેવો જ આવે
છે. લગ્ન કરી લાડી લાવતાં જ માતા-પિતા બોજ
લાગવા મારે છે એવા આજના સુ(કુ) પુત્રોને એટલું
જ કહેવું છે કે જે માતા-પિતાએ તમારા સુંદર ઉછેર,
અભ્યાસ, પાલન-પોષણ અને લાડકોડ પૂરા કરવા
પોતાની ઈચ્છાઓનું ગળું ધોંટી દીધું છે એવા માતા-
પિતાને તરછોડશો તો કુદરત ક્યારેય માફ નહિ જ

કરે. કુદરતનો ન્યાય અકળ છે. તે કયારેય કળી શકતો નથી પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે તે ન્યાય નથી કરતી. કુદરતની લાઈ વાગે છે ખરી પરંતુ અવાજ સંભળાતો નથી.

મકરસંકાંતિના આ પવિત્ર દિને બંધનનું
મહત્વ સમજુ આપડી રક્ષા કરનારાને ઓળખીશું
તો જીવનમાં ક્યારેય પસ્તાવાનો વારો નહિ જ આવે.
આજથી જ માતા-પિતા, વડીલોના મહત્વને
સમજુએ, તેમની કદર કરતાં શીખીએ તો ભવિષ્ય
આનંદમય જ હશે !!

આજનું ચિંતન

जो हररोज पिता के पैरो को धूता है,
वो कभी गरीब नहि होता.
जो हररोज मा के पैरो को धूता है,
वो कभी बदनसीब नहि होता.
जो हररोज भाई के पैरो को धूता है,
वो कभी गमगीन नहि होता.
जो हररोज बहन के पैरो को धूता है,
वो कभी चारित्रहीन नहि होता.
जो हररोज गुरु के पैरो को धूता है,
(उसके जैसा कोई खुशनसीब नहि होता.
ज्वनमां त्रष्ण वात गमे त्यारे पष्ण बनी शके छे,
(१) पापनो (उद्य गमे त्यारे पष्ण आवी जाय. (२)
(आवता भवनो) आयुष्णनो बंध गमे त्यारे पष्ण
पड़ी जाय. (३) आयुष्णनो अंत गमे त्यारे पष्ण
आवी जाय.

આથી આપણા મનના પરિણામ સદા કોમળ અને શભ રાખવા જોઈએ.

ਵਵਾਹਾਰ ਅਗਰ ਅਥਾ ਹੋ, ਮਨ ਹੀ ਮੰਦਿਰ ਹੈ...
 ਆਹਾਰ ਅਗਰ ਅਥਾ ਹੋ, ਤਨ ਹੀ ਮੰਦਿਰ ਹੈ...
 ਵਿਚਾਰ ਅਗਰ ਅਥਾ ਹੋ, ਮਸਿਝ ਹੀ ਮੰਦਿਰ ਹੈ...
 ਧਣ ਤੀਨੋਂ ਅਗਰ ਅਥੇ ਹੋ ਤੋ ਜਵਨ ਹੀ ਮੰਦਿਰ ਹੈ,
 ਗੁਰੂ ਅਕਲਨੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਨਿਧਨੇ

ચિંતા આયુષ્યને.... લાંચ ઈન્સાફને
લાલચ ઈમાનને ખાઈ જાય છે...
માટે જીવનમાં સૌથી મોહુ ઘરેણું કઠિન પુરુષાર્થ છે

- અસ્ત

ਮਨਮਾਤਾਵਾਂ

પાના નં. ૩૦ પરથી ચાલુ...

મન કલુષિત બની જશે. આથી જ વ્યક્તિએ ખૂબ જ આકર્મક બનીને આવા દુષ્પ વિચારોને અંદર પ્રવેશતા રોકવા પડશે. જો આ દુષ્પ કષાયયુક્ત વિચારો મનમાં એકવાર પેસી ગયા તો સમગ્ર ચિત્ત પર તેને પ્રભુતા મેળવતા વાર નહિ લાગે. આથી પ્રથમ આપણે આપણા ચિત્ત પર અંકુશ લાવવો પડશે.

માનવી પોતાના ભાગ્યનો વિધાતા પોતે જ છે. અયોગ્ય વિચારો, અયોગ્ય નિર્ણયો, અયોગ્ય વાતો અને ખરાબ ટેવોનો ગુલામ બની પોતાની સ્થિતિને દયનીય બનાવે છે. જો પોતે પોજિટિવ વિચાર કરતો થાય તો જગતને ઉત્સાહ, આશા અને ઉમ્ભગ્થી જોતો થાય. નિરાશાનો અનુભવ કરે છતાં તે નિરાશાને ચિત્ત પર સવાર થવા દેતો નથી. એક નાનકડા યોગ્ય વિચારથી અનું જીવન સુંદર, મધુર અને મંગલમય બની જાય છે. એક સારા વિચારની એવી અદ્ભુત તાકાત છે કે, મનુષ્ય જીવનને સુખી, સંપત્ત બનાવી દે છે. આજ માનવી જ્યારે અધ્યાત્મ પર નજર ઠેરવીને કંઈક પામવાની તરફ ઊર્ધ્વતાનો વિચાર કરતો થઈ જાય તો તે જીવનની સરળતા અને નિર્ઝળતા, આનંદ અને વિખાદ, શાંતિ અને અશાંતિ, લાગડી અને ઉપેક્ષા પર્યે નજર હટાવી પોજિટિવ વિચાર કરતું મન હંમેશા જગતને ઉત્સાહ, આશા અને ઉમંગથી જોતું થઈ જાય છે. અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ, વિટંબણાઓ, ભૂલો અને આફતો વચ્ચે પણ તે વિવેક ચૂકતો નથી. સૂર્યનો ઉદ્ય થતાં જ અંધકારનો નાશ થાય છે તે રીતે જ એના પવિત્ર હદ્યમાં સારા વિચારનો-વિવેકનો દીપક પ્રજીવલિત થાય છે.

જીવનમાં મનની માયાજળમાં ફસાઈને
આપણે આપણાં આ બધી જ મુશ્કેલીઓ આધિ,
વ્યાધિ, ઉપાધિઓ અને બધી જ વિટંભણાઓ આપણે
પોતે જ ઊભી કરી છે તે સમસ્યાઓને સુવિચાર
દ્વારા જીવનમાં રહેલાં કુવિચારો, અયોધ્ય વિચારોને
દૂર કરી, મારા કર્મ ગ્રમાણે મને મળ્યું છે એમ મનમાં
વિચાર કરી શાંતભાવે, સરળપણે, સ્થિર બની દરેક
પ્રત્યે દ્વારાબાવ, સમતાબાવ, પ્રેમ, કરુણા, મમતા
જેવી ભાવના જીવનમાં રાખીશું તો પ્રેમના મધુર
પુષ્યો મનમંદિરમાં ખીલી ઉઠશે.

ભાગ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ અ. શાહ

(૧) સજજનતા

કરાંચીના નગરવિકાસમાં જેનો અમૃત્ય ફાળો હતો તે જમશેદજી નસરવાનજી મહેતા ત્યાંના એક લોકસેવક તરીકે ખૂબ પ્રભ્યાત હતા. એમની સજજનતાની સુવાસ સિંધના સીમાડા ઓળંગી અન્ય પ્રાંતોમાં પણ પ્રસરી હતી. એમની લોકસેવાની ભાવના અને ગરીબો પ્રત્યેની સહાનુભૂતિ તથા દ્યાભાવ પણ અનન્ય પ્રકારનાં હતાં. ઘરના નોકરો પ્રત્યેની લાગણી તો કંઈ ઓર જ હતી.

એકવાર એમનો એક નોકર છાનોમાનો ભાગી ગયો. ઘરનાં માણસોને થયું કે એ જરૂર કશું ચોરીને નાસી ગયો હોવો જોઈએ. આથી ઘરનાં માણસોએ ઘરની બધી વસ્તુઓ તપાસવા માંડી. પણ કોઈ વસ્તુ ચોરાઈ હોય એવું એમને જણાયું નહિ. આ લોકો આમ ઘરની તપાસ કરી રહ્યાં હતાં ત્યારે જમશેદજી નિરાંતે ખુરશીમાં બેઠા હતા!

એ જોઈને એકે કહ્યું, “તમે તો નિરાંતે બેઠા છો! કોઈ વસ્તુ ચોરાઈ હોત તો તમને ખબર પડત કે આમ નિરાંતે કઈ રીતે બેસી શકાય!”

જમશેદજી બોલ્યા, “વસ્તુ તો ચોરાઈ છે. તમે એ નથી જાણતા, હું જાણું છું, છતાંથે હું નિરાંતે બેઠો છું!”

“હું ! ઘરમાંથી શું ચોરાયું છે ?”

જમશેદજી બોલ્યા, “મારી બોગમાંથી અધારસો રૂપિયા ચોરાયા છે.” એમ કહીને એમણે પોતાની ખાલી બેગ એ લોકોને બતાવી.

‘અરે, અઢારસો રૂપિયા ચોરાયા તોયે તમે આમ નિરાંતે બેઠે છો?’

“હા, નિરાંત બેઠો છું અને તે એટલા માટે કે એ નોકરની જરૂરિયાતનો આપણે કદી ખ્યાલ કર્યો નહિ. એ ગરીબ તો હતો અને તેનો આપણને આછો

ખ્યાલ પણ હતો, છતાં આપણે એનો પગાર વધાર્યો નહિ. એના કામની કદર કરીને પાંચદસ રૂપિયા પણ આપણે વધાર્યા નહિ. પછી એ ગરીબ માણસ ચોરી કરીને અહીંથી નાસી ન જાય તો બીજું શું કરે? મને પૈસા ગયાનો જરા પણ અફસોસ નથી. એ પૈસા એ સુમાર્ગ વાપરે એ જ એક માર્થના હું ઈશ્વરને કરું છું ! ઈશ્વર એને સદ્ગુરુદ્વિષાયે આપે.”

(૨) સાચા દાક્તરનું કર્તવ્ય

આધુનિક સર્જરીના પિતા ગણ્ણાતા હાર્વે કૃશિંગના જીવનનો એક પ્રસંગ છે, જે એમની દર્દી પ્રત્યેની દાક્તર તરીકેની ફરજ અને એમની પરમાર્થ સેવાનો ઘોતક બની રહે છે.

એકવાર એક સ્વીનું ઓપરેશન કરવાનું હતું. ડૉ. હાર્વેએ ઓપરેશન કરવા માંડ્યું. ઓપરેશન ઘણું લાંબું હતું. થોડીવાર થઈ કે એક કર્મચારી ઓપરેશન થિયેટરમાં દાખલ થયો અને તેણે ડૉ. હાર્વેના કાનમાં કહેવા માંડ્યું, “હમણાં જ આપના ઘરેથી ફોન આવ્યો હતો. બહુ માઠસ માચાર છે. આપનો મોટો પુત્ર મોટર અક્સમાતમાં માર્યો ગયો છે. આપને તાબડતોબ બોલાવવામાં આવ્યા છે. ત્યાં આપની હાજરીની ખાસ જરૂર છે. આપ આ ઘડીએ જ અહીંથી રવાના થઈ જાઓ.”

ડૉ. હાર્વે માટે ભારે દ્વિધા ઊભી થઈ. અહીં રહીને ઓપરેશન પૂરું કરવું કે ઓપરેશન અર્ધેથી છોડીને પોતાના પુત્ર પણે જવું? એક બાજુ માનવતાનો સાદ હતો, જ્યારે બીજી બાજુ પોતાના પ્રાણપ્રિય પુત્રનો સાદ હતો! પેલી સ્વીનું ઓપરેશન એવું ગંભીર હતું કે બીજા કોઈ ડૉક્ટરને તે સોંપી શકાય તેમ હતું નહિ.

ડૉ. હાર્વેએ પેલા કર્મચારી તરફ જોયું અને પૂરી સ્વસ્થતાથી કહ્યું, “આ ઓપરેશન પૂરું કર્યા સિવાય મારાથી ઘેર જવાશે નહિ. એક ડૉક્ટર તરીકે

મારું કર્તવ્ય છે કે આ ઓપરેશન પૂરું કરવું અને તે બાદ જ ઘેર જવું. ડૉક્ટરનું કર્તવ્ય જો હું ચૂકું તો હું સાચો ડૉક્ટર થવાને પાત્ર રહું નહિ.

ડૉ. હાર્વેએ પેલી સ્થીનું ઓપરેશન પૂરું કર્યું અને તે પછી જ તેઓ ઘેર ગયા.

મૃત્યુ પામેલા પુત્રના મૃત્યેષ પર ઓફાદેલું વખ્ત દૂર કરી તેમણે પોતાના વહાલા પુત્રનું મો જોયું.

એક સાચા ડૉક્ટરની કેવી અપૂર્વ કર્તવ્યનિષ્ઠા!

(૩) સાચો દિલાસો

ઈંગ્લેન્ડના એક મૂર્ધન્ય કવિ !

નામ એમનું બાયરન ! એમના કાવ્યો પાછળ ઈંગ્લેન્ડની પ્રજા ઘેલી બની હતી એમ કહેવામાં જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી.

બાયરનને અટપટા માનવ-સ્વભાવનો અભ્યાસ કરવામાં ખૂબ રસ હતો. માત્ર લંડનમાં જ નહિ, દેશવિદેશમાં પણ ફરીફરીને એ માનવ-સ્વભાવનાં વિવિધ અને વિચિત્ર પાસાંઓનું અવલોકન કરવામાં વિશેષ આનંદ લેતા !

આવા જ કોઈ ઉદ્દેશથી તેઓ એકવાર ફાન્સ ગયા હતા. એ જ્યાં ઊત્તર્ય હતા ત્યાં નજીકમાં જ કોઈ મોચીની દુકાન હતી. એકવાર બાયરન સાંજના સમયે ફરવા નીકળ્યા. દરવાજા બહાર પગ મૂક્યો ત્યાં જ એમણે જોયું કે મોચીની દુકાનને આગ લાગી હતી. આગની જવાબાઓ મોચીની દુકાનને ભરખી રહી હતી. આ જોતાં જ બાયરન ઝડપથી ડગલાં ભરતા મોચીની દુકાને પહોંચ્યો ગયા.

મોચીની આખી દુકાન ભસ્મીભૂત થઈ ગઈ હતી ! બાયરન આ જોઈને ખૂબ વ્યથિત થયા.

કેટલાક લોકો મોચીને આશ્વાસન આપતા હતા, “હવે રડવાથી શો ફાયદો ? જે બની ગયું એ બની ગયું ! રડવાથી હવે તને ગયેલું કંઈ ઓછું પાછું મળવાનું છે ?”

કવિ બાયરન એવા લુખખાં આશ્વાસનોમાં માનતા નહોતા. એ દોરીને મોચી પાસે ગયા અને તેના હાથમાં પોતાની પાસે હતા એ બધા પૈસા મૂક્યા અને

કહ્યું, “ભાઈ ! આ પૈસાથી ફરી તારી દુકાન ચલાવજો !”

પૈસા આપીને એ ત્યાં એક કષણ પણ ઊભા રહ્યા નહિ અને ત્વરિત ગતિએ આગળ ચાલવા લાગ્યા.

(૪) દિલાસો દિલ

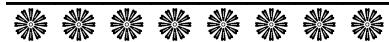
સંસ્કૃતના મહાન કવિ માધની દાનશીલતાની ઘ્યાતિ ઘણી ફેલાઈ હતી. એમ કહેવામાં આવતું કે, એમના આંગણોથી કોઈ યાચક પાછો વળતો નહિ, એવી ઉદારવૃત્તિવાળા તે કવિ હતા. પણ સરસ્વતિના ઉપાસકને લક્ષ્મીનો સધ્યારો ઓછો હોય છે. ગરીબાઈનો વિસ્તારપટ કવિઓના જીવનમાં વિશેષ હોય છે. માધ કવિ વિશે પણ એમ જ કહેવાય ! હતું ત્યારે કોઈ પાર નહોતો-અને ગયું ત્યારે ખબરેય પડી નહીં કે ક્યાં ચાલ્યું હયું. પણ ધન ચાલ્યું ગયું હતું-કવિનું ઉદાર દિલ નહીં.

આવી ગરીબાઈમાં તેઓ દિવસો ગુજરતા હતા. એવામાં એક દિવસ એમને આંગણો એક બ્રાહ્મણ અતિથિ આવી ચડ્યો. કવિ પોતાનું પુસ્તક લખતા હતા. બાજુમાં ખાટ પર એમની પત્ની સૂતી હતી. બ્રાહ્મણ તો માધ કવિની અત્યારની ગરીબાઈથી અજાણ હતો. તેણે કવિને કહ્યું, “આપની ઉદારતા વિશે મેં ઘણું સાંભળ્યું છે. હું ગરીબ બ્રાહ્મણ છું. મારે એક કન્યા પરણાવવી છે. ઘરમાં કંઈ છે નહીં. આપ કંઈ મદદ કરો.”

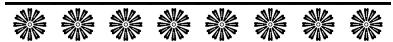
કવિ પાસે ક્યાં કશું દ્રવ્ય હતું, છતાં તેમણે પેલાને સાંત્વન આપ્યું. કવિ ઊભાથ્યા અને ઊંઘતી પત્નીના એક હાથમાંથી આસ્તેથી સોનાનું કું કાઢી લઈ બ્રાહ્મણને આપ્યું. પણ એટલામાં પત્ની જાગી ગઈ. તે આખો મામલો કળી ગઈ. તેણે બીજું કંકણ પણ કાઢી આપ્યું ને બ્રાહ્મણના હાથમાં મૂક્યું, “લે ભાઈ, છોકરીનાં લગ્ન કંઈ એક કંકણથી ઓછા પતશે ?” પેલો બ્રાહ્મણ તો કવિ અને કવિની પત્ની તરફ જોઈ જ રહ્યો. કોને વખાણો-કવિની ઉદારતાને કે કવિની પત્નીની ઉદારતાને ?

પૂજયશ્રી આત્માનંદજીના પાવન જીવનને વાચા આપતા

‘શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિર’ (મ્યુઝિયમ)નું ઉદ્ઘાટન

મિતેશભાઈ એ. શાહ

પ્રસ્તાવના:-

અધ્યાત્મગગનના ચમકતા સિતારા અને વર્તમાન સદીના આત્મજી સંત એટલે પૂજયશ્રી આત્માનંદજી. તેઓ પંચમકાળની વિરલ વિભૂતિ હતા. સંતશ્રી આત્માનંદજી એટલે વાત્સલ્યની વૃષ્ટિ કરનારા મેઘ અને વહાલના વિરાટ સાગર, ધીર અને વીર, કરુણાની સરવાણી, સદા આનંદી અને સાધકો માટે પ્રેરણારૂપ તેમજ અધ્યાત્મના પંથે સતત ધસતા રહેતા શૂરવીર. માત્ર વક્તવ્યથી નહિ પરંતુ પુરુષાર્થથી તેઓએ આંતરિક વૈભવ પ્રાપ્ત કર્યો હતો. ‘ગમતાનો કરીએ ગુલાલ’ અનુસાર જગતના જીવો પણ સાચા સુખ અને આનંદને પ્રાપ્ત કરે તેવો વીતરાગનો માર્ગ તેઓશ્રી આપણને બતાવી ગયા. પૂજયશ્રી આત્માનંદજીનું જીવન સાધકો માટે દીવાદાંડી સમાન છે. તેઓશ્રીએ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને અનેક સદ્ગુણોથી પોતાનું જીવન તો સાર્થક બનાવ્યું, પરંતુ સાથે સાથે અનેક સાધકોના જીવનરૂપી ઉદ્ઘાનમાં સદ્ગુણોરૂપી સુમનોને ખીલવવામાં નિમિત્ત બન્યા. આવી બહુમુખી પ્રતિભા પરાવતા આધ્યાત્મિક સંતશ્રી આત્માનંદજીનું જીવન સમાજ માટે અત્યંત પ્રેરણાદાયી છે. પૂજયશ્રીના અમૃતમય જીવનનો પરિચય પ્રાપ્ત કરીને મુમુક્ષુસમાજ પોતાના આત્મશ્રેયનો માર્ગ પ્રશસ્ત કરે તેવા શુભ આશયથી પૂજય બહેનશ્રી તથા સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવોએ પૂજયશ્રી આત્માનંદજીના પાવન જીવનને વાચા આપતા ‘શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિર’ (પૂજયશ્રીના જીવન અને કવનનું નિર્દશન કરાવતું આધુનિક મ્યુઝિયમ) બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો. આ સમગ્ર પ્રોજેક્ટની પરિકલ્પના અને પ્રોજેક્ટના ઈન્ચાર્જ તરીકે સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહ પશ્સવી યોગદાન આપીને વિશિષ્ટ પુરુષાર્જનનો લાભ

લિધો છે. આ ભગીરથ કાર્યમાં સંસ્થાના અન્ય ટ્રસ્ટી મહાનુભાવો, સેવાભાવી સાધકો તથા કર્મચારીઓનો પણ પ્રેમપરિશ્રમ સાંપર્ક્યો છે. લગભગ અઢી વર્ષથી આ પ્રોજેક્ટ માટેની કાર્યવાહી ચાલતી હતી. આ પ્રેમપરિશ્રમની સફળતાનું સાકાર રૂપ એટલે શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિર મહોત્સવ. તા. ૧૩-૧૧-૨૦૨૨ રના રવિવારના રોજ સંતો-ધર્મત્બાઓના પાવન સાન્નિધ્યમાં, વિશાળ જનમેદનીની ઉપસ્થિતિમાં શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિરનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું. સમગ્ર કાર્યક્રમનું સફળ અને સુંદર સંચાલન ટ્રસ્ટીવર્ષ શ્રી શરદ્ભાઈ ડેલીવાળાએ કર્યુ હતું.

પધારેલા સંતો/મહાનુભાવો:- સંસ્થાના ભક્તિભર્યા નિમંત્રણને માન આપીને પૂજય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી મહારાજ સંઘ સહિત પધારતાં સોનામાં સુગંધ ભજવા જેવું થયું. આચાર્યશ્રીની પાવન ઉપસ્થિતિથી વાતાવરણમાં પવિત્રતાના સ્પંદનો પ્રવહી ઊઠયાં. આ મહોત્સવમાં નીચેના સંતો/મહાનુભાવોના આગમનથી કોબા આશ્રમની ધરા ધન્ય બની:-

- (૧) પૂજય ભાઈશ્રી નલીનભાઈ (શ્રી રાજ-સોભાગ આશ્રમ, સાયલા), (૨) પૂજયશ્રી શુક્રવેદાનંદજી અને પૂ. હંસાબા (યોગવેદાંત આશ્રમ, ભાલુસણા), (૩) સંતશ્રી નિર્મદદાસજી (કબીર આશ્રમ, સુધર), (૪) આદ. શ્રી નંદલાલજી (RSS ના વરિષ્ઠ પ્રચારક), (૫) પૂજય લલિતાબા (શ્રી રાજ-સોભાગ આશ્રમ, સાયલા), (૬)આદ. શ્રી વિક્રમભાઈ અને આદ. મીનળબેન (શ્રી રાજ સોભાગ આશ્રમ, સાયલા), (૭)આદ. શ્રી શ્રીપાલભાઈ (ટ્રસ્ટીશ્રી, આણંદજી કલ્યાણજી પેઢી), (૮) આદ. શ્રી મહેશભાઈ (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ, કુકમા), (૯) આદ. શ્રી

જગદીશભાઈ વોરા અને આદ. ડૉ. મહેન્દ્રભાઈ (ટ્રસ્ટીશ્રી, સર્વમંગલમું આશ્રમ, સાગેડિયા), (૧૦) આદ. શ્રી અરવિંદભાઈ પી. શાહ (પ્રમુખશ્રી, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર નિજાભ્યાસ મંડપ તથા વિહારભવન ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ-વડવા-ઈડર), (૧૧) સાધ્વી સમર્પણાદેવી (શ્રી સચ્ચિદાનંદ સાધનાશ્રમ, કોબા), (૧૨) આદ. શ્રી જ્યેન્નભાઈ તથા આદ. શ્રી ઉપાબેન ખારાવાલા (ચેરમેન, જ્યે કેમિકલ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ), (૧૩) આદ. શ્રી કુમુદભાઈ મહેતા (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ, ધરમપુર), (૧૪) આદ. શ્રી સુધીરભાઈ મહેતા (ટ્રસ્ટીશ્રી, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાનમંદિર-રાજકોટ), (૧૫) આદ. શ્રી રશ્મિકાંતભાઈ મોદી અને આદ. શ્રી પારસભાઈ મોદી (ટ્રસ્ટીશ્રી, મોદી સ્કૂલ, જીમનગર-રાજકોટ), (૧૬) શ્રી મહુતભાઈ દવે (ટ્રસ્ટી શ્રી, શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ), (૧૭) આદ. શ્રી કિરીટભાઈ કોબાવાળા (ટ્રસ્ટીશ્રી, ગાંધીનગર કેળવડી મંડળ ટ્રસ્ટ), (૧૮) આદ. શ્રી સુવાસભાઈ મહેતા, મુંબઈ, (૧૯) આદ. શ્રી અભિપ્સાબેન (શ્રીસદ્ગુરુ પાવનધામ, પિલુન્દ્રા), (૨૦) આદ. શ્રી યોગેશભાઈ નાયી (દંડક, ગાંધીનગર વિધાનસભા), (૨૧) આદ. શ્રી જસુભાઈ પટેલ (ચેરમેન, સ્ટેન્ડિંગ કમિટી, ગાંધીનગર), (૨૨) સુજ્ઞ શ્રી પારેખ બહેનો (રાજકોટ)

આ ઉપરાંત વિશાળ સંખ્યામાં અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો આ મહોત્સવમાં ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. અભિવાદન/સ્વાગતઃ- સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ સ્વાગત પ્રવચનમાં સંસ્થા, પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી તથા શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિર વિશે પરિચય આપતા જણાયું કે આત્મજ્ઞાની સંતના દર્શન હુર્લભ છે. તેઓનો સત્ત્વમાગમ અને કૃપા વિશેષ હુર્લભ છે. પૂજ્યશ્રીના સમ્પ્રક્રત્વ, નિરાકૃતતા અને વાતસ્ત્વ ગુણો અદ્ભુત હતા. આ ઉપરાંત સરળતા, અજ્ઞતશરૂ, પ્રસંગતા, ગુણગ્રાહકદિષ્ટ, દેશપ્રેમ, સંતો પ્રત્યે આદરભાવ જેવા અનેક સદ્ગુણોથી તેઓનું વ્યક્તિત્વ સુશોભિત હતું.

આત્મસ્મૃતિ મંદિર એ પૂજ્યશ્રીના જીવનનો

સંક્ષિપ્ત પરિચય અને તેમનું વિલક્ષણ જીવન દર્શાવે છે. આ લઘુ ભ્યુઝિયમમાં ગાગરમાં સાગર ભર્યો છે. તેમાંથી મોતી શોખવાનું કામ આપણા સૌનું છે. આ ભ્યુઝિયમમાંથી થોડું પણ ગ્રહણ કરશો તો ભ્યુઝિયમની મુલાકાત સાર્થક ગણાશે.

સંસ્થામાં પધારેલા સંતો, વિવિધ સંસ્થાઓના ટ્રસ્ટીઓ તથા વિવિધ ક્ષેત્રના મહાનુભાવોનું સંસ્થા દ્વારા હાર્દિક અભિવાદન/સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું.

ભક્તિસંગીતઃ- સંસ્થાના ત્યાગી સાધકવૃદ્ધે ભાવવાહી ભક્તિસંગીત પીરસીને સૌના હદ્યના તારને પ્રભુ-ગુરુપ્રેમથી ઝંકૃત કરી દીધા હતા.

કેલેન્ડર વિમોચનઃ- મહોત્સવ દરમિયાન એક સુંદર કેલેન્ડરનું વિમોચન પૂ. આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી તથા પધારેલા સંતોના વરદ હસ્તે કરવામાં આવ્યું. આ કેલેન્ડરમાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની ત૧ મુદ્રાઓ સાથે તેમના ત૧ સુવાક્યો છે. આ કેલેન્ડર માટે આદ. શ્રી તરલાબેન દિનેશભાઈ બાવીસી પરિવાર (રાજકોટ)નું આર્થિક સૌજન્ય પ્રાપ્ત થયું હતું; જે બદલ સંસ્થા તેઓને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે. પરિવારદીઠ કેલેન્ડરની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનો:- પૂજ્ય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજીએ તેઓના માંગલિક પ્રવચનમાં જણાયું કે મદ (અહંકાર) સંસારનું મૂળ છે. ‘હું’ (અહં) અને ‘મમ’ (મમત્વ) જગતને અંધ કરે છે. શ્રી આત્માનંદજીના જીવનચરિત્રના વાંચનથી તેઓનો પરિચય થયો. ડૉ. મુકુંદ સોનેજીથી આત્માનંદજીની યાત્રામાં કેટલાયે જીવોના ઉપકારી બન્યા છે. સત્પુરુષ અને તેઓની વાણી આપણા માટે ખૂબ હિતકારી છે. તેનાથી જીવનની દિશા બદલાય છે. જેની દિશા બદલાય તેની દશા બદલાય છે. ‘હું પ્રલુનો છુ’ તેમ માનવાથી ભક્તિની શરૂઆત થાય છે. શ્રી આત્માનંદજીને પૂર્વભવની સાધના અને સંસ્કારી કુટુંબનો સમન્વય થયો હતો. મહાપુરુષો પૂર્વભવની અધૂરી સાધના પૂરી કરવા આવે છે, જ્યારે આપણે તો હજુ શરૂઆત કરવાની છે. શૂન્ય બનવાની

સાધના કરવાની છે. જેઓ સદ્ગુરુને Everything અને પોતે Nothing છે એવું માને તેઓ સદ્ગુરુનું સાચું શરણ સ્વીકારી શકે છે. ભક્તિનો પ્રારંભ ‘દાસોડહ’ થી થાય છે. ‘સોડહ’ ની ભૂમિકા તે ભેદભક્તિ છે અને પછી અભેદભક્તિ આવે છે. શ્રી આત્માનંદજીનું જીવન સંદેશ આપે છે કે સાધના કરો. ‘હું સાધના કરું છું’ તેનું ભાન પણ ભુલાઈ ગયું ત્યાં સુધી તેઓએ સાધના કરી. તેઓનું જીવન સૌ માટે પથર્દીક બને તેવી અભ્યર્થના.

શ્રી રાજ-સોભાગ આશ્રમ, સાયલાના સંત, શાંતિ, સરળતા અને સૌભ્યતાના મૂત્રિમંત સ્વરૂપ પૂજ્ય ભાઈશ્રી નલીનભાઈએ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃતમાંથી અનેક અવતરણો આપી, ભાવવાહી શૈલીમાં જ્ઞાનાચું કે પૂ. લાડકંદજ બાપુજી અને પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી વચ્ચે ઘનિષ્ઠ આત્મીય સંબંધો હતા. જ્ઞાનીપુરુષને આંતરિક રીતે ઓળખવા મોહનીય અને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો કષ્યોપશમ જરૂરી છે. કોબા આશ્રમ દ્વારા અનેક સત્કાર્યો થઈ રહ્યા છે તે પૂજ્યશ્રીનું દૂરંદેશીપણું દર્શાવે છે. અગમ અને અગોચર નિર્વાણમાર્ગ છે તે સદ્ગુરુ વિના પ્રાપ્ત થતો નથી. આત્મસ્મૃતિ મંદિરના નિમિત્તે અનેક મુમુક્ષુઓ આત્મકલ્યાણ સાથે તેવી અભ્યર્થના. આવું હિતકારી કાર્ય કરવા બદલ ટ્રસ્ટીઓને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન.

યોગવેદાંત આશ્રમ, ભાલુસણાના અધિકાતા પૂજ્ય શુક્રવાનંદજીએ જ્ઞાનાચું કે ઈ.સ. ૧૯૮૮ થી હું પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના પરિચયમાં છું. સાબરકંઠાના ઘણા ગામડાઓમાં દસ હજારની મેદની વચ્ચે પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના સત્સંગ સમારોહ યોજાતા તેનો હું સાક્ષી છું. અનેક લોકોને વસનમુક્તિ કરાવી અધ્યાત્મના પંથે લઈ જવામાં પૂજ્યશ્રીનું યશસ્વી યોગદાન છે. તેઓની નિર્મળ વાણી અને પ્રસન્ન ચહેરો અવિસમરણીય બની રહેશે. શાંત અને ગંભીર વદનથી યુક્ત પૂજ્યશ્રી કોઈના દિલને દુઃખ થાય તેવું કરતા નહિ. તેમની વૃત્તિનું ચૈતન્ય સાથે જોડાણ એ મહત્વની સાધના છે. સ્વરૂપમાં જેટલું જીવો તેટલું જ સાચું જીવન.

યોગવેદાંત આશ્રમના પૂજ્ય હંસાબેને જ્ઞાનાચું કે સંપત્તિ, સત્તા, કીર્તિ વગેરે બધું હોય પણ પરમાત્મામાં ચિત્ત ન ચોટે તો બધું વર્થ છે. ભૌતિક સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાં રાગ-દ્વેષ ઘટાડવાં પડે તો પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરવાં તો તે અવશ્ય ઘટાડવાં પડે. સાકાર પરમાત્માને પ્રેમ કરો અને નિરાકાર પરમાત્માનું ધ્યાન કરો. યથાર્થ ભક્તિ સાચી શાંતિ આપી શકે છે.

રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘના વરિષ્ઠ પ્રચારક, શીଘ્ર કવિત્વશક્તિ ધરાવતા આદ. નંદલાલજીએ જ્ઞાનાચું કે પૂજ્ય સાહેબજીના પ્રથમ દર્શનથી શાંત અને પવિત્રતાની મૂર્તિની છાપ મારા અંતરમાં પડી છે. તેઓશ્રીનું જીવન દરેક માટે પ્રેરણાદાયક છે. સામાન્ય બાળકમાંથી સત્પુરુષાર્થ દ્વારા તેઓ સંત બની ગયા.

પૂજ્યશ્રી તથા સંસ્થાને સમર્પિત આદ. બા. બ્ર. સુરેશજીએ ગ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનમાં જ્ઞાનાચું કે સંત પોતાના સેવકને પોતા સમાન બનાવી દે છે. અધ્યાત્મમૂર્તિ, જ્ઞાનમૂર્તિ, પ્રેમમૂર્તિ એવા પૂજ્યશ્રીનું ૧૨ વર્ષ સુધી મને સાન્નિધ્ય અને સેવાનો અવસર મળ્યો તે મારું અહોભાગ છે. તેઓશ્રીનું બાધ્ય અને અંતરંગ વ્યક્તિત્વ મ્યુજિયમ દ્વારા જાણી શકશે. પૂજ્યશ્રી જેવી ઉત્તમ ભાવદશાવાળા સંતો આ કાળમાં મળવા દુર્લભ છે. આટલી ઉચ્ચ દરા છતાં તેઓ એવા સરળ બનીને જીવા કે સામાન્ય માણસને તેઓની અંતરંગ ઓળખાણ ન થઈ શકે. સતત ચૈતન્યની જાગૃતિ એ પૂજ્યશ્રીનો ધ્યાનાકર્ષક ગુણ હતો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી (ડૉ. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી) એ આશીર્વચન આપતા જ્ઞાનાચું કે પૂજ્યશ્રીની આશ્રા અનુસાર ચાલવાનો આપણે સૌ પ્રયત્ન કરીએ અને આત્મસ્મૃતિ મંદિરમાંથી પ્રેરણા લઈએ. પરમાર્થ સાધનાના અર્ક સમું પૂ. શ્રી આત્માનંદજીનું સૂત્ર : હું આત્મા છું (સભ્યગ્રજ્ઞાન), આપણા સેવક છું (સભ્યગ્રદર્શન), સૌનો મિત્ર છું (સભ્યક્રચારિત્ર). અંતમાં આદ. શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહે સર્વ સંતોનો ગુણાનુવાદ કરી, તે સંતોએ પૂજ્ય સાહેબજીના સંતત્વ

પ્રત્યે વ્યક્ત કરેલ ગુણપ્રમોદની સમીક્ષા કરી કાર્યક્રમની સમાપનવિધિ કરી હતી.

કર્મઠ કાર્યકર્તાઓ:- સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ.શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ.શાહે પ્રાસંગિક ઉદ્ઘોધનમાં જજ્ઞાવ્યું કે જ્યાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની સાધના અને પવિત્રતાના સ્પંદનો છે તેવી સંતકુટિરમાં ‘આત્મસમૃતિ મંદિર’નું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે. પૂજ્યશ્રીની અનેક સ્મૃતિઓને સાચવવાનો આ નમ્ર પ્રયાસ છે. સંસ્થામાં પૂજ્યશ્રીની પાવન સ્મૃતિના મુખ્ય સંભારણારૂપ ગ્રંથ સ્થાનો છે :- (૧) સમાધિમંદિર, (૨) મુંદવાટિકા અને (૩) આત્મસમૃતિ મંદિર. અથી વર્ષના પુરુષાર્થ બાદ માઝું સ્વાજ્ઞ આજે સાકાર થયું છે તેનો મને આનંદ છે. આ પ્રોજેક્ટમાં સહયોગ આપનારા સૌનો હું ડાઈક આભાર માનું છું.

આ પ્રોજેક્ટ માટે પ્રેમપરિશ્રમ કરનારા મહાનુભાવો/કાર્યકર્તાઓ:- (૧) શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ.શાહ - પ્રોજેક્ટ ઈન્ચાર્જ, (૨) ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી - વિશિષ્ટ સહયોકર્તા, (૩) શ્રી સંજ્યભાઈ ખન્ના - વિશિષ્ટ સહયોકર્તા, (૪) શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર - સિવિલ એન્જિનીયર, (૫) શ્રી દેવેનભાઈ મહેતા - આર્કિટેક, મુંબઈ, (૬) શ્રી ભાર્ગવભાઈ પઢ્યાર - મ્યુઝિયમ એક્ઝિક્યુટર, (૭) શ્રી તેજસ્વી બેન જૈન (આદ.શ્રી સુવાણબેન જૈનના પુત્રવધુ) - મ્યુઝિયમ ક્યુરેટર, (૮) શ્રી નિહારિકાબેન - આસિસ્ટન્ટ ક્યુરેટર, (૯) શ્રી કરણભાઈ દેસાઈ - રિસર્ચ આસિસ્ટન્ટ, (૧૦) શ્રી અક્ષયભાઈ, (૧૧) બા.બ્ર.આદ. કપિલભૈયા, (૧૨) શ્રી મહેન્દ્રભાઈ કે. બંધાર (૧૩) શ્રી સુરેખાબેન એચ.શાહ, (૧૪) શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ.

મ્યુઝિયમની સંક્ષિપ્ત માહિતી:- પૂજ્ય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી તથા સંતો મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે ‘આત્મસમૃતિ મંદિર’નું ઉદ્ઘાટન થયું. દીપપ્રાગટ્ય બાદ આચાર્યશ્રીએ માંગલિક ફરમાવ્યું. સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ.શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ સંક્ષિપ્તમાં મ્યુઝિયમ અંગેની માહિતી આપી. આદ.બા.બ્ર. કપિલભૈયાએ આચાર્યશ્રી તથા પધારેલા સંતોને મ્યુઝિયમ બતાવીને વિશાદ માહિતી આપી.

આ મ્યુઝિયમમાં પૂજ્યશ્રી દ્વારા રચિત અને અભ્યાસ કરેલ પુસ્તકો, જિજ્ઞાસાકાર્ડ (RFID Card), પૂજ્યશ્રીના બાળપણ, યુવાની, દાક્તરી ડીગ્રી, ગૃહસ્થજીવન, સાધના, પૂજ્યશ્રીનું જીવનપરિવર્તન, તીર્થયાત્રાઓ, સંતસમાગમ, પરિવર્તનનો પંથ વગેરે માહિતી ફોટો અને લખાણ સાથે આપવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત પૂજ્યશ્રીની અંગત ડાયરી, વ્યવહાર-નિશ્ચયનયનું સંતુલન કરતું ગ્રાજ્વં, મંત્રજાપની નોટબુકો, સર્ટિફિકેટ, પાસપોર્ટ, વીજા, ડ્રાઇવિંગ લાયસન્સ, ધર્મયાગાની બેગ, પૂજ્યશ્રીના સ્વાનુભવના ઉદ્ગારો, પૂજ્યશ્રીની પ્રતિકૂતિ (મ્યુરલ), ચિંતનકથા, સંતોના ચિત્રપટો, પૂજ્યશ્રીની માળા-મંજુરા જેવી વૈવિધ્યપૂર્ણ સામગ્રીઓ વગેરેનો વ્યવસ્થિત સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આમાં આધુનિક ટેકનોલોજીનો સાર્થક ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ શુભદિને ભોજનાલય વિભાગમાં આદ.શ્રી. મનહરભાઈ જશવાણી, આદ.શ્રી શરદભાઈ જશવાણી, આદ. પારુબેન જશવાણી તથા અન્ય સેવાભાવી સાધકોનો પ્રશંસનીય સહયોગ સાંપરુંયો હતો.

મ્યુઝિયમ નિહાળી સહુને સાત્ત્વિક આનંદની અનુભૂતિ સાથે આધ્યાત્મિક જીવન જીવવાની પ્રેરણા મળી. સ્વામિવાત્સલ્યનો લાભ લઈ સૌસ્વસ્થાને ગયા.

પૂજ્યશ્રી કી સ્મૃતિ મેં

ભવ જલ નદ્યા તિરને ગુરુવર સાથ તુમ્હારા જરૂરી હૈ, સાથ સદા ના રહા જો અબ તો યાદ તુમ્હારી જરૂરી હૈ.

સંગ તુમ્હારે ચલકર ગુરુવર સહજ સફર યે કર લુંગા, સોચા થા હર કઠીન ઘડી કા વિષ અમૃત સમ પી લુંગા; મુક્તિ પથ પર ફિર સે મિલોગે આશ હદ્ય મેં જરૂરી હૈ.

દાણ દિશા ઔર દશા બદલને મર્મ ધરમ કા સમજાયા, શાશ્વત સુખ કા માર્ગ પરખને સૂત્ર હમેં હૈ બતલાયા; ઘેયશિખર પર બઢને ગુરુવર રાહ તુમ્હારી જરૂરી હૈ.

રાહ મેં આયે જબ જબ ઉલઝન સુભિરન તેરા સુલજાયે, વિચલિત મન કી પીડા હરકે સમાધાન સબ કર જાયે; ઈસ બાલક કે સિર પર ગુરુવર હથ તુમ્હારા જરૂરી હૈ.

- બા.બ્ર. અલકાદીદી

समाज-संस्था दर्शन

સંસ્થામાં ઘનિષ્ઠ જ્ઞાન-દ્યાન મૌનશિબિરનું આયોજન

આપણી સંસ્થામાં તા. ૧૩-૦૧-૨૦૨૩ થી તા. ૧૫-૦૧-૨૦૨૪ (શુક્રવાર થી રવિવાર) દરમિયાન ઘનિષ્ઠ જ્ઞાન-ધ્યાન મૌનશિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. શિબિર દરમ્યાન પૂજ્યશ્રીની વીરિયો કેસેટ ઉપરાંત ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક’ (અધ્યાય-૭) ના આધારે આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીના સ્વાધ્યાય રાખવામાં આવ્યા છે. દિવસમાં કુલ ચાર બેઠકો યોજાશે. બપોરે ૧૨.૦૦ થી ૧.૦૦ તથા સાંજે ૬.૦૦ થી ૭.૦૦ દરમિયાન મૌનમાં છૂટ રહેશે. શિબિરમાં ભાગ લેવા ઈશ્છતા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ અગાઉથી સંસ્થાના કાર્યાલયમાં નામ નોંધાવવા વિનંતી છે.

પરમકૃપાળુદેવની જન્મજયંતીની સંસ્થામાં ધર્મલ્લાસમય વાતાવરણમાં ઉજવણી
સંપદ્ધ

કાર્તિક સુદ પૂર્ણિમા એટલે શ્રી સંભવનાથ ભગવાનનો જન્મકલ્યાણકાદિન. આ ઉપરાંત કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય, શ્રી ગુરુનાનક, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના સ્થાપક શ્રી લોકશા મુનિ તેમજ પરમ તત્વજ્ઞ શ્રીમહૃ રાજચંદ્રજીનો જન્મમંગલાદિન. આ દિવસની ઉજવણી સંસ્થામાં ધર્મોલ્લાસમય વાતાવરણમાં કરવામાં આવી.

સવારે શ્રી જિનાભિષેક બાદ શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાખની પૂજા કરવામાં આવી. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ આશીર્વયનમાં મહાપુરુષોની આજ્ઞાનુસાર જીવન જીવવા પર ભાર મૂક્યો. ‘પરમકૃપાળુદેવના જીવન અને વ્યક્તિત્વ’ વિષયના આધારે પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનમાં આદ. બા. બ્ર. સુરેશજીએ જણાવ્યું કે મહાપુરુષોનો પ્રત્યક્ષ સમાગમ હોય તો સ્મૃતિપટ પર તેઓનું વ્યક્તિત્વ પ્રગટ થાય છે. આ કાળમાં પરમકૃપાળુદેવ જેવા જન્મજાત યોગીઓ વિરલ હોય છે. કૃપાળુદેવ વિચક્ષણ, ઉત્તમ કથ્યોપશમ અને ભાષાગંભીર્ય કૌશલ્ય ધરાવતા હતા. તેઓ બહારથી ગૃહસ્થ પરંતુ ભીતરથી નિર્લેખ હતા. ત્યાગ અને બલિદાન વિના ઉત્તમ ધ્યેયની પ્રાપ્તિ થતી નથી. ગુરુઆજ્ઞામાં રહીને સાધના કરવાથી નિશ્ચિંતતા આવે છે. સદગુરુના શરણમાં રહેવા આપણે સંકલ્પ કરીએ. મુખ્યુદ્ઘટિશેષ આદ. શ્રી અનુપમભાઈ શાહે ‘પરમકૃપાળુદેવનું જીવન અને કવન’ વિષયના આધારે પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધનમાં જણાવ્યું કે ખરેખર આપણે જેવા છીએ તે આપણું અંતરંગ વ્યક્તિત્વ. અંતરંગ વ્યક્તિત્વ એ આપણી દશા બતાવે છે. પરમકૃપાળુદેવે કર્મના વિપરિત ઉદ્યમાં પણ ધર્મને પ્રધાનતા આપી. શ્રી અનુપમભાઈએ વચ્ચનામૃતજ્ઞના આધારે કૃપાળુદેવની અંતરંગ દશા, પરમ વૈરાગ્ય અને પરમાર્થ પુરુષાથ્રપ્રેરક વચ્ચનોના રેફરન્સ (સંદર્ભ) આપ્યા હતા.

‘પરમકૃપાળુદેવનું જીવન અને કવન’ વિષય આધારિત પૂજ્યશ્રીની વીડિયો કેસેટ મૂકવામાં આવી હતી. પરમકૃપાળુદેવની સૌઅં ભાવપૂર્વક આરતી કરી હતી. રાત્રે રાજભક્તોએ ભાવપૂર્વક રાજભક્તિ કરી હતી.

= ‘જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ ના આધારે યોજાયેલ લેખિત કસોટીનું પરિણામ =

મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો તત્ત્વાત્યાસ કરી શકે તેવા શુભ આશયથી સંસ્થા દ્વારા અવારનવાર લેખિત કસોટીઓનું આયોજન કરવામાં આવે છે. તા. ૦૧-૧૨-૨૦૨૨ ના રોજ 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' (અધ્યાત્મ-૪) ના આધારે સંસ્થા દ્વારા લેખિત કસોટી યોજાઈ હતી. આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમ લઈને મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોને અત્યાસ કરાયો હતો અને કસોટીપત્ર બનાવ્યું હતું. કર્મયોગી એવા મુમુક્ષુ આદ. શ્રી

ચંપકભાઈ પરમાથીએ પેપર ટાઇપ કરવા, પેપર તપાસવા, પરિણામ જાહેર કરવું વગેરે કાર્યવાહીમાં પ્રશંસનીય યોગદાન આપ્યું હતું. સારી સંખ્યામાં મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આ લેખિત કસોટીમાં ભાગ લીધો હતો. કસોટીમાં પ્રથમ દશ કમાંક પ્રાપ્ત કરનાર મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોના નામ નીચે મુજબ છે :

(૧) શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ પાટીદાર (કોડા), શ્રી શુતિબેન માલદે (લંડન) ૫૦ ગુણ (૨) શ્રી અંજલિબેન જૈન (દિલ્હી) શ્રી નિષિબેન જૈન (દિલ્હી) ૪૮ ગુણ (૩) શ્રી જિતેશભાઈ પારેખ (ચેમાઈ), શ્રી પ્રવીણભાઈ મહેતા (યુ.એસ.એ.), શ્રી રેખાબેન પરમાર્થ (વડોદરા), આદ. બા.બ્ર. જનકદીપી (કોબા), આદ. બા.બ્ર. અલકાદીપી (કોબા), શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ (મુંબઈ) ૪૮ ગુણ (૪) શ્રી કિતનભાઈ મહિયાર (મુંબઈ) ૪૭ ગુણ (૫) શ્રી કિરણભાઈ તુરભિયા (ચેમાઈ), શ્રી હિપીકાબેન જૈન (ચીતરી) ૪૬ ગુણ (૬) શ્રી અંજુબેન ડી. શાહ (બેંગલોર), શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંખાર (યુ.એસ.એ.) ૪૫ ગુણ (૭) આદ. આકંક્ષાદીપી (કોબા), શ્રી રમણભાઈ શાહ (કોબા), બા.બ્ર. છાયાબેન શેઠ (કોબા), શ્રી પ્રદીપભાઈ શાહ (યુ.એસ.એ.) ૪૪ ગુણ (૮) શ્રી રમ્યાબેન જૈન (દિલ્હી) ૪૩ ગુણ (૯) શ્રી શ્યામસુંદર ગુમાજી (કોબા), બા.બ્ર. સંધ્યાદીપી (ચીતરી), શ્રી સુસ્મિતાબેન શાહ (મુંબઈ), શ્રી ભારતીબેન મહેતા (યુ.એસ.એ.), શ્રી સરલાબેન પારેખ (ચેમાઈ) ૪૨ ગુણ (૧૦) શ્રી વિપુલભાઈ પટેલ (કોબા) ૪૧ ગુણ.

પૂજય વિદ્યુતી પૂર્ણિતાબાઈ (આડિ 3) મહાસતીજીનું આગમન

આદ. મહેન્દ્રભાઈ અને વીજાબહેને સંસ્થા અને પૂ. બહેનશ્રી વતી કરેલ વિનંતીને માન આપીને વિદ્યુધી પૂ. પૂર્ણિતાભાઈ મ.સ., પૂ. નિવૃત્તિભાઈ મ.સ. અને પૂ. ધરાભાઈ મ.સ., ગ્રામ દિવસ નવેમ્બર ૧૯૭૩ થી ૨૧, પદ્ધારતાં આશ્રમમાં આનંદ છવાઈ ગયો. લગભગ અડધી સદીના દીક્ષાપર્યાયવાળા આ સાધી ભગવંતો નમ્ર, સરળ, વાત્સલ્યમય, આત્માર્થી અને જિનશાસન પ્રભાવક છે. સર્વ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ઘણો લાભ લીધો. પૂ.પૂર્ણિતાભાઈએ “જીવનમાં ધર્મ અને જીગૃતિ” વિષય પર શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના આધારે બે બોધદાયક ભાવવાહી વ્યાખ્યાનો આપ્યા. પૂ. બહેનશ્રી અને આદ. શ્રી સુરેશજી સાથે તેમને પરસ્પર ધર્મવાર્તા થઈ. એક સાંજે અલકાદીટી અને જનકદીટીએ પૂ. મહાસતીજીઓ સાથે ધર્મવાર્તા અને સુંદર ભક્તિ કરી. બીજા દિવસે આશ્રમના સર્વ મુમુક્ષુઓ સાથે પૂ. મહાસતીજીએ ભક્તિ કરી અને કરાવી. પૂ. પૂર્ણિતાભાઈ અને પૂ. ધરાભાઈ સંસારી બહેનોએ છે અને વીજાબેન ખંધારના મામાના દીકરી બહેનો થાય.

નાનાકોટડા તથા રખિયાલ મુકામે સત્સંગ ભેળાવડા સંપદી

નાનાકોટડા મુકામે તા. ૦૫-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ શ્રી લાલજીબાપા મુમુક્ષુમંડળ તરફથી સત્સંગ મેળાવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે શોભાયત્રા કાઢવામાં આવી હતી. ભક્તિ બાદ શ્રી સદ્ગુરુ પાવનધામ, પિલુન્દ્રાના અનીખ્સાબેને સત્સંગ કરાયો હતો. ત્યારબાદ બા.બ્ર. આદ. સુરેશજીએ ‘જીવનમાં ધર્મની અગત્યતા’ વિષય પર સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો.

સિનિયર સિટીજન કાઉન્સિલ, રખિયાલ દ્વારા તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ પરિવાર સ્નેહમિલનનો કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો. આ કાર્યક્રમમાં ૧૦ વર્ષથી નાના બાળકો દ્વારા વેશભૂષા તથા યુવા વર્ગ દ્વારા વક્તવૃત્ત સ્પર્ધાનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. વક્તવૃત્તના વિષયો હતા - ‘આદર્શ કુટુંબ’, ‘બેટી બચાવો, બેટી પઢાવો’, ‘સંયુક્ત કુટુંબ-વિભક્ત કુટુંબના લાભાલાભ.’ અતિથિ વિશેષ તરીકે પધારેલા ડૉ. મફતભાઈ પટેલે ‘સિનિયર સિટીજને ઘરમાં કેવી રીતે જીવાં ?’ વિશે વક્તવ્ય આપ્યું. આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ ‘સિનિયર સિટીજનની સમસ્યાઓ અને તેના ઉકેલ’ વિષય પર મનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો. સિનિયર સિટીજન કાઉન્સિલ દ્વારા મફત નેત્રનિરાન કેમ્પ, ધાબણ વિતરણ, વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વિશિષ્ટ યોગદાન આપનારનું સન્માન જેવી વિવિધ સેવાકીય પ્રવત્તિઓ કરવામાં આવે છે.

તા. ૧૫-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ રખિયાલ મંડામે શ્રી જ્યરામભાઈ પટેલના માતશ્રી બબુબેનના

સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે સત્સંગસભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ભક્તિ બાદ શ્રી શિવુભાઈ પટેલે સત્સંગ કરાવ્યો. આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ ‘ગૃહસ્� જીવન-ધર્મની પ્રયોગશાળા’ વિષય પર મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો.

ચિત્રોડા મુકામે પૂ. લાલજીબાપાની મૂર્તિનો પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ સંપદ

તા. ૨૬-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ સાબરકાંઠા વિસ્તારના ચિત્રોડા ગામમાં પૂજ્ય લાલજીબાપાની મૂર્તિનો પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ કાર્યક્રમ સાનંદ સંપત્તિ થયો. આ પ્રસંગે શોભાયાત્રા કાઢવામાં આવી હતી. આપણી સંસ્થાના આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીના વરદ હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. બા.બ્ર. જનકાદીદી તથા બા.બ્ર. અલકાદીદી પણ આ પ્રસંગે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. બા.બ્ર. સુરેશજીએ ભગવાન અને ગુરુની મૂર્તિના દર્શન કેવી રીતે કરવાં તે અંગે પ્રાસંગિક ઉદ્ભોધન કર્યું હતું. બા.બ્ર. અલકાદીદીએ પ્રસંગોચિત ઉદ્ભોધન કર્યું હતું.

કોબા આશ્રમની “કલ્યાણક ભૂમિ જગ્રા” રીપોર્ટની પૂર્તિ

ચેતાઈના મુમુક્ષુ આદ. બહુલભાઈ અને સરલાબેન પારેખના સુપુત્ર વીરાજભાઈ અને નીરાલીબેન (ન્યુ જર્સી) તરફથી જગતા ફંડ માટે એક લાખ રૂપિયા મળેલ છે. જગતા સમિતિ તેમનો હદ્યપૂર્વક આભાર માને છે.

**પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાણ દેસાઈને પ્રિટનના મિનિસ્ટર બેરોનેસ સ્કોટ હારા
અપાયેલો અહિંસા એવોડ**

બ્રિટનની પાલમિન્ટના વિલ્સન હોલમાં બ્રિટના મિનિસ્ટર ઓફ ઇંડીય બેરોનેસ સ્કોટ દ્વારા ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈને ૧૬, નવેમ્બર ૨૦૨૨ ના રોજ અહિંસા-એવોર્ડ એનાયત કરવામાં આવ્યો. આ પ્રસંગે પાલમિન્ટના સત્ય અને સંસ્થાના ચેરમેન શ્રી ગેરથ થોમસ અને ડેઝ્યુટી ચેરમેન પદ્મશ્રી અને પાલમિન્ટના એમ.પી. બોબ બ્લેકમનની સાથે બર્મિંગહામ યુનિવર્સિટીના પ્રોફેસર, વિવિધ ઇંડીયના અગ્રાણીઓ અને મહાનુભાવો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. મિનિસ્ટર બેરોનેસ સ્કોટે કહ્યું કે અગાઉ નેલ્સન મંડેલા, દલાઈ લામા અને આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞ જૈવી વ્યક્તિઓને અપાયેલો આ એવોર્ડ વૈશ્વિક સંવેદના અને કમ્પેશન વધારવાનું કામ કરનાર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈને આપતા આનંદ અનુભવું છું. શ્રી કુમાર શાહે એવોર્ડના સાયદેશનનું પઠન કરતા કહ્યું કે પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં માનવીય મૂલ્યોને દર્શિમાં રાખીને કાર્ય કરનારની બહુમુખી પ્રતિભાને અમે આજે વધાવીએ છીએ. સાહિત્ય, શિક્ષણ, પત્રકારત્વ, ફિલોસોફી અને એન્સાયકલોપીડિયાના કાર્ય દ્વારા એમણે મેળવેલી યશર્સી સિદ્ધિ યાદગાર બની રહી છે. જ્યારે આ એવોર્ડ સ્વીકારતા પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ કહ્યું કે અહિંસા એ માત્ર આધ્યાત્મિક શક્તિ નથી, પણ સામાજિક, રાજકીય અને આર્થિક ક્ષેત્રને પ્રભાવિત કરતી શક્તિ છે. વર્તમાન વિશ્વના માનવઅસ્તિત્વ માટે અહિંસા આવશ્યક છે. ક્યાં તો માનવજ્ઞતિ અને સમગ્ર બ્રહ્માંડ નાચ થઈ જશે અથવા તો એ અહિંસા દ્વારા વૈશ્વિક એકતા અને માનવબંધુતાનું સર્જન કરશે. અગાઉ વિશ્વશાંતિ માટે કાર્ય કરનાર નેલ્સન મંડેલા, આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞ, કિંગ્સ ચાર્લ્સ ધ વર્ડની હરોળમાં મળેલા આ એવોર્ડનો આનંદ સાથે સ્વીકાર કરું છું. જો કે હકીકતમાં એનાથી હું નવી પ્રેરણા અને મોટીવેશન અનુભવું છું. જ્યારે ઉપસ્થિત શ્રમજીવી પ્રતિભા મહાપ્રજ્ઞએ કહ્યું કે કુમારપાળ દેસાઈનું સન્માન એ જ્ઞાનના પ્રકાશનું સન્માન છે. આ સમયે બંકિંગહામ યુનિવર્સિટીમાં ધર્મનાથ સ્વામી ચેર ઈન ફૈન સ્ટીઝનું એમ.ઓ.યુ. કરવામાં આવ્યું. કાર્યક્રમનું સંચાલન ડૉ. મેહુલ સંઘરાજકાએ કર્યું હતું અને આભારવિધિ શ્રી જ્યસુખભાઈ મહેતાએ કરી હતી. સમગ્ર કોબા પરિવાર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈને અનેકશઃ અભિનંદન પાઠવે છે.

અનુમોદના

પૂજ્ય સંતશ્રી આત્માનંદજીની પ્રેરણા તથા આપણી સંસ્થાના ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી આદ. શ્રી મનહરભાઈ ટી. જસવાણી, મુંબઈના આર્થિક સૌજન્યથી શ્રી પાર્શ્વનાથ સેવા કેન્દ્ર, બોટાદ દ્વારા જરૂરતમંદ પરિવારો, વિધવા બહેનો તેમજ ઝૂપડપદ્ધી વિસ્તારના લગભગ ૪૦૦ જેટલા પરિવારોમાં મીઠાઈ અને ફરસાણાનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. કરુણાદાનની આ સુંદર પ્રવૃત્તિ બદલ સમસ્ત કોબા પરિવાર અનેકશા: ધન્યવાદ પાઠવે છે. વિશેષ નોંધ : સેવા અને સાધનાનો જીવનમાં સુખ સમન્વય કરનાર આદ. શ્રી શરદભાઈ જશવાણીના અંદ્રાઈ તપની આરાધના નિભિતે ૨૦૦ જેટલા મુમુક્ષુ પરિવારોમાં ડીનર ખેટ (નંગ-૬) ની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

ભોજનાલય કાયમીતિથિ : (૧) સ્વ. શ્રી સ્નેહલતાબેન મનહરલાલ શાહના આત્મશ્રેયાર્થે રૂ. ૨,૦૮,૦૦૦/-

હસ્તે : શ્રી હીરેનભાઈ, શ્રી જતિનભાઈ, નીતિનભાઈ, મુંબઈ
(મેડિકલ, મુમુક્ષુ સહાય)

નૂતન કેલેન્ડર પ્રભાવના : (૧) શ્રી દિનેશભાઈ બાવીશી પરિવાર, રાજકોટ રૂ. ૧,૩૭,૨૬૦/-

વરિષ્ઠ મુમુક્ષુ સહાય : (૧) શ્રી ઉર્મિલાબેન ધોળકિયા, કોબા રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-

સ્વાધ્યાયહોલ રિનોવેશન : (૧) શ્રી પુષ્પાબેન જયંતિલાલ શાહ, લંડન રૂ. ૪૪,૪૪૪/-
(જીવદ્યા, ત્યારી વૈયાવચ્ચ)

(૨) શ્રી રમેશભાઈ શાહ, યુ.એસ.એ. રૂ. ૧૦,૦૦૦/-

ભોજનાલય : (૧) શ્રી જ્યોતસનાબેન શામજી, યુ.કે. રૂ. ૨૬,૦૦૦/-

(૨) શ્રીમદ્ રાજયંકર આશ્રમ કુકમા, કચ્છ રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
હસ્તે : મહેશભાઈ લપાસીયા

ગુરુકુળ : (૧) શ્રી શ્રુતિબેન શૈલેશભાઈ માલદે, લંડન રૂ. ૨૦,૦૦૦/-
(જ્ઞાનદાન, મેડિકલ, જીવદ્યા)

(૨) સ્વ. શ્રી શાંતાબેન ચંદુલાલ મણિયાર, યુ.એસ.એ. રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
(વઢવાળ નિવાસી) હસ્તે : શ્રી ભરતભાઈ મણિયાર

કોબા આશ્રમની ‘શ્રી તીર્થકરોની કલ્યાણક ભૂમિની જાત્રા’ ના જાત્રાળુઓ તરફથી રૂ. ૨૧,૦૦૦/-

હસ્તે : શ્રી પંકજભાઈ શાહ અને શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર

સાધારણ : (૧) શ્રી વિમલાબેન ટી. સાવલા, મુંબઈ રૂ. ૨૦,૦૦૦/-

(૨) શ્રી શાંતિલાલ સી. મહેતા, મુંબઈ રૂ. ૧૦,૦૦૧/-

‘દિવ્યધનિ સહાયક અનુદાતા’ દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થામાં ‘દિવ્યધનિ સહાયક અનુદાતા’ તરીકે યોગદાન આપનારા દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

(૧) શ્રી ગુણવંતીબેન મનહરલાલ જસવાણીના આત્મશ્રેયાર્થે, મુંબઈ રૂ. ૨,૧૦૦/-
હસ્તે : શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી પરિવાર, મુંબઈ

(૨) શ્રી મંજુલાબેન પ્રતાપભાઈ મહેતા, પૂના રૂ. ૨,૧૦૦/-

શ્રી આત્મસ્તુતિ મંદિરના ઉદ્ઘાટન વેળાએ

પૂ. આચાર્યશ્રીના માંગલિક વેળાએ

દીપ-પ્રાગાટ્ય

શ્રી સમાધિમંદિર

મ્યુઝિયમ દર્શન

સભામંડપમાં ઉપस્થિત રાજ્યભક્તો

શ્રી આત્મસ્મુતિ મંદિર મહોત્સવ - પદારેલ આચાર્યશ્રી, સંતો અને મહાનુભાવો

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

૧ 'દિવ્યધ્વનિ' ડિસેમ્બર - ૨૦૨૨ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

શ્રીમદ્ લાલજુબાપા સ્મૃતિમંદિર, ચિત્રોડા, સાબરકાંઠા

હસ્તે : આદ. શ્રી ભાવનાભેન કિરણભાઈ શાહ

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'ઝાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

૨ 'દિવ્યધ્વનિ' ડિસેમ્બર - ૨૦૨૨ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

આદ. શકુંતલાદેવી રાજેન્દ્રજી શાહ, ચીતરી, (જિ. કુંગરપુર, રાજ્યાન)

હસ્તે : આદ. શ્રી દીપેશભાઈ શાહ સમસ્ત પરિવાર

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'ઝાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of

Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).

Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,